



Al gran apologista de saba vigatana
Jaume Balmes, glòria immarcessible
de l'Església, verger de màrtirs i de verges,
guiadora de pobles i de races fortes,
que ens ha esbrossat camins de glòria.
A vos que heu estès les fúlgides ales
damunt els cimalls de la filosofia.
que la llum i la veritat ens mostra,
guiatge de l'home que a pau cobeja.
Han vist la llum en edició pulquèrrima
les obres completes de l'apologista,
esforç nobilíssim, d'admiració fèrvida,
per haver volat com àguila altiva
fent flamejar sota del cel mirífic
la senyera de Crist, signe de victòria.
Amb motiu d'aquest gest, davant l'home
noble, cremi l'encens de la lloança,
i amb l'encens subtil com una boira
nimbem la testa i l'esperit fúlgid
que són dins la llum clara de la glòria.

L'obra de Balmes

Jaume Balmes, eminent filòsof i publicista insigne va nèixer a la ciutat de Vich, el 28 d'agost de l'any 1810. Començà a formar-se freqüentant la Biblioteca del Seminari d'aquella ciutat. Era molt jove quan va acabar els estudis de filosofia i teologia elemental. Tenia setze anys. Es traslladà a Cervera i en la Universitat d'aquella ciutat estudià Teologia i Dret civil i canònic. El Bisbe Corcuera li havia concedit una beca. L'any 1833 va obtenir la llicenciatura en la primera Facultat. En aquell temps feia oposicions a la canongia magistral de Vich, però va guanyar-les el Dr. Soler, que havia estat mestre seu. Exercí una càtedra com auxiliar a la Universitat de Cervera i acabà els seus estudis de lleis i canons, essent doctorat in pompa.

Completats els seus estudis de Filosofia i Dret, es va lliurar a l'estudi de la física i les matemàtiques. Aquesta darrera assignatura va ensenyar-la al Seminari de Vich. Fins l'any 1840 es va donar en cos i ànima a l'estudi. No pensava en altre cosa que en enriquir la seva intel·ligència poderosa.

Inaugurà la seva carrera d'escriptor amb el treball *Celibato clerical*, que va obtenir el premi ofert pel *Madrileño Católico*.

Després d'aquest treball interessant varen seguir els següents: *Observaciones sociales, políticas y económicas sobre los bienes del clero* (1840). Aquest treball va tenir una gran repercussió en tot Espanya i va donar molt de nom al seu autor. — *Consideraciones sobre la situación en España*. Aquestes consideracions foren escrites especialment contra *Espartero*. — *La religión demostrada al alcance de los niños*. Aquesta obra, que fou escrita en pocs dies, fou traduïda a l'anglès. — *Originalidad*. Aquest treball el va llegir a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, quan va ingressar-hi (1841). — *El protestantismo comparado con el catolicismo en sus relaciones con la civilización europea* (1844). Aquesta obra, que és una resposta a la *Història de la civilització a Europa*, de Guizot, obtingué una gran ressonància i va posar el nom de l'autor al cim més alt de la fama. Balmes tenia 34 anys quan va escriure aquesta obra conceptuada com una de les més importants que va produir. — *El Criterio*, meravellós guiatge per al descobriment de la veritat. Menéndez i Pelayo l'anomena "verdadera higiene del espíritu", i el nostre gran bisbe Torras i Bages ha dit que és el codi del seny. Aquesta obra fou traduïda al francès i a l'anglès. Una obra tan ben pensada i tan profunda fou escrita en poquíssims dies. — *Filosofia fundamental* (1846), en quatre volums, traduïda a l'alemany i a l'anglès. — *Filosofia elemental* (1847), quatre volums, traduïda també al francès i a l'alemany. — Pío IX, fullet en el qual es fa l'elogi de la política d'aquest Papa. Traduí del llatí les màximes de Sant Francesc de Sales, i per encàrrec de Mr. Affre, arquebisbe de París, traduí al llatí la seva *Filosofia elemental*.

L'any 1842, en unió d'En Ferrer i Subirana i d'En Roca i Cornet, publicà a Barcelona *La Civilización*, una de les revistes d'aquell temps que va obtenir més ressonància.

L'any 1843 es va separar dels seus companys, i va fundar *La Sociedad*. Damunt les planes d'aquella revista es debatién qüestions socials, polítiques i religioses que apassionaven els homes d'aquella època. L'any 1842 publicà 25 *Cartas a un escéptico en les quals es fa l'apologia de la religió catòlica*. Catorze d'aquestes cartes foren publicades damunt les planes de *La Sociedad*. Després l'any 1844 es va traslladar a Madrid, i en aquella ciutat, on era coneguda la seva habilitat extraordinària, fundà el periòdic *El Pensamiento de la Nación*, que redactava ell sol. Balmes es proposava reconciliar els homes partidaris de la reina Isabel i els carlins. El gran filòsof volia que Isabel II s'unís en matrimoni amb el comte de Montemolin, primogènit de Don Carles. Veient que no reeixien els seus propòsits, deixà Balmes de publicar *El Pensamiento*, malgrat els seus amics i admiradors li demanessin que seguis publicant-lo.

La premsa més solvent i assenyada d'aquell temps va lloar l'obra política de Balmes, reconeixent les seves rectes intencions. Amb el seu prestigi aconseguí que al seu entorn s'hi posessin homes de molta vàlua, formant un grup important. Les personalitats del partit de la reina estaven al seu costat, com així també molts homes de representació de la política i del món de les lletres. El seu prestigi va traspassar les fronteres, i va estar en relació amb alguns homes influents de l'estranger. Molé, cap del partit monàrquic moderat i rival de Thiers, estava en relació amb Balmes. Mr. Brunelli, delegat apostòlic de Madrid, l'havia consultat més d'una vegada.

Amb motiu dels viatges que féu a París, es va posar de manifest l'admiració que sentien per ell els homes de més representació del catolicisme francès. La premsa li prodigà grans lloances i homes eminents com Lacordaire, Chateaubriand i Veuillot varen testimoniar-li llur admiració. Quan visità Brussel·les, monsenyor Pecci, que més tard havia d'omplir el món de glòria amb el nom de Lleó XIII, era nunci, i per a posar de manifest la seva admiració li oferí un banquet al qual assistí l'episcopat belga.

Balmes deu la seva fama a la seva fortitud espiritual. Copsava el seu pensament amb gran ardidesa. No temia els seus enemics perquè era fort i trepitjava terra ferma. Era tan sòlida la seva cultura, que no l'espantaven l'escomeses dels homes del camp contrari.

No era molt alt i tenia el rostre pàl·lid. Pels seus ulls traspuava la llum esclatant que portava dintre. El seu cor era tan gran com la seva intel·ligència. Totes les seves energies va posar-les al servei de les obres grans i generoses. No va volar mai arran de terra. Com les àguiles, volava únicament damunt els cims més alts del pensament.

La *Filosofia fundamental* és tal volta l'obra filosòfica més ben estructurada que va escriure.

Balmes és, sens dubte, el primer apòlogista de la seva època. Per damunt de les seves obres immortals plana el seny català.

Beneïm Déu que ens ha donat homes en el front dels quals brilla la flama del geni.

Balmes, gran sacerdot

La família d'En Balmes guarda curosament, entre altres, dos preciosos records de l'insuperable apòlogista. L'un és un *lignum crucis*, que el filòsof de Vich tenia sempre en un lloc molt visible de la seva habitació per adorar-lo sovint. L'altre és una relíquia de la columna de la flagel·lació, que portà tota la seva vida penjada al coll, juntament amb els escapularis. I ens diuen els seus biògrafs que vessava llàgrimes de tendresa en contemplar la Passió de Jesucrist, que era l'objecte predilecte de les seves piadoses meditacions.

No sembla sinó que Balmes concentrava tots els seus afectes en la persona adorable de Jesucrist, pacient, crucificat. L'objecte preferent dels seus amors era el sacrifici reparador del Calvari, tenia sempre la mirada fixa en l'acte més sublim del sacerdoti etern de Jesucrist, en el sacrifici august del Sacerdot Màxim de la Llei de Gràcia. I amb això demostrava que per damunt de totes les seves aficions hi posava la seva dignitat sacerdotal, que abans que tot era sacerdot. Bé podem aplicar-li amb tot rigor l'elogi de l'Eclesiàstic: *Veus aquí el gran sacerdot*, gran en tot gènere de grandesa sacerdotal.

I

Figureu-vos un sacerdot, en qui s'acoblen harmònicament els resplendors d'una ciència admirable, els encants d'una virtut singular i els atractius d'una amable modèstia; figureu-vos que aquest sacerdot es serveix de la seva ciència, de la seva virtut i del seu tracte per a regenerar la humanitat, conquerint el món per a la glòria de Déu, veus aquí un gran sacerdot, un sacerdot exemplar, el sacerdot ideal, el tipus del qual trobem perfectament delineat en els Sants Sacerdots, Doctors i Pares de l'Església, i el prototipus dels quals és el mateix Jesucrist. I això és Balmes, anomenat amb justícia el *savi sant del segle XIX* i el *Sant Pare dels temps moderns*.

Balmes fou un gran caràcter i un caràcter bo. La seva fermesa de caràcter fou la pedra de toc del seu talent i del seu geni; la seva bondat innata, posada al servei d'una ment excelsa i creient en grau eminentíssim, fou el poderós secret de la seva santedat sacerdotal i de l'amabilitat del seu tracte. Amb la seva afició sens igual a l'estudi atresorà una immensitat de coneixements, que conservava curosament per al moment oportú en l'arxiu ordenat de la seva memòria felicíssima. Amb el seu amor a la solitud i al recolliment, posà constantment en pràctica aquella seva màxima de pensar molt i adquirir aquell instint finíssim d'observació externa i interna i aquell hàbit de reflexió i de mètode, que caracteritza el seu ingeni. La seva imaginació ardent li servia d'una manera admirable per a pintar quadros bellíssims, plens de vida i de colors. Dotat d'altra banda d'una intel·ligència clara i penetrant, comprenia ràpidament les qüestions més difícils, les analitzava i sintetitzava magníficament i sabia exposar-les en fórmules clares i precises. El distintiu del geni balmesià és la diafanitat del pensament, unida a una originalitat encantadora i assequible a totes les intel·ligències. Amb

totes aquestes qualitats l'enteniment portentós de Balmes, il·luminat sempre per l'antorxa lluminosa de la fe, adquirí un tresor de doctrina que li ha merescut el qualificatiu de savi universal, perquè brillà en tota mena de ciències divines i humanes.

Les aciditats científiques, solen assecar el cor del savi. No succeí pas així a Balmes, perquè la intensitat dels seus estudis era regulada per la fermesa del seu cor cristià i sacerdotal. Fou el *gran sacerdot*, qui en els seus dies plagué a Déu i fou trobat just. El seu cor era un jardí on creixien ufanoses les flors fragants de totes les virtuts, que en ell havia plantat la pietat de la seva virtuosa mare, d'aquella dona forta, qui formà el caràcter de Balmes amb la paraula, amb l'exemple i sobretot amb l'oració.

Una de les cures més assídues d'aquesta piadosa dona fou agenollar-se tots els dies davant l'altar de l'Acadèmia de Sant Tomàs d'Aquino de l'església de Sant Domingo de Vich, suplicant a l'Angèlic Doctor que obtingués de Déu per a En Jaume virtut i ciència. I Déu escoltà les súpliques de la mare. Balmes era sacerdot de solidíssima pietat. Fou home de fe vivíssima, arrelada, profunda i sincera, de caritat ardent envers Déu i envers el proïsme, al qual socorria llargament en les seves necessitats, d'humilitat profunda, rendida, submissa i obedient, de puresa i candor angelical, immaculat, d'austeritat simpàtica i amable, de constant mortificació interna i externa, de cor generós i desinteressat i d'amor intens a l'esperit de pobresa.

Tan gran en la virtut com en la ciència, Balmes pujava les grades de l'altar amb reverència suma, preparant-se per a celebrar la Santa Missa amb mitja hora d'oració mental i donant gràcies després per espai d'altra mitja hora; dispensat del res de les Hores canòniques, mai no féu ús d'aquest privilegi i mai no deixà en els seus penosos viatges a l'estranger les abstinències prescrites. Resava diàriament i en català el Sant Rosari, que durant la seva joventut resà enter i els dies d'ànima, tres voltes enter. Visitava tots els dies a Jesús Sagramentat i a Maria Santíssima en esglésies solitàries, on passava llargues estones. Mai no llegia cap llibre científic sense haver disposat el seu cor en l'oració i en la lectura d'obres espirituals, que solien ser amb preferència el *Nou Testament* i la *Imitació de Crist*, i tenia freqüents relacions amb persones de provat esperit per a fer créixer en el seu la santedat. Peregrí sobre la terra, tenia sempre fixe el pensament de la mort i la brevetat de la vida; en el gran llibre de la naturalesa llegia continuament les grandeses i les munificències de Déu, i l'eternitat ocupava la seva intel·ligència fins al punt d'ésser el tema obligat de les seves converses quotidianes durant el passeig.

Res no li mancava a Balmes per ésser un sacerdot sant; el seu desprendiment de les coses de la terra i el seu amor als béns celestials estan admirablement sintetitzats en aquelles paraules que sortiren del seu cor martiritzat per la calúnnia: "La veritat, la virtut, la consciència, Déu: heus ací els punts on deu hom dirigir la vista; el restant passa". Per això en els suprems instants de la seva vida mostrava aquella serenitat inalterable que li feia exclamar: "Jo se-

gueixo bé, gràcies a Déu; hi ha en mi dos homes, l'un espiritual i l'altre carnal; del darrer me'n cuido ben poc." En les seves mateixes poesies, que si no tinguessin altre mèrit, ningú pot negar que són esplaïats d'un cor enamorat de la bellesa integral, s'hi veu de gran relleu l'amor a la solitud i a l'oració, i el desig constant del cel. Amb les seves accions Balme s'avançava a les paraules del Doctor Torras en la Pastoral sobre l'*Exemplaritat sacerdotal de S. Josep Oriol*: "La ciència de la santedat ha d'ésser la preocupació major i més constant de tots els moments de nostra vida sacerdotal" i a aquelles altres de l'*Exhortació de Sa Santedat Pius X a la Clerecia catòlica en el quinquagèsim aniversari de son sacerdoti*: "Si la santedat, que a la fi és l'eminent ciència de Jesucrist, manqués al sacerdot, li manca tot."

Balme posà en pràctica tots els mitjans recomanats pels ascetes per adquirir-la. I l'adquirí, perquè per la seva voluntat, ajudada de la gràcia, no hi havia obstacles. El famós Dupanloup pogué escriure: "Entre els servidors de Déu que en nostre segle hauran deixat en l'Església més grata i gloriosa memòria, Balme ocuparà indubtablement un dels primers llocs."

La santedat exímia de Balme dignificava i enaltia el seu exterior, completant el quadro bellíssim de la seva perfecció sacerdotal. Balme inspirava de primer antuvi profunda veneració i respecte, que es convertien després en la més absoluta confiança; el seu rostre pàlid tenia una expressió indefinible d'amor; el seu aspecte, majestuós amb naturalitat, revelava l'home recte, fent-lo altament atractiu i simpàtic. Els seus modals eren distingits sense afectació; vestia senzillament i modesta sense negligència; la compostura del seu cos respirava gravetat i recolliment, sense orgull ni misantropia. En el seu tracte familiar no tenia cap estranyesa, ni emprava gests ridículs, ni prenia actituds impròpies. Rebia a tota classe de persones amb deferència i afabilitat, mostrant-se senzill, franc i complaent. Es cert que Balme fou inexorablement aliè a les diversions que dissipen i que era amant entusiasta de la solitud, del recer, de la meditació i de l'estudi, sense el qual no hauria pas arribat en la seva vida curta a les altes regions de la fama mundial i de la immortalitat; però també és cert que guardà sempre aquella delicadesa en el tracte i aquella comunicació expansiva que exigien les circumstàncies i que són necessàries al sacerdot per atraure suaument els homes al camí de la veritat, a Déu.

II

Balme, a imitació del diví Mestre, visqué fins als trenta anys una vida retirada i oculta, vida de reconcentració d'esperit i d'adquisició de virtut i ciència, ço és, d'acumulació i atresorament de perfecció sacerdotal, i en aquella edat, en què l'home posseeix la força de la joventut i la maturitat del judici, començà, com Jesús, la seva vida pública, vida d'irradiació esplèndida i exuberant en l'ordre moral, intel·lectual i material, vida de Mestre amb la paraula i amb l'exemple, amb la seva història admirable i amb els seus escrits lluminosos.

Balme era sacerdot tot de Déu i per això mateix devia ésser tot dels homes per guanyar-los a tots per Déu; Balme estimava Déu, no amb un amor pla-

tònic, sinó amb un amor pràctic, que és el ver amor, qui es tradueix en obres, en activitat constant i infadigable per a la glòria de l'Altíssim. Balme, ple de l'esperit de Jesucrist, treballà ardorosament per infondre'l en tots els ordres de la vida humana, acudint a tot arreu, on la dignitat i el decor del seu estat li permetien.

El Pare Casanovas, hereu de l'esperit balmesià, sembla haver tingut present a Balme en delinear l'ideal d'acció del sant sacerdot, dins el seu *Ideal del Sacerdot*. Balme fou un apòstol infadigable que exercí el ministeri sacerdotal des de les pàgines del llibre i des de les columnes de la revista i del periòdic. De l'amor al seu Déu brollà espontàniament en el seu cor l'amor al proïsme, el bé espiritual i material del qual el preocupava profundament; com llum del món, es proposà illuminar les tenebroses senderes de la intelligència humana; com sal de la terra, volgué preservar els cors de la corrupció; com guia providencial de la humanitat se sentí amb forces per tenir per escola l'univers i per auditori tots els sers racionals. Bé podem exclamar: *De la plenitud seva tots n'hem rebut*.

És veritat que predicà raríssimes voltes i quasi mai no confessà; però les seves obres estan plenes de consells saludables i són totes elles sermons, almenys indirectes, d'una sublimitat encantadora i d'una eficàcia universal i perdurable en les consciències humanes per atreure-les a Déu o confirmar-les en la fe catòlica. Ell volia reunir entorn de la creu de Jesucrist tots els homes i per espai de vuit anys consecutius multiplicà els ecos de la seva veu d'una manera quasi inconcebible de tan extraordinària. Per tots escriví la seva ploma portentosa.

Balme es proposà especialment fer simpàtiques al llinatge humà les venerandes institucions de les quals depèn la vida de l'Església: el Papat, la Clerecia i les Ordres religioses. I fou el gran apòstol, teòric i pràctic, de l'Església, del Papa, de la Clerecia i dels Instituts religiosos. Qualsevol qui llegeixi els meravellosos raonaments balmesians sobre aquestes institucions deu admirar la sublimitat excelsa de la Religió catòlica. Després de llegir les obres de Balme, la raó humana, per prevencions que tingui, per extraïda que vagi, cau de genolls davant la fe.

Quelcom s'ha de dir de la intervenció de Balme sacerdot en la política. Balme portava gravat en la seva ànima l'irresistible prestigi d'un destí providencial, semblant al dels antics Pares de l'Església, i per tant havia d'influir en la societat per tots els mitjans possibles, no repugnants al decor del seu estat. Per això entrà en la palestra de la política, per bé que hi entrà amb molta cautela. Balme, que apreciava per damunt de tot el títol de *Prevere*, com temerós de tacar el brill del sacerdoti en els atzars de la política, ometia aquest títol nobilíssim en firmar els seus escrits polítics. No vol dir això que entrés en el camp de la política amb temors ridículs de pusillànim, perquè únicament es féu polític per fer sentir la veu serena de la raó i de la justícia, que deu envair-ho tot, perquè és la veu de Déu qui tot ho omple. I aquí es verifiquen de Balme aquelles paraules que completen l'elogi de l'Eclesiàstic: *I en el temps de la ira fou fet reconciliació*. L'Espanya del seu temps era plena de dissensions i ell vingué a pacificar les consciències. La seva veu serena i reposada era la veu de la sinceritat i de la veritat. Balme era l'home just

de la Pàtria, el conseller i el mestre de tots els partits, sense pertànyer directament a cap d'ells, perquè, com sacerdot, estava per damunt de tots, abraçant a tots els homes de bona voluntat; a tots donava lliçons, a tots assenyalava el camí que havien de seguir. El seu amor a la veritat no el sacrificava en ares de cap ídol, ni davant els mateixos reis, als quals la deia palesament, amb enteresa santa i valor apostòlic.

Balmes treballà incessantment per la infusió de l'esperit cristià, que és el de la Veritat eterna, en la vida social i política de la nostra Pàtria. És més: posseït de l'esperit de sacrifici, que deu acompanyar sempre l'acció del sant sacerdot, hagué d'exercitar-lo en els darrers temps de la seva vida amb viril energia i resignació sublim, exclamant: "Jo no tinc més armes que la meua consciència i la meua ploma i un cor capaç d'afrontar els insults i un sacrifici encara més dolorós, el de suportar la calúnnia." Precisament la calúnnia féu que Balmes exterioritzés amb una admirable professió de fe aquest esperit de sacrifici en el seu grau màxim, quan deia a un amic: "Jo, que estic més ferm cada dia en la meua fe, jo, que a ningú cedeixo en puresa de doctrines, jo, que em trobo prompte a segellar amb la meua sang els principis de la religió catòlica, apostòlica i romana, que professo i defenso en totes les meves obres amb tanta convicció i tanta enteresa... Jo Lamennais? Gran Déu! perdouneu als qui això propalen." La seva ànima estava ferma en la virtut i mirava sempre al cel, passant per la terra, com el diví Mestre, fent bé i escampant beneficis en totes les esferes de la vida.

* * *

Deia Balmes: "En cada crisi social neix un geni. Espanya està en crisi; on és el geni?" I deu afegir-

se: el geni era Balmes, i quan aquest geni és un sacerdot i és un sacerdot sant, bé podem dir que és un guia tutelar, una espècie de nou Redemptor de la humanitat, un Mestre sublim qui ha d'ésser la nostra norma constant.

Ho digué amb frase gràfica i concisa el Doctor Torras, a qui sembla haver passat per transfusió l'esperit de Balmes: "Balmes nostra norma." I Pius X digué: "Fet sacerdot, es consagrà a la divina glòria i al bé comú; prengué en bona hora la causa de la veritat i la sostingué fins al darrer sospir amb esforç admirable." És el que ha dit un altre escriptor dels nostres dies: "Balmes és el sacerdot de la veritat."

La digué emmotllada a les circumstàncies, però entera; amb suavitat de formes, però amb fermesa de concepte; amb independència de criteri, però sense detriment dels prestigis de la tradició i de l'autoritat; transigent, sempre que era precís, en el que té de contingent i variable, mai no transigí en el que té d'immutable; reconeixedor de la jerarquia de veritats, mai no anteposà la veritat divina a la veritat humana, que deixa de ser-ho quan contradiu a la divina; concilià sempre la veritat eterna amb la veritat temporal, fent-les ambdues respectables i simpatiques als mateixos adversaris, visqué sempre en la realitat, que és la veritat de les coses.

Aquesta és la norma balmesiana pels seus amants i admiradors i el millor homenatge al sacerdoti de Balmes; per als sacerdots, la infusió constant, directa o indirecta de l'esperit de la veritat cristiana en tots els ordres de la vida, i per a tots l'actuació perenne d'aquesta mateixa veritat en totes les nostres accions, privades i públiques, individuals i collectives.

JOAN LLADÓ, Prev.

HIMNE

"Iesu, Corona Virginum..."

TRADUCCIÓ

Jesús, que de Verge pura
nàixer volguéreu aquí,
sens desllustar l'hermosura
de la estrella del matí.

Cenyit de glòria admirable,
al cor de verges brillant
les donau premi inefable
de sa puresa constant.

Elles amb casta alegria
lliri sembren olorós,
i amb dolcíssima harmonia
canten himnes a l'Espòs.

Dignau-vos oir propici
nostres súpliques, Senyor;
que ni el pensament del vici
contamini nostre cor.

Diguen glòria eternament
justos i àngels en son cant:
Glòria al Pare Omnipotent
glòria al Fill i Esperit Sant.
Amén.

JAUME BALMES

(Aquesta versió, forma part de la col·lecció de *Poesies*, vol III de les Obres Completes.)

El partidisme de Balmes

El partidisme de nostre gran filòsof i eminent polític fou no *tenir partit* ni pertànyer a escola determinada.

Els genis no es deixen empresonar. Tenen massa empena per a romandre tancats en quatre reixes. No hi ha marc per als genis, ni horitzó. S'enlairen com les àguiles a la regió de les estrelles, des d'on contemplen totes les regions i es fan càrrec dels aconteixements actuals i de l'esdevenidor.

Dels llavis de Balmes em sembla oir les paraules que més tard ha deixat estampades el P. Weiss en un èxtasi d'entusiasme cristià i apologètic: "Res de partits, tots units i mancomunats. Tal és el sant i senya del cristianisme".

Si Balmes tingué partit, fou el partit de la veritat. Balmes era un enamorat de la veritat, un cavaller de la veritat. Jesús en l'agonia, en els estertors de l'agonia, quan un il·lustre amic seu li féu sonar el nom de la veritat, dictant-li com a jaculatòria de bell morir unes paraules patriòtiques, Balmes mogué els ulls i mostrà pregon assentiment. Balmes des de jove net s'havia desposat amb *Madona* veritat, i els desposoris en sentit cristià són per a sempre.

I la veritat no és una categoria determinada, no és un gènere de coses. La veritat és transcendentíssima, s'atén a tot el que ostenta la raó. Ja diuen i proven els ortològics que *verum et ens convertuntur*. "Conèixer la veritat és conèixer la realitat". Són les primeres paraules de Balmes en un *Criteri*.

La formalitat de la veritat asseguren els escolàstics consisteix en la relació de l'enteniment amb el que es mou i belluga fora de nosaltres, en el món real, del qual no estem pas divorciats, com falsament pregona l'escola kantiana i tota aquesta munió de panteistes ideològics, deixebles de l'infaust filòsof de Konisberg, sinó íntimament relacionats.

En l'ordre científic Balmes no és partidista, no és sistemàtic. En el fons, adora, venera i fa seves les doctrines del rei de la ciència cristiana, el gran Tomàs d'Aquino, les afirmacions del qual són l'eco més sonor de la veritat. Cap filòsof del segle XIII en aquesta banda pot discrepar substancialment de la càtedra del gran dictador de la veritat en totes les manifestacions i perspectives. Balmes és deixeble del gran Mestre. Però ni així pot dir-se tomista en tota l'extensió i abast, que es sol donar a aquesta paraula. Podriem fer cites, que resultarien quelcom pesades, notant punts en els quals Balmes s'aparta de l'escola tomista, i no combrega amb el que Sant Tomàs o els tomistes han estampat en sos llibres.

D'haver tingut llarga vida, tal vegada hauria rectificat algunes de les seves discrepàncies filosòfiques amb el gran filòsof cristià, perquè de savis és canviar d'opinió, i veure més clar en el migdia de la vida, que en la joventut. Ja sabem, que Sant Tomàs en l'última de ses produccions, la *Suma Teològica, re maturius perpensa*, rectifica i esmena conceptes de ses primeres obres. Es que els horitzons s'eixamplen a mida que s'eixampla la vida, i es divisen perspectives amagades als intel·lectes jovencells.

En política és també *impartidista* nostre Balmes.

El seu partit, el seu lema polític, l'escut d'armes de sa professió política és no tenir preferències de partit. És de tots, els de sans principis s'entén, i no és de cap, per a poder dir la veritat a tots. No és amic d'exclusivismes, ni de persones ni de principis. El seu cor és massa gran per a conquerir-se enemics, la seva ànima té unes fibres massa delicades per anomenar contraris als qui estima fins a l'abnegació i l'heroisme.

Sa variada tonalitat política, aquesta policromia d'articles i escrits polítics, escampats ací i allà en sa actuació de periodista, és l'expressió d'un mateix anhel, el verb d'un mateix sentiment, "el de fer bé al major nombre possible de ciutadans. *Intensitat* de bé, *extensió* de bé, veus aquí la política, l'única política de nostre immortal Balmes. Si un dia es proposa entroncar les dues rames de la dinastia espanyola, i s'exposa a mil vituperis i execracions, i és jutgat severament per importants elements de la política espanyola, no en dubteu, no persegueix altra finalitat que la de fer bé a Espanya, la d'acabar amb dissensions de carlins i isabelins i estendre en l'horitzó de la pàtria el mantell blau d'una pau sòlida i ben sentada.

Balmes no tingué altre partit que el partit d'engrandir Espanya. En el fons era tradicionalista, en principis, en conviccions substancials. Perquè qui pot deixar de ser-ho, si precisament la Tradició espanyola és el *subtractum*, la quinta essència de ço gran i formós que pot anhelar un poble, el reliquiari d'aquelles esplendors de l'edat d'or de nostra Pàtria, quan nostres Reis eren els monarques del món, nostres Universitats el cenacle de la ciència universal, nostra literatura l'admiració i espant de propis i estranys?

Per a retornar a aquells temps precisament no milità Balmes en cap partit determinat. És un bon patriota, qui per l'amor a sa *dama*, la Pàtria, lluita com un heroi, sens vacil·lacions ni desmaís.

I notem en elogi de nostre gran polític, que res l'apartà del camí que s'havia traçat, ni promeses ni amenaces, ni adulacions. Balmes fou del tenor d'aquelles ànimes, que anhelava Sant Agustí, *homes per la voluntat, ancians per la prudència, nens per la tendresa de cor*. Sa voluntat de salvar la pàtria sempre fou la mateixa, quan l'aplaudien, que quan el vituperaven. Sempre ancià per la constància, sempre nen per l'esperança.

Volem coronar aquests conceptes balmesians d'*impartidisme* amb un altre, que en nostres temps és de cabdal importància. Balmes era *impartidista* fins en les persones. Balmes abominava del personalisme, que tants estralls ha provocat i provoca en tots conceptes.

L'*impersonalisme* en el bon sentit és una gran virtut. És diu de Déu, i ho estampen les sagrades Lletres, car no té predileccions de persones. Els fariseus fan l'elogi de Jesús quan li porten a jutjar l'adúltera, dient, que sols busca la veritat i és indiferent amb les persones. El no ésser enamoratís ni favoritista és té per una gran condició, sobretot en els qui ma-

nen. De manera que l'impersonalisme és una excel·lència, i el contrari és una iniquitat.

L'impersonalisme de Balmes és ben franc i notori. Ell tracta bé tothom. Al mateix Guizot, contra el qual escriu el *Protestantismo comparado con el Catolicismo*, no li diu mai paraules gruixudes, ni ironies punxants.

La noblesa en el tracte seria una virtut balmesiana si abans no fos avangèlica. Però ell impugna i ataca tots aquells, qui sembren la cogula en el camp del gran Pare de famílies, prescindint de representacions, de relacions, d'amistats. L'actuació en aquest punt és la reverberació d'aquell adagi antic: *amicus Plato, sed magis amica veritas*. Dins la veritat, ets el meu contrari. Contradiu la veritat, ets el meu enemic, perquè ets l'enemic de la veritat.

De manera que els seus enemics són els enemics, els contraris, els estraforis de ço vertader. Ni més ni menys que els adversaris de Crist i de l'Evangeli. L'impersonalisme de Balmes és l'impersonalisme del Codi sagrat de la humanitat. Tal vegada aquesta és l'explicació perquè Balmes ni obtingué una càtedra que desitjava en la Universitat de Barcelona, ni fou condecorat amb cap dignitat eclesiàstica, conservant-se sempre en la humilitat i modèstia d'un senzill sacerdot.

Tampoc Jesús obtingué cap lloc honorífic en la Sinagoga. Ni en el civil, ni en l'eclesiàstic d'aquells

temps brillà el diví Mestre. Als grans i als petits predicà penitència, abnegació, sacrifici. Balmes digué la veritat, i la veritat és amarga, *veritas odium parit*. (Ovidi).

Que bé escauria en nostres Universitats una càtedra *balmesiana* que irradiés aquestes fulguracions i aixequés el nivell de tants esperits rastrers i caràcters febles! Es el mal de l'època estimar les persones, no pel que són sinó pel que se n'espera. Les teories utilitaristes i subjectivistes modernes han pres gran increment, i arreu filtren ses arrels. Manca el cop de falç de l'impersonalisme de Balmes, el seu amor a la veritat, el seu desinterès, la seva abnegació en propagar-la.

Balmes és un savi, és un caràcter. Balmes és un geni integral. Balmes és un gran enteniment i un gran cor. No es compleixen pas en ell les prediccions de Lacordaire, quan diu que l'exhuberància del pensar absorbeix la grandesa del sentiment. Balmes pensa alt i sent pregonament. La seva voluntat és pariona de sa intel·ligència privilegiada.

Si em pregunteu la raó, us diré, perquè Balmes fou un sant. I els sants dominen, s'enlairen, no s'abaixen a prejudicis i preocupacions. Els sants no són partidistes, ni sistemàtics. El seu partit és el partit de la veritat. Copen la veritat, practiquen la veritat i la diuen a tothom.

FELIP PITXOT, Prev.

Data memorable

(En el cinquantenari
de la "Joventut Catòlica" de Vich)

Fa avui mitja centúria que, per primera volta reia la flò anhelada de l'ideal sagrat; la ruta ha sigut llarga, mes, fèrvida i resolta, encar l'ànima vibra de nostra Societat.

Magnífica és la gesta, bé cal per a lloarla el ritme majestàtic del bell alejandrí, tan gran lliçó de força tothom pugui copsar-la, avui que el cor dels homes sap tant de desfalli.

Casal per a estotjar-hi de Crist l'ensenya airosa, amor el purifica i emplena de claror; vellets de blanca testa, fadrins d'ardida posa ací l'abraç es lliguen d'eterna germanor.

No podem pas conviure-hi l'orgull i l'egoisme on regnen, poderoses, mirífiques virtuts, dels avis hi heretarem la flor de l'altruisme, la senzillesa franca i honestes habituts.

Fogar on riu la joia i el sentiment qui enlaira, la intel·ligència hi troba deports dignificants, les arts, les belles lletres hi porten dolça flaire, l'oreig d l'Evangeli hi esclata en tendres cants.

Si udola amenaçanta del món l'onada impia, és ell la nau farrenya qui vetlla providest, clarors, aires de vida d'ací d'allà irradia, és roca on s'esmicola l'hostil atreviment.

Qui així puja, inflexible la via dreturera, treballa, lluita i prega d'un aire tan pairal, mereix dels bons patricis estimació sincera i avui, jorn memorable, tribut solemniat.

Qual casal invicte, generació animosa qui sota d'aquest sostre t'aculls de l'antigor, avant, mai no s'estronqui la tasca gloriosa a l'ombra confortable del Crist triomfador.

PERE VERDAGUER

Vich.



Vich.—Carrer de l'Escola

Aquest gravat com els altres de Vich, son de Lluçia Costa

Sota un tarot

Memòries d'un batxiller

En els Jocs Florals de l'any 1876, que va guanyar la flor natural En Guimerà amb el poema "Cleopatra", el notable escriptor Martí Genís, guanyava el premi ofert per "La Renaixença", juntament amb l'escriptor Antoni Careta i Vidal. La prosa premiada portava per títol "Sota un tarot", memòries d'un batxiller. En aquest treball pintoresc s'esmenten fets anecdòtics de la ciutat de Vich. Encara que han passat ja alguns anys damunt aquest article, ens plau reproduir-ne uns fragments respectant l'ortografia i el lèxic de l'autor per tal que no resti desfigurats i arribi als nostres lectors tal com fou pensat i escrit en aquella època una mica ja llunyana.

Digali barret, digali sombrero.

I

La meua àvia que Deu la perdó, que era estada filla de pagés, tenia molts ditxos de fora; y 'm recorda que quan jo era un nap, un dia habétseli esgarriat un aguller de gansaya, que li havia fet correr pera fer ballar una baldufa, la mare li deya que per la gran cosa qu'era, no s' amohinés á buscarla: y ella sabent desgraciadament per mi, que la perfidia mata la cassa, no va parar á fins que tot cercant cercant, me tocar á n' a mi la tanda, y 'm va escorcollar las calsas; ahon á més d' una carretada de cassanellas y una bulió de rodolins, un gros petador y un embolic de fils y papers, trossos de fusta y engrunas de pa, pinyons y barreja, pedras de llapit y no sé que mes, també hi trobá 'l cordell del delicte tot entortolligat ab una baldufa de boix de punta inglesa, que una meua tia mes vella que l' àvia aquell dematí me l'havia comprada d' amagat, pera pagarme la fira. Ja 'm va anar bé: tot aquell inventri del meu contrabando tingué d' anar al carrer, per la rahó terrible en boca d' una dona de casa, de que esquinaria la roba encara que me la fessen de ferro. Y la bona de l' àvia tot deixantme estar per lo que era, murmurava ensenyant triufant á la meua mare aquella filagarsa de las meas angúnias:

—No hi ha res averganyat, que no siga freturat.

Allavoras no vaig saber lo que volia dir, y altres mals de cap tenia que preguntarho. Mes are ja ho sé; y en bona fé que mes m' estimaria no saberho.

Ab aixó, un dia d' aquests la meua senyora ab las criadas segurament despres d' haber fet dissapte y netejat los mobles dels pisos que habitem en la casa qu' es meua avuy, y que fou casa payral de Deu sab cuants de mos avis; se 'n varen pujar á endressar las golfas, cosa que ningú ho debia haber anat á espolsar, encara que 'm diguessen de cent anys. La canalleta no hi tenia estudi y també s' hi va enfilat: y entre tots, capgirant per la curiositat tot lo que trobavan, hi varen móurer un samaniat, que semblava que s' havia d' ensorrar lo sostre. Hi havia una

infinatat de cosas jubiladas per son antich servey; de mobles invalids ó sobrants que no tenian mes valor que 'l de fusta vella, y tot tenia 'l mateix color de la pols.

Una estona que 'm va vagar també vaig voler pujar á dalt á véurer y recordar antigas panyoras, tal voita amigas y estimadas en remots temps. Cabalment en lo moment de jo arribarhi, los escarafays de las donas y 'ls espignets dels nens significavan que s'hauria escubert quelcom extraordinari. La pols no 'm deixava veurer res; y 'm va tot sobtar un cop que 'm va donar á la cara una cosa com un aucell, tot bobo lleix y negre, y que va desapareixer per entre las jássaras de la teulada. Mes eixint d' aquell un altre va fer la mateixa funció, y despres un altre, y molts d' altres, s' escamparen per lo ayre d' aquell arxiu fantástich, fent ab las alas una fressa sorda, espantant-me 'ls nens, acobardint á la seva mare, y tent fer cop de muecas y cosoneries á las minyonas.

—Tenen alas de dimoni! va esclamar una.

—Pare! pare! 'm varen cridar los dos noys: d' una cosa d' aquí n' ixen dimonis petits: no puji: volem anar á baix. Per poderme quedar á dalt, vaig dirlos que no s' espantessin; que si eran bons minyons los dimonis fugirian; y que no 's moguessen d' aprop meu.

—¡Estich que surten d' un barret! va dir l' esposa.

Efectivament: en un angol d' aquellas golfas; encaixonat entre ferregots, cartrons, llaunas y fustas, se veyá al fons de tot una boca com d' un barret colossal, ab las alas rojas tiradas endevant, venint de biaix á la vista, com lo gruix d' una paret al vol d' un portal. A dins ni sé lo que hi havia: mes era 'l niu fosch d' un exercit de ratas pinyadas, que no avenintse ab la llum del dia com lo personatge que 'l simbolisme místich las fa representar, corregueren á continuar lo son interromput en los primers forats ahont varen anar á dar de cap. Vaig desenterrar aquell barret, y al aixecarlo 'm feu venir una impressió de fret y de tristesa. Me varen venir memorias contemporáneas d' aquella antiguala: y en veritat que 'l cor sempre sent pena al recordarne aquells temps venturosos de la juvenesa, que may mes poden tornar. Ja no tenia cap forma: y las condicions estéticas que 'l perfilavan s' avenian guapament ab lo nom bonich de *barret dels dimonis* que 'ls meus noys li posaren.

Perduda completament la primitiva forma cilíndrica, venia á ésser un ridicol cos geométrich de caras y angols desiguals, determinats per infinitas botxas y allinguiments; passantse la claror per cada aresta, y per cada forat de ratas: y tenint alguna semblantsa ab la ossada d' un animal, era com aquell que diu, la calabera d' un barret. Entre altres caràcters que m' ajudaren á son reconeixement, se veyá que llur pel no havia estat de seda, sino de panyo; y llurs dimensions s' apartavan molt dels barrets qu' al

dia d' avuy s' estilan. Aquell barret tenia al menys vint anys: que al moment se m' aparegueren com vint segies, per enretirarme d' aquella primavera de mos estudis, en que ab aytal encabellada al cap, eram inviolables en nostras alegres estudiantinas: y feyam un estat social apart y molt especial; al menys en molts ciutats subalternas de Catalunya, ahont se passava la segona ensenyansa en los Seminaris, vivint una vida amfibia entre l' antich escolasticisme de las aulas de filosofia, y 'l nou sistema que tot just treya 'l nas allavoras, del flamant y erudit batxillerat en arts. Ab ell habiam anat plegats tots los sis anys que vaix estar á Vich á estudiar filosofia: company de totas mas festas campanas y dijous, ell me recordá allavoras molts aventuras entremaliadas de que ja n' habia perdut l' esma. Me feu venir á la memoria noms de companys olvidats temps ha, que deuenen ser ja morts ó esgarriats pel mon ab diferents estats y fortuna. Y enternit y melancólich, quant ja va haber desaparegut de mos dits, y 'l noy xich se 'l ficá al cap arribantli fins á mitx cos per escarnirme a mi, ajudat d' una mangala vella que també aixecava dos pams mes qu' ell: me 'n vaig tornar al meu estudi, tot assaborint lo agre-dols dels recorts, que tant si com no 'm feren agafar la ploma, pera parlar d' aquell temps: essent lo primer que 'm vingué 'l pensament, aquell ditxo de l' ávia que Deu la perdó; *no hi ha res averganyat, que no siga freturat*.

II

Eram per l' abril de no 'm recorda quin any. Aquella tarde no hi habia aula, com á dijous que s' esqueya. Y ab l' alegria de sempre, perque cada setmana tots esperavam ab candeletas lo dijous á la tarde, com un privilegi immens, com un paréntesis en los engorrosos estudis de cada dia; casi be com las carabanas del desert, la sombra refrescant del datil en los oassís; desseguida d' haber dinat, tots los estudiants de la meua comuna varem agafar la capa y lo barret, y cap á fora falta gent. Eram nou, y 'l senyor mestre deu; mes una altre colla que nos habia vingut á buscar pera anar plegats, feyam mitxa professó. Uns ab altres eram noys de tretse á quinze anys, casi tots retorichs; y com aquella tarde no 'ns habiam de trencar la closca pera recordar cap vers d' Horaci, ja ningú 'ns empetava la base, y passavam triunfants pels carrers de Vich are quiets y allavoras encara mes, movent gresca, y dient llatínadas á cada entrada ahont trevallavan á la porta los corders escamarlats en llurs caballets de fusta, que com ja 'ns coneixian no 'n feyan cas, y tot lo mes nos cridavan — *Arri á estudi; acaba casas!* Casi be tots ab lo capot negre passat per sota 'l bras dret, y tirat á l' altre espatlla, y 'l tarot, alias lo barret, lo tradicional barret d' estudiant, qu' era cualsevol de copa deixat per vell de son amo primitiu, y sense proporció generalment entre las sevas dimensions y las del cap que coronava; lo barret, donchs, tot abonyegat com era de reglament ó 'l menys de costum, enfonsat á tapar las orellas, caygut al clatell ó juganthe y tirantlo en l' ayre pera tomarlo ó no ab las mans: tots presentavam en conjunt un aspecte negros tipich del gremi qu' habia de contrastar ab las nostras caras de pa de ral: perque tots eram xicots de pagés grassos com uns panarras, vermells com las

cireras, vellugadissos com aucells, y alegres com los camps en la verdor de la primavera.

Varem sortir pel portal de Barcelona, que dona á mitx dia; y agafant á la dreita un magnífich passeig d'acassias que feyan companyia á una manyaga riera, que s'escorra tota quieta y no movent gayre fressa pel baix d' uns terraplens al peu mateix de la ciutat: y anant seguint contra-corrent las aygas, bo-rejant las hortas de regadiu y 'ls rengles de saulas y d' oms que ab ellas se nudreixen y refrescan; varem aturans en un prat espayós rodejat d' espessos arbres y d' altres margenadas, nomenat lo prat de S. Llorens. Es una de las perspectivas mes poéticas de la inmensa plana de Vich: seti retirat, esbarjós y alegre, com fet esprés pera ser l' aula de gauvansa dels estudiants la major part dels dijous del any. La manera de passarhi l' estona, casi be sempre era la mateixa: s' habia de jugar á rescatar. Ferem un pilot dels capots y barrets; se partí lo camp de la batalla, y camas ajudeunos pera veurer d' atrapar sempre, y no ser atrapat may. Aquest joch te alguna cosa de bonich: l' amor propia s' hi barreja, y la cadena d' esclaus qu' acursan la distancia de las dos fronteras com mes numerosa es, mes depressa 's va augmentant, perque está l' honra principal en arribar al camp enemich, y ab un *¡salvo te!* deslliurar als companys qu' han caygut presoners, lo que promou mol-tas estratagemas, y aumenta 'ls perills dels atrevits libertadors.

Jo ja comensava d' estar cansat. Estona que m' havian agafat y fet presoner. Me va semblar que 'ls altres feyan com aquell de venirme á donar la mà; y entre que 'l perdre may ve de gust, siga com vulga, vaig fugir de la colla y me 'n vaig anar per las mevas despedintme á la francesa y fent una mica 'l ressentit.

—Lluis, ¿ahont anem? me va cridar lo senyor mestre, que assentat de cara al sol, á sobre 'l tou de las nostras capas la feya petar ab lo seu *alter ego* 'l mestre de l'altra comuna.

—A sota d' aquells arbres, á fe 'l problema de matemáticas.

—Hola, hola; *sub sole fermentat intellectus*: Donchs á veurer com lo resols depressa.

—Com diu l' égloga: *sub tegmine fagi*: afegí lo seu company.

Y si no va ésser *sub tegmine fagi*, com aquell Títire, va ser *sub tegmine* d' uns pollancres que feyan una galan sombra á la vora d' un torrent. Y allá encimbellat en un marge, assentat de cara á la ciutat, y ab las mans sostenint-me 'ls genolls, lo problema s' estava á sobre las farigolas, y 'l meu cap se 'n va anar ben lluny del problema. No puch ben referir lo que pensava; perque 'm sembla que no pensava res.

Era al cayent de la tarde: sentia aquell benestar que dona la primavera al cor que no 's sent aclaparat per los treballs de la vida, y 's troba á n' aquella hora tant bonica á sota d' un cel sens casi horisonts, banyat per un aire tebi que porta 'l flayrós alé de mil flors diferentas, en mitx d'un paisatge extens, variat y festiu, que per tots costats encanta la vista y endormisca 'l pensament; donant solsa-ment vida á la imaginació, que á n' aquella etat era com aquell cel d' abril, una colorayna de flors y d' illusions mitx badadas, un vol de sentiments sortits del niu de la tendre ánima cantant innocencia,

alegría, esperanza y fe, per las frescas aubagas de la vida, ahont tot just entrava confiat y somrisent. Ab aixó 'l cor se m' espaltia tranquilament entre aquell lluminós somni del cel de la tarde y 'ls somnis alegres del cel del meu cor infantil. Aqueixa lley de meditació inconscient. estava animada per una companyia dolça que feyan á n' al meu esperit que volejava independent en aquella soletat poética, los recorts dels sers estimats, pels qui desitjava viurer, avensar en mos estudis, y arribar á ésser un home.

Mon senyor oncle, 'l rector de S. Vicens de Torrelló, tenia en mon pit esculpit son nom al costat de la meva mare, que essent viuda y sola al mon de des que jo vaix neixer, havia tingut ab ell millor qu' un germá, un nou espós ó un pare, que l' havia aconhortada en sas llargas tristesas; li havia duyt lo patrimoni y m' havia pujat á n' á mi que debia á n' ell tot lo poch que jo pogués esser. Mes tot aixó ab una caritat, ab un amor, que may m' havia fet un reny per ensenyarme com debia honrar á la meva mare, venerar la memoria del meu pare, y apendre las lliçons de tot, que 'm donava: ni jo may hauria trovat excusa pera esserli desobedient en res y deixar de complaurel tant com sabia. Mes, quan vaix esser fora del seu costat va esser quant millor vaix coneixer lo molt que li debia de agraïment, de respecte y d'estimació. Ell m' havia despertat unas aficions tant diferents de las que jo notava en los noys que venian al col·legi ab mi, que quan los ne parlava ni menys m' entenian. Sabia ab lo llapit fer quatre ninots; entenia quatre solfas, m' agradava de llegir versos, y coses d' historia: sabia totas las regles d' urbanitat: m' agradava d' anar curiós y endressat, ab tot y portar lo vestit de vellut negre com la major part de mos companys, y sabia parlar un xich en castellá. Lo que no sabia, cap joch de cartas: lo senyor oncle me las tenia rigorosament prohibidas. De mes á mes, m' havia trovat á Vich mateix un mestre de música, de pintura y de francés, y un conferenciant per las asignaturas académicas, que era 'l mateix director de la comuna ahont m' estava a dispesa en lo carrer de Gurp; del qui jo estava porque hi veyia alguna semblansa ab lo senyor oncle. Aixó feya, que visqués ocupat y alegre la vida de estudiant sense tenir gayres amichs: jo no feya per ells, ni ells per mi. Molts no sabian escriurer una carta; ni tenian mes illusió que fer sovint forsa campanas per aprofitar lo temps jugant al *solo* ó al *ase* tota la santa tarde. Casi bé no tenia sino un amich de debó: ab aquell nos aveniam perquè era aficionat á las mevas cosas, y volia que li anés ensenyant tot lo que jo sabia y ell no: anavam á la mateixa áula, sols que s' estava á l' altre comuna; ab aquella colla qu' habiam sortit á passeig plegats. Ja 'n parlarem si á Deu plau en aqueixa breu recordansa.

III

Eixint de la mare y del senyor oncle, encara hi venia á fer llumenetas á la meva imaginació, que allavoras pastorava tota sola las flors del meu cor, un altre nom estimat: lo de una persona petita, mes petita que jo, que en las mevas solitarias meditacions hi jugava 'l paper que hi fa en lo boscatje ombrivol un ramet de violas al peu d' una feixuga alzina, ó 'l del aucell que ni menys se veu entre 'l

espessor de fullas piolant baixet una tonada melancólica. Nevoda també del senyor oncle que se la havia tinguda sempre á casa de des que havia quedat sense pares á la etat de dos anys, y sens mes amparo ni fortuna qu' ell en lo mon, eram jo y ella fills de cosins ab la Doloretas del meu mateix nom: un ángel ab vida humana, sino qu' aixís com los angels son tots rossos y daurats, ella era blanca y rosada, y tenia una tufa de cabells negres que ni 'l sol los penetrava, y donavan un ayre de serietat á sa riallera fesomia, com á n' aquella hora lo davan á la festiua plana, las rissadas costas y entervolidas crestas de Bellmunt, de Cabrera y de Montseny. Jo y ella eram com duas bromas xicas y transparents, que 'ls vents posan de costat á vegadas, y tan un mateix camí pera crehual l' horisont. Estich que de mi á n' ella hi habian no mes quinze dias de diferencia; qu' ella 'ls debia tenir de mes, porque sempre era quinze dias mes amatenta que jo á comprendre las cosas. Lo senyor oncle deya qu' era mes entremaliada que jo, y á la mare li semblava al revés; y entre ella y jo los feyam prevaricar á tots dos. Com jo sempre era á la rectoria, y ella sempre era á casa, sempre 'ns estavam plegats: y quan eram mes xichs, jo no volia dinar si no hi venia la Doloretas, ni ella si no hi tenia en Lluïset. La mare y 'l senyor oncle estavan mes torrats de nosaltres qu' un rey de la seva corona; y era cosa feta lo casarnos quan fossem grans. Nosaltres ab aixó no hi habiam pas atinat; mes á n' a cap sens havia ocorregut separarnos may. Molts dias ella y jo bratavam los papers: ella venia á casa, y ajudava á la mare á endressar, á escombrar y cosir; ó la mare li ensenyava de brodar, de fer ganxet, de fer tatxado, de fer novenas y de passar rosaris. Y jo no faltava cap dematí á ajudar la missa al senyor oncle, y molts dias á assenyalar lo rosari á la tarde, espolsar lo camaril de la Mare de Deu, guarnir l' altar pel mes de Maria, fe 'l pessebre per Nadal, y retallar las hostias guardant retalls per la Doloretas. Ella m' hi ajudava venint á cullir las rosas, l' espigol y la molsa; fent lliris y fullas de paper, y planxant las robas blanques del altar, y essent una verdadera pavordessa y administradora de la Mare de Deu de la parroquia.

Per aixó, jo tenia de saber cada dia la lliçó de gramática y d' historia sagrada, porque 'l senyor oncle m' ho va ensenyar tot fins que vaig haver d' entrar á retórica y anar á Vich á passarme privat, y estudiar las assignaturas del bachillerat. A l' ivern feyam l' aula en una galeria que hi tocava 'l sol; y á l' istiu á l' hort, sota d' un emparrat de lleixamins, qu' haurian de saber de cor tot lo *Selectae* no mes de sentirme 'l *repetir*. Quan jo haguí de venir al col·legi de Vich, la Doloretas també tingué d' anar a apendre una temporada ab las monjas de las *beatas*; y may fou tan mal com que 'ns tinguessim de separar *in totum*. No obstant lo primer mitx any jo m' anyorava molt; y ella 's va amagrir un bon xich, ab tot y no habérnoshi de estar sempre; porque solsament hi haguessen duas festas l' ordinari de S. Vicens ja 'ns venia á buscar ab un carro, pera tornar en lo primer dia feyner següent.

Aqueix cambi de vida va obrar en nosaltres una reacció notable; y 'ns va despertar segurament del somni idilich de la infancia. La primera vegada que 'ns tornarem reunir, l' ordinari 'ns va pregun-

tar si 'ns habíam tornat muts; perquè estava acostumat á veure 'ns alegres com unas pascuas y xarraires com oriols; y aquell dia de 'n tot lo camí casi be no varem dir res: ni casi 'ns podíam aguaytar l'un á l'altre, perquè si sas miradas ensopegavan ab las meas enrajolava com un cel á posta de sol; y

á mi las paraulas no 'm volian eixir senceras dels llabis. I aixó que may ab mes gust habia anat al costat d'ella, y ella mes tart m'ha confessat que may com aquells dias habia frísat tant per veurme.

MARTÍ GENÍS

Els estudiants de pagès

La meravellosa creixença del Seminari de Vich, el magnífic esplet de vocacions eclesiàstiques que feren d'ell un centre tan fecund i gloriós, es deu, en gran part, a l'existència d'aquesta seva tan característica institució: *Els estudiants de pagès*.

Aquests estudiants, qui eren mantinguts en les masies de la Plana a canvi de la instrucció que donaven a llurs fills, constituïen l'element més nombrós i més notable d'aquell Seminari. Del miler, o més, de seminaristes que hi eren matriculats, uns tres cents (la majoria gramàtics i retòrics) residien en el Col·legi de Sant Josep; uns 80 (tots ells moralistes) eren interns en el Seminari, i uns 60 (de distintes edats) vivien en la capital de la Diòcesi. Els altres, en nombre d'uns 600, es repartien per les masies i pels pobles del voltant. Més de la meitat, doncs, dels seminaristes eren estudiants de pagès, amb l'avantatge d'ésser sortits del Col·legi de Sant Josep i pertànyer a les aules de Filosofia i de Teologia. No cal dir la influència que en distints ordres de la vida, especialment social i moral, exercien damunt d'aquelles masies.

Tota la instrucció dels nois i de la minyonia, tota llur formació intel·lectual i moral, pot dir-se que estava confiada a l'estudiant, que tota depenia de les seves qualitats pedagògiques. La família els tractava simultàniament de *vós* i de *senyor mestre*. Aquests eren com els representants de la cultura i civilització, actual i futura, d'aquella casa. Ells els servien de llaç de comunicació amb la capital, ells els innovaven dels esdeveniments més importants, de la marxa del món, els subscriïen a alguna revista, orientaven o documentaven l'opinió político-religiosa d'aquella bona gent. Ells solien presidir i beneir la taula, fer de consellers en els assumptes de família, passar el Sant Rosari i dirigir la pràctica de totes les devocions. Ells eren, en una paraula, els qui anaven formant la intel·ligència i la voluntat d'aquella gent senzilla, convertint cada una d'aquelles humils masies en vertaderes cases pairals de la nostra terra, en baluards indestructibles de la nostra fe i de la nostra pietat.

Els estudiants de pagès eren l'auxiliar més poderós i més eficaç de la parròquia, sobretot d'aquestes parròquies rurals, petites i jolives, penjades com niuets en el flanc de les muntanyes que envolten la Plana. Ells a trenc d'alba sortien de la casa de pagès, acompanyats d'un estol de nois per assistir a Missa matinal i per a rebre la Sagrada Comunió. Ells llegien a la trona i feien de sagristans o d'administradors. Després tornaven a Missa de deu que, amb la cooperació dels estudiants i d'alguns pagesos afeccionats al cant, es convertia en un Ofici so-

lemne. Ells asseguraven l'èxit de les funcions parroquials, de les solemnitats de Nadal i de Setmana Santa, de les processons del Roser i de la Minerva. Ells eren els qui establien un vertader contacte entre el Rector i els seus feligresos, els qui feien estimar la parròquia, fer atractives les seves funcions i així deturar que els joves dirigissin llurs mirades i llurs passos cap a ciutat. El Rector era el veritable Director espiritual de tots aquells feligresos i els estudiants n'erem com els Consiliaris. La presència dels estudiants de pagès donava sempre a tots els actes, religiosos o profans, que es celebraven, una nota de color i d'alegria.

Aquesta vida camperola tenia grans atractius, i contribuïa poderosament a l'educació física i espiritual del mateix seminarista. El camí de Vich a la masia li servia de passeig diari, indispensable a la seva edat; l'aire pur dels camps enfortia els seus pulmons donant-li agilitat i vigor, facilitant la seva creixença i fent robusta la seva complexió. En l'ordre intel·lectual ell tenia sempre obert davant els ulls el llibre de la naturalesa; podent contemplar de bon matí les magnífiques sortides de sol darrera les muntanyes de Collsacabra, i, a la tarda, les seves postes esplèndides darrera les muntanyes de Gurb i Sant Sebastià; els seus ulls podien amarar-se sempre de la blavor de la Plana i de la blavor del cel. Les vicissituds de les plantes i de les flors, les gebres de l'hivern o el rou de la primavera, li ensenyaven les qualitats dels temps i de les estacions de l'any, i li feien sentir l'himne etern que les criatures entonen



Vich.—Pont del Remei i carrer de Sant Pere

al seu Creador. I les notes d'aquest cant feien vi-
brar també les fibres del seu cor, i les imatges que
passaven davant els seus ulls li evocaven les més
belles inspiracions, i les meravelles insospitades de
la naturalesa el feien més observador i reflexiu. La
convivència amb la gent del camp en les hores de
repòs i de treball, de prosperitat o de tristesa, les
llargues vetlles passades a l'hivern vora la llar, o
espellegant, escoltant dels avis interessants episodis
d'una grandiosa epopeia, sentint narrar amb lèxic
insuperable fets viscuts d'una raça "dreturera i for-
ta", o bé oïnt explicar vells costums de litúrgia popu-
lar, o bé cantant cançons nadalenques, donaven tremp i
caràcter a l'esperit del seminarista, i obrien un nou
horitzó als seus ulls escrutadors i embadalits de fi-
lòsof i de poeta. Per això mai no mancà entre els
estudiants de Vich vertaders artistes del pensament o
de la paraula, esperits selectes qui, reunits en *Esbart*
o en *Aplec*, conreaven l'art o la ciència, i, reunits en
la Font del Desmai, es preparaven per a portar llur
humil contribució a les nostres lletres catalanes.

En la vida quasi camperola del jove seminarista
tot semblava contribuir a la seva harmònica i com-
pleta formació. La contemplació de la naturalesa li
donava sensibilitat per a l'art, el conviure amb la
gent senzilla i humil li revelava la condició d'aquells
que, el dia de demà, havien d'ésser ovelletes del seu
ramat, i l'encís de tantes meravelles materials i es-
piritual el distreien de la bullicia sempre dissipadora
de les grans ciutats.

Així pagesos i estudiants, tots aportaven llur con-
curs al magnífic edifici de la pròpia formació inte-
gral. Els pagesos hi aportaven els blocs de pedra, de
pedra marbre, tal com els dóna la naturalesa; i els
estudiants hi aportaven l'esperit i la intel·ligència, els
que dóna l'art, l'art que hi posa la vida. Així la per-
fecta harmonia entre ells, la mútua compenetració de
sentiments era perfecta. L'estudiant ho era tot per
als bons pagesos, era "un de la família", el més
distingit i respectat. Els caps de casa volien ésser
els seus padrins quan cantés *Missa Nova*, i s'oferien
a sustentar-lo, indefinidament, de no tenir un títol
canònic o un càrrec oficial en la Diòcesi. Per a dir-
ho tot, ell era l'únic conseller, i el primer marmessor
testamentari.

Aquesta confiança absoluta no es compendria fà-
cilment si no hagués estat ben merescuda. Amb raó
podia sentir-se orgullós el Dr. Torras i Bages en dir
que comptava amb més de cinc cents estudiants de
pagès, fruit d'una influència i confiança il·limitada,
sense què passés, durant molts anys, ni un sol cas
desagradable que atenués aquesta confiança. El se-
minari de Vich era, doncs, un magnífic planter de
vocacions eclesiàstiques, que no sols podia atendre a
totes les necessitats de la Diòcesi, sinó subministrar
valuosos elements a les Missions, a altres Diòcesis i
a moltes Ordres religioses. Cap Diòcesi coneguda
podia comparar-se, en aquest sentit, a la petita Diò-
cesi de Vich. En aquestes planes de CATALUNYA SO-
CIAL citàvem, fa poc, el cas d'un poble que, comptant
només amb 1.400 habitants, tenia vivents i exercint
càrrecs distints en un mateix any 59 sacerdots i un
diaca fills del poble.

Aquest admirable creixença i prosperitat del Se-
minari de Vich que ha donat tan copiosos fruits dins
de la Diòcesi i fora d'ella, es deu en gran part a
l'existència d'aquesta que podríem dir-ne gloriosa ins-
titució "els estudiants de pagès". I el secret d'aquesta

existència es deu al generós oferiment de les masies
de la Plana, riques i pobres, de mantenir i de protegir
tots els seminaristes de cases humils de dins i de fora
de la Diòcesi, sense que la llur carrera eclesiàstica els
costés un cèntim, ni a ells ni als de casa llur. Aquest
oferiment era degut sobretot a l'esperit nobilíssim i
cristià que hi regnava, fins al punt de desitjar que
els propis fills tinguessin aquesta vocació eclesiàstica i,
sota la direcció de llur Mestre, comencessin la carrera
del Seminari. Verament, les masies de la Plana ha-
vien resolt el problema, que en tantes Diòcesis sembla
insoluble, de fomentar en gran escala i de la manera
envejable i més perfecta les vocacions eclesiàstiques.
Es aquest un cas tan curiós i excepcional que un dels
homes més eminents de la nostra terra deia que pot-
ser era "un cas únic en el món".

El favor, ben mirat, era recíproc. Aquestes masies
contribuïen poderosament a l'esplendor del Seminari,
encarregant-se de la manutenció dels seus estudiants,
però aquests estudiants contribuïen poderosament a la
formació d'aquestes masies, convertint aquelles ca-
ses, riques o humils en vertaderes cases pairals, en
baluart de la nostra fe i de les nostres més glòries
tradicions, en legítim orgull de la nostra terra.

PERE GINEBRA

Soliloqui

*Balmes és com Sant Justí un apòstol simpàtic i
benèvol: el sant màrtir i apologeta de la segona cen-
túria, no va pas llevar-se el mantell de filòsof, sinó
que posà la seva filosofia al servei de la seva fe.*

*Viatjà i aprengué molt viatjant, com els antics apo-
logistes: Visità París, Brussel·les, Londres. Doncs,
per què com ells no anà també a Roma? No li calia.
Tenia tan profundes les rels cristianes i tenia tan
estudiada la Història de l'Església, que vivia amb la
mirada fixa a la càtedra de la veritat. No havia d'a-
nar a Roma perquè en esperit ja hi era i no se'n mo-
via. El Protestantisme abunda en passatges que ho
demonstren. El llibre més ben fet és el seu Pio IX.
Fou un acte heroic de papisme, de romanisme la
publicació d'aquell opuscle. Alguns l'han tingut com
un màrtir — martiri del cor, sens efusió de sang —
en defensa del Sant Pare. Què hauria dit de L'Ac-
tion Française?*

*Balmisme o balmesianisme deu significar amor i
coneixement de Balmes: de les seves doctrines, dels
seus exemples. Si és així, no abunda pas tant com
voldríem. Devoció que no es resol en imitació, no és
gaire sòlida ni gaire pura.*

*Ni una gota de sang, ni una llàgrima volia Balmes
que produïssin les seves campanyes, d'altra banda tan
fortes i tan vives. Bona prova n'és la Vindicació per-
sonal...*

* * *

*Tota la vida i acció del gran savi i el gran sant que
fou Balmes sembla haver-se ajustat a una màxima
que Sant Agustí — del qual era molt devot com nas-
cut en sa diada litúrgica — deixa caure cap al fi-*

nal del seu tractat "De catechizandis judibus": Homines bonos imitare, malos tolera, omnes ama... nec eorum ames iniustitiam, sed ipsis ideo ama ut apprehendant iniustitiam... Imitació dels bons, tolerància dels dolents, amor de tots; no amor de la maldat dels dolents, sinó amor dels dolents perquè facin la justícia... Aquesta trilogia, ben entesa, és tota balmesiana.

* * *

Si tots els balmistes tenien vertadera admiració en-

vers ell, tard o d'hora, amb major o menor eficàcia, es produïrien els efectes que assenyala el gran asceta i delicat psicòleg Blaudenon: "No és prou coneguda la importància d'aquest sentiment. L'administració sembla un repòs, un encantament, i és, al contrari, una activitat d'una potència extrema, que opera un treball profund: el que admirem i compriem en nosaltres el seu caràcter, desvetlla les nostres inclinacions, suscita el nostre esforç i acaba per formar la nostra mentalitat."

MN. SERRA I ESTURI, Prev.

Les Ermites marianes de la Plana de Vich

La devoció a la Mare de Déu, en la modalitat típica de les ermites, ha cristallitzat a la Plana de Vich amb preferència a totes les altres comarques catalanes, tan devotes de la Verge Maria. Les serres que la coronen tenen una capella en cada punta, hi no hi ha poble ni llogarret, de tants com empedren el colossal i deliciós amfiteatre, que no tingui el seu o els seus ermitatges, on celebra l'aplec anyal, i acut a pregar en cada malvestat.

Les capelles isolades són el darrer vestigi de la fisonomia del nostre país en els temps de la seva constitució nacional. Responen a l'organització social d'aquelles centúries, amarades de pietat. Les enaspresades als cimerales dels puigs recorden els castells que en bona hora foragitaren de la terra la raça sarraïna, i les assegudes al mig dels plans sovint fan memòria de les llebroseries i hospitals, que tan necessaris eren al peu de les antigues vies.

Els castells han caigut rostos avall, emmenats pels canvis socials i polítics de la terra, i dels piadosos hostatges dels vianants no en queda la memòria. Mes la capella, l'edifici religiós, que obria la porta als peregrins i ombrejava la fortalesa, i que en aquesta constituïa una dependència indispensable, imposada ja per antigues prescripcions romanes, la capella no ha caigut, perquè la fe és més forta que els sistemes polítics i socials, i perquè ni quan les torres de l'homenatge s'enderroquen, la pietat del poble català no pot prescindir de la casa de Déu, que és la casa seva, i quelcom de la seva substància.

Això i l'esforç de la gent piadosa, que tan aviat són els principals hisendats, que volen el temple a la presidència de llurs conreus, com les collectivitats, que donen compliment a vots fervorosos, explica a bastament la presència de tantes ermites, que són la millor corona de flors i estrelles de la beneïda Plana de Vich.

Si el lector té un moment de lleure, el convido a fer-hi junts un brevíssim romiatge, que no durarà pas més que la lectura d'un parell de columnes d'aquesta revista. Es tan deliciós i confortant el bes de l'oratge i l'olor de farigola i sajudida que es respira a l'ombra dels santuaris, barrejat amb glopades del maternal afecte de la Mare de Déu!

* * *

La Gleva. És el santuari central de la Plana; ben comunicat per vies modernes, festejat pel Ter, que

besa els seus murs, i tot ell un veritable monument de devoció. La santa Imatge de la Verge és una obra romànica, que es pot fer datar del segle XII; és ella la nota més eloqüent de l'antiguitat del santuari, i no li falta pas l'aditament d'una poètica tradició, que conta que una pastoreta va trobar-la, mentre guardava el bestiar. El temple actual, bastit amb riquesa i gust en el segle XVIII, ha estat precedit per dos més, el segon dels quals fou malmès per un llam en 1759. Es servit, ja de temps antics, per sacerdots custodis i ermitans aplegadors, i encara alguna hora tenia uns administradors, anomenats *galers*, que celebraven festes molt parençoses. La devoció vella feia que molts pobles del contorn tinguessin ciris votius que cremaven a les plantes de la Verge, i ja en el segle XIV tota la Plana acudia a ella en romiatge en temps de sequedat i de contagi. El rei de la poesia catalana, mossèn Verdager, sojornà una temporada sota el mantell de la Mare de Déu de la Gleva, que va dictar-li llibres tan regalats com *Roser de tot l'any* i *La fugida a Egipte*. L'any 1923 va ésser coronada canònicament la santa escultura, amb festes solemniales que encara ressonen.

Bellmunt. És l'ermita de Sant Pere de Torelló, bastida al cim d'un penyal abrupte, a 1.170 metres sobre el mar. Recorda el castell de Raganyada, que allà tenia sos fonaments a principis del segle XII. Un document de l'any 1218 parla ja de Santa Maria de *pulchro monte*. La imatge de la Verge, de caient romànic, és de marbre blanc. Una tradició la suposa obrada pels sants evangelistes Marc i Mateu, portada aquí des d'Alexandria per un peregrí, i més tard trobada per un pastoret. Una altra tradició, viva en el santuari i lligada amb unes cadenes votives, parla de dos traginers empresonats en temps de persecució religiosa, i deslliurats per la Mare de Déu. Les revoltes polítiques de la centúria passada foren inclements amb l'ermita, a la qual pugen no poques i devotes romeries.

Bergonyà. Ermita de Sant Vicens de Torelló. Velles tradicions vinculen els seus inicis amb un personatge de la Reconquesta, company d'armes dels Comtes de Barcelona. Documents del segle XIII citen aquesta capella, a la qual, ja en el segle següent, es fan processons de pregàries. L'edifici romànic fou substituït per altre, sense mèrit, i aquest, en 1895 féu lloc al bonic temple que presideix la colònia fa-

bril "Filatures del Ter". Una devota cripta guarda la imatge primitiva.

Gràcia. Devota capella del terme d'Orís, veïna de la de Borgonyà, i només separades pel riu Ter, que les emmiralla en ses aigües. Existeix en el segle XVI, per bé que l'edifici actual data del segle XIX. La imatge és de terra cuita; sosté el Nin en el genoll esquerre, i té en la mà dreta un ocell, al qual fa referència la tradició, que vol que la icona sigui descoberta per un pastor, a qui seduïa el cant d'un ocellet.

Rocaprevera. Perla devota de la vila de Torelló. Recorda el nom d'un piadós sacerdot, que la bastí en 1284. L'edifici actual, ric i bell, beneït en 1924, és ja el quart dels que la pietat torellonenca ha aixecat en el mateix lloc. Damunt la població i a l'albir de ses indústries i conreus, com un replà del camí del cel. Un sacerdot custodi hi resa, en caure el dia, el Rosari, que segueix en esperit tota la vila, engelosida de la seva benamada ermita.

Pilar. Capella humil, al peu de Sant Hipòlit de Voltregà, construïda l'últim quart de la passada centúria, que estoja les més devotes intimitats de la bona gent de la rodalia.

Les Escales. Es diu comunament Vilanova, i és la deliciosa ermita de Sant Martí Sescorts. Guarda una imatge romànica, i es veuen en l'edifici motius de tradició gòtica. Documents del segle XIV citen aquesta aula mariana, que escau bé voltada de respectables pagesius.

Cabrera. Ermita encimbellada en la serra que tanca la Plana pel cantó de tramuntana-llevant. Recorda el castell del seu nom, i la documentació parla d'ella en 1144. Els terratrèmols de l'any 1428 enrunaren l'obra romànica, que provisionalment fou substituïda per una construcció de fusta. L'edifici actual data en gran part dels segles XVII i XVIII. Té una icona de marbre blanc, que no sembla posterior als primers anys del segle XIII, i ha estat venerada en tres retaules successius, no mancats d'interès artístic. En 1483 la visità en romeria el bisbe de Vich, Cosme de Montserrat, per una epidèmia. Altres romiatges han pujat i pugen a l'ermita, que els vells actes d'última voluntat dels pobles de la Plana i del Cabrerès citen a cada pas.

Sol del Pont. Monument devot, que la vila de Roda estima més que un tresor. La catorzena centúria l'alludeix sovint, d'acord amb la icona de pedra que presideix la façana. És bella i devota la santa imatge del cambril, de marbre, policromada, que esculpí un piadós escarpell gòtic. De temps antics tenia fundats alguns benifets, i la llegenda popular està en què la prodigiosa escultura fou trobada en un finesstral del Pont, que s'alçà, atrevit, davant la capella.

Palau. Flor mística de la parròquia de Granollers. En el segle X els monjos ripollesos entren en possessió del lloc de Palau, que aviat es converteix en una pavordia, per al cuidament dels honors territorials que el cenobi muntanyenc té en la Plana. Una concessió de perdons de l'any 1563 dona a entendre que la capella mariana de Palau és ja molt visitada. Record de l'antic esplendor d'aquesta ermita és la imatge alabastrina de la Verge, d'un metre d'alçada.

Montral. En terme de Gurb. En 1190 està ricament dotada d'abonetats, i té fundada una confradia, dirigida per sacerdots. L'edifici que ha bastit els nos-

tres temps és un bonic exemplar romànic del segle XII, en forma de creu. Per bé que tenia per titular Santa Maria, al present és dedicat a Santa Anna.

Remei. Convent dels Pares Franciscans extramurs de Vich. No passà en sos principis (s. XIV) d'un oratori, que costejà tal volta una piadosa senyora, per nom Cisteró, posseïdora de la devota imatge. Més tard, amb les almoines dels devots, es pogué convertir el primitiu edicle en un edifici més capaç, en el qual cremaven algunes llànties i ciris votius, i s'hi guardava una abundor de riques presentalles. Els fills de San Francesc es possessionaren de l'ermita en 1623, i a ells és degut el temple actual, beneït en 1753 pel bisbe franciscà Sarmentero. La santa imatge, del segle XV, obrada en fusta de boix, és un cànon de bellesa.

Guia. Ermitori a l'entrada d'un dels carrers forans de la ciutat. Guarda una imatge de pedra, que alguna hora figurà en la capella d'un dels portals de les muralles; i en enderrocar-se aquests, se li construí un lloc on és actualment un padró, i més tard una ermita.

Montserrat. És la capella del mas Torre d'En Bru, bastida en 1869, i dedicada a la Moreneta. La pia imatge fou portada a Montserrat l'any 1881, i presidí el romiatge que la flor dels poetes catalans féu a l'ermita de Sant Jeroni el dia 16 d'octubre, donant-se amb ella la benedicció a Catalunya en sos quatre punts cardinals.

Demunt. Rosa boscana del poble de Folgaroles, nadiu de mossèn Jacint Verdaguer, qui tingué per la Verge de la Demunt una de les més belles de ses tan belles poesies: *L'Arpa*. L'ermita actual no és antiga, però en substitueix una altra, que era presidida per una interessant escultura romànica, ara venerada en un altar lateral. Una tradició conta d'uns lladres, que, havent-se apoderat de les joies de la Verge, fugiren precipitadament, saltant els bancs de la capella, i s'ocultaren dessota d'aquests, creguts que havien traspassat torrents i marges.

Puiglagulla. En terme de Vilalleons. És l'ermita benamada dels vigatans, tots els quals hi pugen cada any per la tardor. El temple de Vilalleons tenia una imatge, que es deia trobada en el lloc on s'aixeca l'ermita, per un religiós, ajudat dels lleons de la boscúria. Quan en 1654 la imatge fou destruïda pels soldats francesos, que incendiaren el temple, la pietat popular, demés de restaurar l'edifici, volgué edificar una capella en l'indret del trobament. Més tard es féu nou l'edifici, que és l'actual, beneït en 1775. A finals de la passada centúria s'hi feren romeries molt importants.

La Ral. És una ermiteta en honor de la Immaculada, bastida a mig segle passat, al peu del mas del seu nom, en terme de Taradell.

Montrodon. Humil capella romànica, necessàriament restaurada, a poques passes de la històrica casa Montrodon, que ha donat a la pàtria homes molt prestigiosos. Alguns d'aquests estan tumulats en el religiós edifici, i val un pesant d'or la imatge gòtica de la Verge, de fi alabastre, que escolta les oracions de les pagesies del voltant.

Santa Maria del Barri. Devot recinte marià en terme de Tona. És parla d'ell a mig segle XII. L'obra actual, del segle XVI, és bastida amb aprofitaments d'altra més vella. La imatge de la Verge era molt

rica en joies i induments postissos. Modernament s'ha donat a aquest temple la titulació de Lourdes, sota la qual és molt visitat.

Castell de Centelles. Es l'edifici religiós inclòs en els murs de l'estratègica fortalesa de Centelles, que estojava les cendres de la nobiliària família i el record de totes les seves gestes. La romànica escultura de la Verge, que tingué llargues centúries de culte esplendorós, modernament ha estat baixada a la veïna parròquia de Sant Martí, on presideix encara el panteó de les cases més il·lustres de la Plana.

Tagamanent. Al cim del Taga que separa la plana del Vallès. Una tradició assenyala una balma, alguna hora convertida en oratori, on la santa imatge fou descoberta per un bou. La capella ocupa un lloc d'un antic castell, existent en el segle IX. Al cap de poc, apareixen llegats a la santa casa de Maria, que ja té al seu servei diferents sacerdots, i és, naturalment, la parroquial de tot el terme del castell. En el segle XVI, pujaven a Tagamanent en processó tots

els pobles del contorn, portant grossos ciris votius. D'aquesta mateixa centúria data el temple actual, presidit per una imatge de fusta, que necessita mantells postissos, i té en la part posterior un dipòsit per a relíquies.

Aquests són els santuaris marians més albiradors de la Plana. Mes la llista d'ells no queda completa, si no s'hi afegeixen les capelles de la Pietat, a Valldeneu; dels Dolors, a Sant Martí de Centelles i a Sescorts; de Gràcia, a Balenyà; del Roser, a Seva, Orís i Sadetra; de la Bona Sort, a Munter; de la Concepció, a Malla; al Masmitjà, de Vich, i a Codinach; de Núria, a Santa Eugènia i a Vilatorra, del Camí, que existí a Riudeperes, i alguna altra.

I pensar que un tan bell rosari d'ermites i capelles en honor de la Mare de Déu és alternat amb una no menys devota lletania de capelles i ermites de sants, que no baixen d'una cinquantena.

FORTIÀ SOLÀ, prev.

L'ombra de Balmes

Un cas curiós d'apologètica

Érem a l'any 1876 i a la ciutat episcopal de la Seu d'Urgell, plaça forta militar que acabava de jugar un paper quasi decisiu en la guerra carlista, tot just acabada aleshores.

La sang allí vessada en el famós setge en què sobresortiren dues de les principals figures de la guerra —el sant i savi Bisbe, quasi màrtir, doctor Caixal, i l'àrbitre dels destins d'Espanya, general Martínez Campos—, encara vermellejava pels voltants de les fortificacions mig enrunades, i les cases cremades de Castell-Ciutat, veïnes de la principal fortalesa, fumejaven encara.

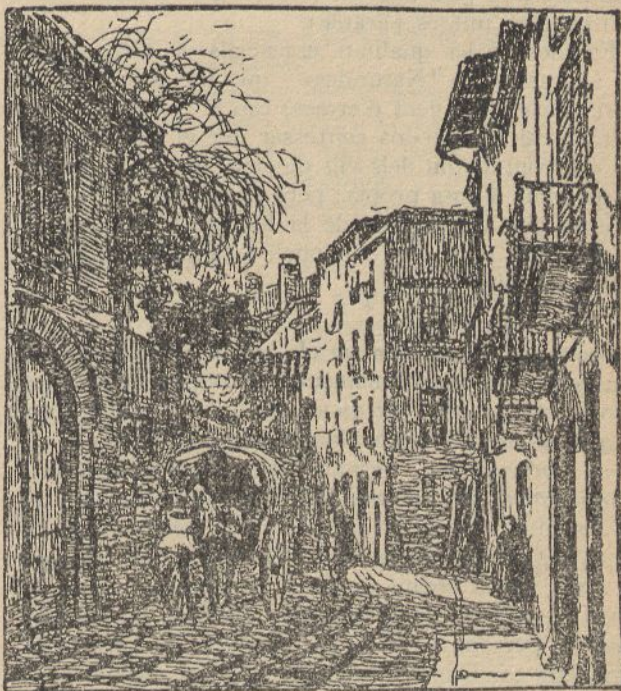
L'única, però, bona fonda de la Seu d'Urgell estava aleshores plena de militars de totes armes i graduacions. La població sagnava tantost per les ferides rebudes... A la nit era una desolació... Com si les horrures del setge perduessin, tot respirava por i tristesa. No es sentia res més que els crits de: Sentinella alerta! repetits de l'un a l'altre bastió, de l'una a l'altra garita, ressonant per les veïnes muntanyes a la llunyana serra del Cadí gegant...

* * *

Atzars de la vida m'obligaren per aquell temps feréste a visitar aquella ciutat, estatjant-me a la dita fonda. Com no hi havia centres de distracció on passar la vetlla, ningú dels estatjants no es movia de la taula després de sopar. S'hi feia tertúlia. No cal pas dir qui portava la veu cantant. Els viatgers que hi havia s'escorrien cap a la seva habitació o romanien al menjador callats com estàtues. Demés, les passions arborades per una guerra entre germans —la pitjor de totes—, i la temença d'esdevenir sospitosos, imposaven silenci absolut als que simpatitzaven amb els vençuts. Qui pagava cada nit, com era natural, els plats trencats en les converses de sobretaula, era la Religió. La guerra havia estat guer-

ra religiosa. La nit a la qual hom ara es refereix, els atacs contra la nostra santa fe queien com una pedrada sobre la taula. Cap viatger cristià gosava obrir la boca, i si algú l'obrí fou per a prevaricar...

El maligne tenia la batalla guanyada. ¡Bon Déu, quina basarda més horrible feia sentir aquell espetec d'insults a vostra sobirana majestat i com bullia la sang i botava el cor dins del pit en veure la covardia, allí regnant, dels qui en Vós creien i esperaven!...



Vich.—Call Nou

Hom era jovenet. Acabava de cursar el Batxillerat amb moltes ganes de saber, però amb poc de profit, devorant tots els llibres que podia eixampar, amb menyspreu dels de text oficial.

Sortosament, hom tingué un bon professor de Filosofia, i a més, vivíssima afició a l'apologètica. Les obres de Balme em tenien encisat.

Eren temps de prova per als que sentien bategar per Crist el seu cor de catòlics, a cada pas oprimit per les ganyotes burletes dels sectaris i la insolència insuportable del liberalisme triomfant.

I hom no pogué resistir més tan dura prova. Les armes eren pobres, les forces minses, però l'ajut de Déu, que mai no falta, ho suplí tot.

Senyors — digué tremolant d'emoció però decidit a la lluita —, permetin que el més jove de la taula, sense cap més títol que la seva cristiana fe, prengui part en la discussió que ara sostenen vostès sobre l'existència de Déu, en la qual Déu Nostre Senyor veig que porta perdut el plet.

L'efecte que produïren aquestes paraules fou espantós. Els militars, sobretot els més illustrats, encara que tocats tots de sectarisme agut i maçons alguns d'ells (era la moda...), les acolliren atentament; els oficials cipayos (que feien de turba en aquell Pretori), rondinaren renecs; els altres comensals, astorats, quedaren corpesos. Què passarà aquí?

Fou la gràcia de Déu qui em dictà les paraules.

Hom començà per exposar planerament, serenament — oh prodigi de l'Esperit Sant en una atmosfera d'odis i rancúnies tan carregada i empastifada com aquella! — les proves clàssiques de l'existència de Déu. La noblesa racial d'algun d'aquells militars els obligà a confessar que sí, que, realment, hi havia d'haver una causa superior, de potència infinita, de saviesa suprema, de sobirana formosor, que expliqués les meravelles de l'Univers que hom acabava de cantar amb la imaginació de setze primaveres: "la Naturalesa".

Ja els tinc collits! es digué hom davant d'aquella confessió a la qual fins els ex-caps dels cipayos s'adheriren amb mitges paraules.

Fixades bé les qualitats essencials de Déu, a qui ell anomenaven "Naturalesa" iniciant una retirada estratègica (eren gent d'armes) cap al panteisme, poc costà *cortarla* i fer-los confessar que el Ser Suprem era quelcom distint dels vils objectes que arreu veiem i usem com a cosa pròpia; però en adonar-se els més eixerits que els lligams de la lògica els portaven a la confessió d'un Déu personal, tocaren a sometent: Això, no; això, mai!

Preveient el cas, hom ja els havia fet veure la palesa veritat d'aquell fonamental principi, tan evident, com efectiu: *Nemo dat quod non habet*, "ningú dona el que no té", i també la certesa irrefutable de la seva corresponent veritat lògica complementària: *ningú dona sinó el que té*. Un poc apaivagat el xivarri que s'havia armat contra la personalitat de Déu, vaig dir-los alçant el to: Si aquest Ser Suprem ha creat i està creant tantíssimes persones, ara mateix i en el curs de la història, ¿no serà aquest Ser Suprem persona? ¿No serà un Déu personal amb semblants condicions i facultats que les nostres, però d'infinita perfecció sota tots conceptes?

(Clar és que hom no podia exposar, davant d'un

auditori com aquell, aquestes matèries amb filosòfic tecnicisme. Era precis acomodar-se a l'auditori).

L'argument els deixà convençuts a tots, i aclaparats. Es trobaven sota el domini d'aquell Déu que negaven, més per por que per convenciment; d'aquell Déu personal que ens va crear a imatge i semblança seva, cosa que vaig remarcar bé perquè el sentissin a prop, el coneguessin, almenys, com coneixien els seus consemblants, i, sobretot, perquè el temessin, si hom no pogués aconseguir fer-los-hi amable. A l'efecte, hom exposà el fet esplendorós, evidentíssim, de la creació de l'Univers, coronada per la creació de l'home, rei de tota ella, curull de perfeccions. A això no va oposar-s'hi ja ningú. Hom deuria estar eloqüent per força perquè semblava que els oients escoltessin música de la bona. Però, quan hom els parlà de la caiguda de l'home...

En això no hi volien saber res els meus atentíssims oients. Però encara estava calenta la sang vesada durant la guerra. Com ans dèiem, encara fumejaven les cases allí veïnes, de Castell-Ciutat, i les malvestats de tota mena a dins i a fora d'Espanya, d'aquells temps calamitosos, s'obiraven només que espargint le vista... Era innegable la caiguda de l'home. Els fets la demostraven. Poc costà demostrar-la a qui n'eren personalment testimonis, actuant molts d'ells...

L'ombra augusta de Balme planava ja sobre aquell abigarrat cenacle. Si no combregaven ja tots amb el mateix *Mannà*, tots li retien homenatge, més o menys ostensible. Alguns, cal dir-ho, començaven a endormiscar-se. Eren víctima de mals esperits...

Hom aleshores aprofità l'ocasió per veure als més desperts i illustrats del cenacle — donat el fet de la caiguda amb el consegüent deure a la Divinitat i la necessitat d'una condigna separació —, l'altre fet correlatiu i lògic: la redempció de la humanitat per medi de Nostre Senyor Jesucrist.

Quines cares hi posaren alguns! Com furgaven dins dels seus cors la fe de sa nissaga i... la gràcia de Déu!

Hom copsà ràpidament l'oportunitat, tan escaienta, per a parlar-los de la vida i miracles, mort i resurrecció de Nostre Senyor Jesucrist i la doctrina llur; però, en constatar la fundació de l'Església i començar sa apologia, el maligne encrespà la cua i braolà com un possés...

Però hom tenia els oients embadalits, i el maligne fou foragitat d'allí amb la cua entre cames. Verament, l'ombra de Balme, de qui parlà hom alguna altra vegada en el curs de les discussions, planava allí com una especial providència de Déu. Confiat en ella, hom començà a explicar la doctrina sobre els Sants Sagraments de Nostra Santa Mare l'Església, i — oh miracle! — l'auditori romania serè, com si n'estigués del tot convençut; però preveient que en arribar al de la Penitència no faria tanta bondat, hom s'esforçà especialment a exposar les proves d'ordre purament humà que abonen el Sagrament de la Confessió; quan vet aquí que, alçant-se com un Neptú (no pas *aquàtic*), un dels principals oients, pegà un cop de puny (a falta de trident), sobre la taula, i tronà aquestes paraules: *¡Basta! ¡Por esto no pasamos!* I es va acabar la sessió.

Eren les dues de la matinada.

J. J. C.

De Balmes a Chesterton

Al R. P. Ignasi Casanovas, S. J.

L'esdeveniment intel·lectual i catòlic que és la publicació de les obres completes de Jaume Balmes, feliçment portada a cap, amb rapidesa i perfecció, hauria d'ésser el motiu d'avivar els estudis balmesians i d'una manera especial els que tenen per objecte prosseguir i completar el pensament del gran filòsof. Havent estat la seva predilecció i la matèria de sos principals mèrits la filosofia de la història, fins al punt que de l'autor immortal d'*El Protestantisme comparat amb el Catolicisme* s'ha dit que havia nascut per a ella, com àliga companya de l'àliga d'Hipona, Sant Agustí, i de l'àliga de Meaux, Bossuet (1), la prolongació de la crítica dels grans fets i moviments posteriors a ell, i àdhuc la d'aquells que tot just si tingué temps de començar-ne l'anàlisi — com el socialisme — a la llum de ço que ell mateix deia que era l'únic criteri de la història, la religió, seria certament la millor tasca a honor i homenatge de qui tan altes i madures lliçons ens donà, i al mateix temps un treball d'utilitat incalculable i de veritable transcendència apologetica.

M'han fet pensar en aquesta necessària persecució de l'obra històrica balmesiana i d'una manera particular en l'aspecte social, i en el de les darreres influències i resultats del protestantisme, la posició que pren aquest altre mestre també en filosofia de la història, campió d'un maduríssim criteri catòlic en el judici dels esdeveniments i de les actualitats, Gilbert-Keith Chesterton, l'autor de *La nova Jerusalem*, que escrivint per a "restablir la unitat moral i religiosa que la cristiandat va conèixer en l'Edat Mitjana", vivint en mitjà protestant i sentint a la vora la tragèdia que la separació de Roma ha dut a la civilització europea, de la qual ell com Balmes, homes del seu temps, en són fills i amics, tant com censors gelosos, té nombrosos contactes amb la posició del nostre filòsof, fins el punt que podem en certa manera anomenar-lo continuador d'*El Protestantisme*, perquè en llibres com *Els crims de l'Anglaterra*, *Petita història d'Anglaterra*, i en la seva labor periodística i assagista es posa en dur, implacable, acusador de l'apostasia britànica i debelador dels mals gravíssims que a la seva època i a les posteriors fins a la nostra portà la disbauxa i la rebel·lió d'Enric Vuitè.

No és missió meua establir ni menys aprofundir la comparança, mancant-me el temps, l'espai i l'aptitud; voldria només apuntar-la en croquis, i assenyalar l'eficàcia apologetica i la gran claror que donaria als estudis socials la investigació del camp històric que roman com un àngul entre la posició balmesiana i la del polemista catòlic anglès. Per això, privat de fer-la jo mateix, poso la idea sota l'eficax patronatge de l'illustre compilador de les obres del polemista catòlic hispànic.

Punt de sortida per al magne estudi podria ésser l'actitud, tan singular i fins paradoxal a primera vista, on G. K. Chesterton s'ha posat en la qüestió gravíssima de la vaga general anglesa de 1926, pledejant per la causa dels obrers vaguistes, al mateix temps que defensant Mussolini de les censures que, amb causa també abundant, prodigava al dictador

italià la premsa liberal anglesa. Es presta, de bon antuvi, a l'estranyesa tan inesperada equiparació, però de debò que és seriosa la justificació que el gran assatgista fa, i són les pàgines menys humorístiques que li hem llegit, les que més inviten a la reflexió concentrada. L'article que l'autor de *L'home perdurable*, de tornada de Barcelona, publicà en francès a un periòdic catòlic belga (2), amb el nom *L'offensive de la ploutocratie*, dibuixa la situació interessantíssima d'un observador dotat també dels ulls i les ales privilegiades d'una àliga, que de l'alçada d'una gran serenor humana sap destriar bé els problemes que en un mateix moment històric ocupen dues nacions de situació religiosa i social tan distinta, i sense adular els caps ni les masses obreres organitzades ni propagar les solucions feixistes, explica que no caldria pas afligir-se del triomf de l'obrerisme a l'Anglaterra protestant, com tampoc té dret aquesta Anglaterra protestant d'escandalitzar-se pel triomf d'un dictador a la Itàlia catòlica. La dissertació que sustenta tals conclusions és una obra mestra de filosofia de la història sota criteri religiós, i sotscriu aquest elogi, bo i refermant-se en les conviccions pròpies, i sense témer a incórrer en paradoxa, qui desitja del fons del cor el prompte trànsit del meteor feixista de les zones geogràfiques meridionals, i qui s'ha inscrit el primer a combatre a casa nostra la filosofia sindicalista que l'exemple de les Trade Unions ha fet propagar, i a desaconsellar tota vaga, general o parcial, revolucionària o pacífica, injusta o justa, com a recurs de defensa dels nostres treballadors.

L'entrada en l'estudi de les idees socials de Chesterton, necessària, altrament, per a la bona comprensió de la seva actitud, ja em faria anar massa lluny (3), però ja es començarà a trobar-ho clar i a veure-ho més de la vora en explicar que el títol de l'article en qüestió, idèntic en la lletra a tantes proclames sindicalistes d'aquí, podria ésser continuat, segons l'esperit del que conté, i diria *L'ofensiva de la plutocràcia protestant*.

Aquesta ofensiva vol dir "la insurrecció dels propietaris de les mines contra la tradició del *Living wage* — del jornal per a viure, del salari garantint un mínim d'existència honorable —, tradició que tot hom creia definitivament adquirida". Es el Capitalisme el revolucionari, el qui escomet, el qui, emportat per l'esperit d'aventura, regira el món, a l'Anglaterra amb el monopoli i els conflictes del carbó, al Nordamèrica amb el bandidatge dels trusts, amb el monopoli i els conflictes del petroli, obrant a tot arreu emprant el terme i la idea de progrés en sentit d'agressió.

Tot això podria semblar vulgar literatura socia-

(1) Dr. Enric Pla i Deniel, *L'obra d'En Balmes en la història de la filosofia i en la filosofia de la història*. Vich, any 1907.

(2) *La Revue Catholique des Idées et des faits*, 2 juliol 1926.

(3) Es de recomanar l'assaig d'En Pau Romeva a *La Nova Revista* del passat novembre, per bé que esperem serà completat amb una major extensió de l'aspecte corporatiu, car sols s'hi tracta de l'anomenat *Distributisme* de G. K. Chesterton, o sigui la multiplicació de la petita propietat, base també de la reforma social segons Lleó XIII.

lista en boca de tot aquell qui no fos el sinceríssim i genial pensador alludit o bé el seu noble company, també catòlic, l'historiador i apologeta Hilari Belloc. Però ve de seguida la llum del criteri històric catòlic a llençar una claror immensa i súbita sobre aquestes greus qüestions. I hom s'adona d'allò que la retòrica socialista, amb el predomini total del materialisme històric havia tapat i ofegat fins ara, la consideració del liberalisme econòmic amb tot el róssec d'avarícia i cobejança desenfrenada, de llibertat sense frens, amb tot el seguici d'explotació obrera, de jornals de fam, de violació del diumenge, com un producte típic i original del protestantisme. I, per tant, la consideració del socialisme, amb tota la fronda esponentosa de ses escoles i moviments, com a engendrat també, per vies del mateix liberalisme, en els dominis geogràfics i morals del cisma.

El capitalisme (que Chesterton s'apressa a dir, i nosaltres, com ja s'entén, no és la propietat privada, i nosaltres afegim, ni l'empresa moderada) i el socialisme són els últims fills de Luter, i tots els trastorns terribles que el segle XIX i els anys del XX que portem viscuts els deuen, són els novíssims fruits de la magna rebel·lió que fa quatre cents anys devasta més de la meitat d'Europa: l'heretgia contra l'obediència, l'heretgia contra Roma. La civilització brillantíssima, però frenètica i falsa, que a aquestes quatre centúries (el IV centenari de les tesis de Wittenberg, 1517-1917, s'escaigué en plena guerra europea) enlluerna i agita, té el seu propi càstig en les abominacions que ha desfermat la seva pròpia rebel·lió: les guerres, les cobejances polítiques i la lluita social, el més horrible de tots els flagells, perquè posa l'odi en l'entranya mateixa del cos social. És la posició exacta balmesiana, refermada pels fets d'aquests vuitanta anys: el protestantisme ha descarrilat i espatllat el progrés normal i saludable de la civilització europea.

"Nosaltres som conservadors en el sentit estricte d'aquest mot", escriu Chesterton, en l'article esmentat, començant una declaració de la qual serà remarcada la semblança balmesiana, on hi ha en síntesi tot el Chesterton social.

"En efecte, estimem que la religió cristiana, tant com la cultura cristiana (la vella religió cristiana, la vella cultura cristiana, escriu textualment, alludint a la catòlica romana enfront a la reformada), donen a l'home, en els límits de tot el que és raonable i possible, aquest gran art de viure que anomenem: Llibertat. La veritat ens ha fet lliures, la tradició ha donat als homes la llibertat tal com ells l'estimen: costums locals, artesanat individual, varietat en l'expressió, l'empremta de la personalitat en la producció, la dignitat de la voluntat humana".

Totes aquestes coses que s'expressen de mil maneres diferents i que l'autor d'aquella colorida visió de l'Anglaterra medieval, resuscitada en el seu *Napoleon of Notting Hill*, de la *Merry England*, la joiosa Anglaterra cristiana i catòlica d'abans del cisma, ama reviu, és cert que el bolxevisme vol escombrar-les, però també ho escombra i arrabassa tot (llibertats antigues i diversitats locals, oficis honestos i jocs populars), la corrupció desvergonyida, el diner sonant i abassegador del *Big Business*, l'imperialisme del vedell d'or.

I aquí ve l'explicació de la seva actitud bilateral en aparença: "Vèncer el bolxevisme a Itàlia vol dir

salvar una gran part encara de l'antiga vida social cristiana", perquè, fa constar més avall, "àdhuc si el dictador vol el mal, treballarà per al bé" i salvarà (de moment almenys, ens permetrà afegir) "molta petita propietat, religió popular, costums i cortesia, dignitat i cançons". "Per desgràcia, no és pas veritat que la desfeta del bolxevisme a Anglaterra fos equivalent a la salvació d'una semblant societat, perquè aquesta, ai! no existeix". "A casa nostra, diu encara, no es tracta pas d'impedir la destrucció de la cultura cristiana, sinó de crear de nou aquesta cultura". I aquesta cultura no és pas el bolxevisme qui l'ha destruïda. "El mal va ésser fet pel capitalisme protestant i ateu".

I una visió de pessimisme entenebreix el pensament final del gran apologeta: "Si el capitalisme — [aquest capitalisme ateu i protestant, s'entén] — està autoritzat a dominar arreu, els qui professen la religió catòlica es veuran de sobte debatent-se amb les mateixes afliccions i amb els mateixos perills que sota Enric VIII". I cal recordar que "aquell despota, basant-se en l'ordre social, donà l'exemple de totes les disbauxes morals". "Es des d'Enric VIII que el divorci mina l'Anglaterra i que el matrimoni és trepitjat. I exactament el mateix passa amb el milionari de nostres dies: no té a la boca més que els mots d'ordre social, però ell actua en favor del desordre moral. D'ell i de la seva premsa ens vénen avui el flagell del divorci, la negació del vincle matrimonial. Mireu, si no, la vida i la literatura de Nova York".

Mireu si no el cinema — podem afegir-hi —, el cinema, el negoci enorme i corruptor amb el qual un capitalisme ateu i protestant també xucla els cabals, la sang i l'honradesa del món sencer. Mireu el joc, amb la institució del casino, filial del típic club anglès, la típica llar de la disbauxa del lord riquíssim, anglicà o agnòstic.

I mireu els fills: el socialisme amb tota sa niada. Un notable article, probablement de Chesterton mateix, a la seva pròpia revista, la *G. K.'s Weekly* (5 juny 1926), defineix el tradeunionisme com a fill del capitalisme, exacta definició, força més exacta, jo entenc, que quan en altres llocs hi veu la restauració de les corporacions antigues. Mireu tota la literatura socialista, la crítica ateuista d'unes societats europees com la nostra, però rebels i herètiques, i havent repudiat Roma; la crítica incendiària d'un Karl Marx, que de fet va contra la burgesia luterana d'Alemanya i l'anglicana i lliurepensadora d'Anglaterra; la de Tolstoi amb el negre consorci dels pares russos de l'anarquisme: Bakounine, Kropotkine, Gorki, dictada pels abusos i tiranies de un règim absolut assentat igualment sobre un altre cisma, rebel també contra Roma; la de Proudhon i Sorel contra una burgesia corruptora i rapicera, però també laica i anticlerical.

Seria, doncs, feina útil i bona i urgent continuar la labor de Balme en sentit de prosseguir el magisteri de filosofia de la història moderna, segons criteri catòlic, així com de Balme mateix es pot dir que va reviu, prosseguir i actualitzar el magisteri de Bossuet, sostenint i refermant aquella acusació ignia, irresistible, de l'*Histoire des variations des églises protestantes*. Caldria, certament, ampliar, il·lustrar, fortificar amb la discussió general de les qüestions i lluites suscitées pel capitalisme protes-

tant i pel socialisme son hereu, son fill parricida, ajudats per la claror de la vigorosa i càustica crítica de G. K. Chesterton, aquelles lliçons admirables, mai caduques, perquè són nodrides de l'eterna substància de veritat de l'Església de Roma, que omplen el *Protestantismo* i que es refereixen a l'incommensura-

ble esvoranc causat i fet causar per la Reforma en l'ordre polític, en l'ordre familiar, en l'ordre social i en l'ordre econòmic a la llibertat del poble, al benestar dels humils, a l'honor dels estaments i a la dignitat dels individus.

R. RUCABADO

La sinceritat de Balms

De vegades els escriptors que han escrit obres de gran volada, en certs moments de la seva vida, es mostren sincers i ingenus com un infant. En aquests moments de sinceritat és quan veieu clarament la seva ànima.

Balms, seguint el corrent de la seva època, va escriure les seves obres en llengua no catalana. Però ningú no pot negar la seva profunda catalanitat. Reproduïm un fragment d'una poesia escrita en català adreçada a Valentí Llorer. Per raons fàcils de comprendre no podem publicar-la íntegra. Heus ací un fragment:

A don Valentí Llorer

No em pensava, Valentí,
que tan dolç fos el teu cant,
tan hermós i peregrí;
compon versos, creu-me a mi,
pocs seran qui puguin tant.

He llegit ja cent vegades
"Lo Frare d'Escornalbou",
tan hermoses pinzellades
amb cent cops no n'hi ha prou
per ser ben saborejades.

Admirant el teu llenguatge
quasi ràbia m'ha agafat,
que'm farà dir malvinatge
qui parlar ens ha imposat
que no és del nostre llinatge.

I què em dius de l'Aribau
que ens l'enveja Castilla?
Veus el llampegue que del cel cau
entre núvol negre i blau?
Puix així el seu front brilla.

Jo ja et dic, no em vénen ganes
de tornar-me castellà,
i em semblen valents pavaners
els que volen oblidar
les paraules catalanes.

El parlar de nostra terra
no és per cert cap cosa tonta;
contra la terrible guerra
que mata, crema i esguerra,
la dolça pau també conta.

Jo veig que tu molt bé pintes
rosada que del cel plou,
i tot seguit trobes tintes
pel Frare d'Escornalbou.

Del Vich artístic

Alegremnos-en els vigatans de què la nostra ciutat, ja illustre pels seus fills, vagi essent ennoblida per les obres d'art. En el que va de segle Vich ha vingut a ésser estació obtinguda pels qui es dediquen a estudis artístics o volen gaudir de la fruïció que l'ànima experimenta en la contemplació de les obres mestres de l'enginy humà.

A les diverses manifestacions de la bellesa, ara mateix se n'hi ha adjuntat una que ben aviat ha esdevingut famosa: la decoració, encara no completa, de la catedral, obra pictòrica deguda a Josep Maria Sert. Aquest decorat ha vingut a ésser company d'un altre també complementari d'un edifici religiós de la ciutat, és a dir del que deixà En Jaume Llimona en la gran conca absidial de la suntuosa església de les Germanes Carmelites de la Caritat.

Tothom notarà el contrast existent entre ambdues obres decoratives de monuments religiosos, puix que entre elles hi ha quasi exposició de temperaments artístics, de procediment, de pensament, de color, convenint només en poder ésser qualificades tals decoracions d'obres cimals de l'art modern i de produccions sumes degudes a uns artistes i en les que s'hi ha esmerçat més el crèdit de dues personalitats il·lustres.

La ja esmentada obra màxima d'En Llimona, és sobretot una obra pictòrica filla de la realitat idealitzada i vestida poèticament. Les figures que la integren, fins alludint a les més objectes misèries humanes, no terregen i es mantenen dintre un cert ennobliment acreditatiu de tot un artista. El color és tret de la realitat idealment entrevista per un temperament de gran sensibilitat i enemic de les violències.

La catedral que al fi, després d'un segle, ha trobat en En Sert el seu decorador, ha resultat completada per una pintura massissa, filla de la vida feta arabesc o ornament vestit del rei dels metalls, com un retaule dels que l'avorrit barroquisme prodigà per nostra terra. Les figures que intervenen en els variats assumptes amb què En Sert ha vestit la nostra catedral, s'ha de reconèixer que petgen fort i tenen la consistència de les escultures totes daurades.

Veus aquí com amb dues obres artístiques plenes de contrast i en res semblants, contribueixen a ennobrir el Vich de nostres amors...

J. GUDIOL, Prev.

Valoració del vigatanisme...

El barret de copa de l'estudiant de Vich era tot un símbol (conservo el que vaig portar en la meua joventesa com un dels millors records). La seva desaparició ha assenyalat una fita en la història escolar de la ciutat de Ausona. El barret de copa—o el tarot com l'anomenaven els estudiants—no era pas un uniforme d'època llunyana; remuntava a mitjans del segle passat. Era, emperò, tot un símbol. L'estudiant, l'home de lletres, ha de ser un model de civilitat per la seva correcció en el parlar i per la seva elegància en el vestir. Quan la capa i el barret de copa estaven en la plenitud de la moda esdevenien uniforme de l'estudiant de Vich el qual era el Senyor Mestre de tota la pagesia d'aquella Plana rica d'esperit cristià i de tradició secular. El Dr. Torras i Bages, que coneixia tot el simbolisme del barret escolar de Vich, el respectava; solament després de la seva mort, quan es produí la gran davallada del Seminari, pogué desaparèixer l'uniforme que havia esdevingut una mica pintoresc del típic barret de copa.

Entorn del barret de copa del seminarista vigatà s'hi mou un dels moments més interessants de la vida estudiant de la nostra terra. La universitat de Cervera havia desaparegut; els hereus de les grans masies catalanes, d'aquell temps ençà, ja no visiten l'escola d'estudis superiors per posseir una cabal formació religiosa i intel·lectual. La irradiació espiritual de la universitat de Barcelona que crea metges i advocats, era gairebé nulla. En canvi el Seminari de Vich esdevé un altre cosmopolita d'irradiació espiritual.

Seria un capítol ben interessant de la història de les lletres de la nostra terra el que contés la història del Seminari de Vich durant el segle XIX amb la biografia dels personatges més sobresortints que hi estudiaren. Encara, del meu record, les festes de l'Acadèmia de Sant Tomàs eren les festes de la ciutat. Era tota la ciutat la que s'apassionava per unes oposicions de canonge i per unes conclusions defensades amb tota solemnitat, impreses amb gust indiscutible i amb vinyetes de tradició secular. Aquestes conclusions de Teologia i de Filosofia, que encara hem vist defensar amb gran solemnitat a l'església de Sant Domingo, constitueixen l'embrió del Seminari d'investigació de la universitat moderna (1), i que, desconeixent el seu origen, s'ha abusat del seu nom i del seu valor a casa nostra.

La bonhomia de la pagesia de la Plana de Vich i l'amor que sentia per les lletres imposà el noble costum de què cada casa, la rica i la pobra, volgués un estudiant per Senyor Mestre dels fills de la casa els quals, durant el dia, treballaven la terra i, de vespre i de matí, apendrien del Senyor Mestre les lliçons de Catecisme i de bona criança, les lliçons fonamentals de llegir, d'escriure, de geografia i de comptes. Aquest sistema d'ensenyament aixecava d'una banda el nivell cristià, moral i intel·lectual de la pagesia de la Plana i, per l'altra, donava grans facilitats per seguir la carrera eclesiàstica sense grans despeses.

Aquesta economia escolar de Vich va atreure, després de la primera guerra carlista, una població es-

colar tan nombrosa a Vich que passà d'un miler, durant mig segle, el nombre d'estudiants del Seminari. Eren els estudiants d'Urgell i els de Girona, els de Solsona, els de Barcelona, els de Tarragona i, fins i tot, els de Barbastro que venien a la ciutat de Vich per estudiar la carrera eclesiàstica. No és d'estranyar que la musa popular hagi celebrat l'estudiant de Vich, ni tampoc ens sorprèn el fet que Vich hagi estat la ciutat escolar de Catalunya durant el segle XIX i el Seminari de Vich hagi heretat l'esperit de la universitat de Cervera amb les seves solemnitats i, fins i tot, amb les seves revoltes escolars.

En el restabliment de la vida dels religiosos del nostre país, després de l'any 1835, el seminarista de Vich hi representa un paper important. Totes les ordes i congregacions de religiosos de la província d'Aragó hi van reclutar llurs millors energies. Arreu del món, des del Tonkin, on hi moria, màrtir, el benjamí dels sants de Catalunya, el beat Pere Almató de l'ordre de predicadors fins al joveníssim màrtir de la persecució mexicana, un fill dels missioners del gran venerable Claret, el missioner fill espiritual de Vich ha sembrat i sembla la llavor del Sagrat Evangeli per tots els angles de la terra. Condeixebles nostres, de la clerecia secular missionen, encara avui, als Estats Units, on segueixen les petjades evangèliques dels grans bisbes Alemany i Verdaguier, a l'Amèrica llatina, al Brasil, a Xile, Uruguai i Argentina; a les Índies, a la Xina i a les illes Filipines. Després d'Irlanda, cap país del món ha donat, en proporció, tants religiosos i missioners a l'Església catòlica com la diòcesi de Vich.

Si ha estat possible aquesta expansió religiosa i missional de Vich, és degut a la intensa vida religiosa de la metròpoli vigatana. La Companyia de Jesús tenia la seva casa en l'edifici que actualment ocupa el Seminari. La seva biblioteca escollida posa de relleu l'alta cultura d'aquesta Ordre; els franciscans encara avui tenen a la ciutat de Vich una casa florent; però, sobretot, Vich era una ciutat dominicana; sota l'esperit del Seminari era el del gloriós fundador del Sant Rosari; encara avui la Summa de Sant Tomàs és el llibre de text oficial de la Facultat de Teologia i les festes de l'Acadèmia de Sant Tomàs han estat, fins als darrers temps, les festes de la ciutat. Vich donava a l'ordre dels Trinitaris el seu gran Sant Patró, Sant Miquel dels Sants; l'església, el convent i plaça dels Trinitaris són encara ben coneguts de tots els vigatans. L'altra ordre redemptora de captius, l'ordre mercedària havia adquirit gran popularitat a la ciutat; n'és una supervivència la festa de la Mare de Déu del Bon Succés i la processó del rei moro que la presideix acompanyat de petits esclaus. Els frares carmelitans, els calçats i els descalços tingueren a Vich belles cases; el record perdura encara avui en la tradició popular. I encara cal fer esment dels Pares de la Sagrada Família i dels Pares Camilos que en els darrers temps han establert cases a la nostra Plana.

La llavor que cau a sobre la terra seca, sobre la roca o entre les espines no germina; solament és fecunda allà on la terra és assaonada. La terra de Vich ha estat una bona terra per poder néixer i créixer la vida religiosa. Les fundacions religioses de Vich

(1) Vegi's L. Fonck, *Wissenschaftliches Leben*, 1916, pàgines 3 ss.

són ben nombroses: les Religioses Josefines, les Religioses Felipenses dels Saïts, les Religioses Serve del Sagrat Cor, fundades per aquell sacerdot sant, que tots hem conegut i que nomia Dr. Joan Collell, no tenen importància comparades amb els Instituts de les Carmelites de la Caritat (Escorial), Germanes Dominiques (P. Coll) i sobretot amb l'Institut dels Fills del Venerable P. Claret, del Cor de Maria. Aquestes tres fundacions vigatanes, del segle passat, la darrera feta en el mateix Seminari, són fundacions que tenen avui caràcter internacional i cal comptar-les entre les més glorioses de la nostra terra.

Si la vida religiosa del Seminari de Vich ha estat fecunda també ho ha estat la vida científica.

La més gran figura dels investigadors de la història del nostre país és un diocesà de Vich, fill d'Igualada, el P. Caresmar el qual, emperò, no arribà a estudiar a Vich. Són vigatans per adopció el Doctor Mirambell, el canonge Ripoll, Roch d'Olzinelles, els Torras Amat, els precursors de la Renaixença catalana. La presència del gran Balma no és explicable sense un ambient propici, la vida intel·lectual havia d'ésser ben intensa a Vich, a principi del segle XIX. Res ho revela tant com les obres que integren la Biblioteca episcopal i la biblioteca del Seminari Conciliar. Per això al costat de Balma trobem un advocat mort en obrir-se-li els horitzons, que es deia Ferrer i Subirana, jove de gran potència intel·lectual i visió política. Mig segle més tard, després d'haver continuat els estudis filosòfics i politico-socials, homes d'una forta potència intel·lectual com els Masferrer, Font i Manxarell, Verdaguer i Callís i Rierola, les grans pastorals del bisbe Torras i Bages i les seves homilies quaresmals i d'Advent enlloc podien trobar un marc més arrodonit ni un auditori més adequat que el de Vich i el de la bella Plana.

L'eficàcia de la divina paraula, durant el segle XIX, enlloc de la nostra terra trobà ministres de tanta fecunditat apostòlica com en els dos grans missioners de la Plana: el P. Claret i el P. Coll. Una renovació de la vida cristiana és deguda a la predicació evangèlica d'aquests dos grans apòstols catalans.

La renaixença catalana no és filla d'un sentiment polític, és obra del poble cristià que vindica el tresor espiritual de la mare terra. En tots els països les vindicacions justes i assenyades són defensades pel poble cristià i catòlic. Allà on aquest esperit no té la norma directiva el moviment de vindicació esdevé tot seguit una arma d'agitació i de revolta. Són els catòlics els que han salvat la Irlanda i els que han salvat Polònia. Un nacionalisme que no sigui profundament cristià ha d'esdevenir necessàriament un conglomerat amorf amb gèrmens de dissolució i de revolta.

La tradició de la llengua ben arrelada en les famílies de la Plana per la lectura quotidiana del Flos Sanctorum, del Fra Anselm, que encara es conserva en totes les masies, de les explicacions de l'Evangeli i per les exhortacions magnífiques del Ritual, podia ésser incorporada fàcilment a la Renaixença, iniciada sota el buf renovador del Romanticisme, per Aribau i Rubió i Ors. Emperò la plasmació de la llengua no podia ser obra del cosmopolitisme ciutadà; calia per això la coneixença de la tradició secular de la mateixa, ben vivent entre la pagesia i, per altra banda calia posseir un lèxic abundant i seleccionat que solament podia ésser patrimoni d'aquell

que hagués viscut la vida rural i tècnica en els seus múltiples aspectes. Vich, per ésser una ciutat distingida i senyorial, de tradició, amb la seva Plana, que és el cor de la pagesia catalana, era el centre més adequat per poder crear la llengua literària de la Renaixença. L'Esbart de Vich amb la seva figura central Mossèn Jacint Verdaguer és el que ens ha donat el català literari modern. Si un fa una revisió a consciència i sense prejudicis, de les formes morfològiques i del lèxic dels escriptors del Renaixement català, troba que tots els grans escriptors són dialectals: Bosch de la Trinxeria, Aguiló, Víctor Català, Ruyra, Pin i Soler, Mn. Llorenç Ribé amb tot i ésser plagat de neologismes, Costa i Llobera, i, pel damunt de tot el gran Mossèn Jacint Verdaguer, creador definitiu de la llengua literària. Cap gran escriptor de la Renaixença és barceloní; aquest fet és degut a la pobresa de llenguatge de la metròpoli; en canvi l'Atlàntida i el Canigó són les dues obres fonamentals i definitives del català literari modern i filles d'un poeta dialectal. Es pot ser un dels mèrits més gloriosos de l'escola vigatana amb aquell grup de persones representatives de la nostra Renaixença, com el Sr. canonge Collell, bisbe Aguilar, els germans Masferrer, Martí Genís, Lluís Nadal, germans Verdaguer i Callís, Febrer, Salarich, germans Abadal, Rierola, Serra Esturi, Baranera, etc., l'haver donat l'empenta al moviment literari renaixentista; així com és la pagesia catalana, i la pagesia de la Plana de Vich, i la dels encontorns especialment, la que orientà en un sentit profundament cristià i tradicional les aspiracions de la terra.

Encara cal donar compte d'un aspecte ben interessant de la vida espiritual vigatana; ens referim a les recerques sobre la història de l'art cristià i al magnífic Museu diocesà de Vich, un dels millors museus d'art cristià que hi pugui haver.

Fa un any que la Facultat de Teologia catòlica de la universitat de Bonn concedia el títol de Doctor honoris causa al director del museu diocesà de Vich, Mossèn Josep Gudiol. Les raons que induïen la susdita facultat a acordar-li tan alta distinció eren l'haver creat un museu d'art cristià incomparable i l'haver investigat, com ningú, les fonts documentals de l'art cristià de Catalunya. Les investigacions del Dr. Gudiol han obert el camp dels estudis d'Història de l'art, i especialment de l'art cristià, a la nostra terra. L'obra d'aquest recercador infadigable és tan extraordinària que no admet ni comparacions ni ponderatius. Potser, entre els investigadors espanyols solament trobaríem un nom que el pogués avantatjar, el del Dr. Ramon Menéndez Pidal, especialista en el camp dels estudis lingüístics i històrico-literaris. I el fet més interessant és que el Dr. Gudiol ens deixa una escola amb joves investigadors tan diligents com el Dr. P. Rius, el Dr. Segimon Cunill, Mn. Eduard Junyent i el jove i jove Josep Gudiol i Ricart.

La tradició secular de l'espiritualitat de la nostra terra en sos múltiples aspectes, ha tingut a la Plana de Vich la seva concreció directiva: Balma és el pensador de l'Espanya del segle XIX, el venerable Pare Claret n'és el més gran missioner, Mossèn Jacint Verdaguer va donar al verb del nostre poble una bel·ligerància mundial i el Dr. Gudiol ha valorat tot el patrimoni artístic que les generacions dels avantpassats, durant molts segles, ens llegaren.



Capa i tarot

Ara de poc, amb motiu de la celebració cinquantenària de la publicació de *L'Atlàntida* de Mossèn Verdager, diferents revistes gràfiques, alludint una etapa ben curiosa de la vida del gran poeta, han desemborsat vells clixés per reproduir en llurs pàgines agrupaments d'estudiants de Vich amb capa i tarot. Aquests retrats foren fets per repòrters fotogràfics quan, pel maig de 1909, en les festes de la cinquantena dels Jocs Florals de Barcelona, pujaren a la Plana un bell estol de personalitats literàries catalanes a fer solemne acatament a l'autor de l'immortal poema a la mateixa plaça de Folgaroles, el seu poble, al voltant del padró commemoratiu que s'hi havia bastit per subscripció popular que promogué, arran de la mort del poeta, l'associació vigatana "Catalunya Vella".

Llavors nosaltres estudiàvem Teologia al Seminari de Vich i, naturalment, tots els flamants teòlegs que posaren en aquella avinentesa, eren companys nostres d'aula. Deu anys després, passat ja el pontificat del Bisbe Torras, hauria costat quart i ajuda trobar en la ciutat levítica un tarot escadusser salvat del naufragi que aquell ètnic indument havia sofert amb l'empenta sense aturador de l'onada cosmopolita. És, malgrat tot, notòriament significatiu constatar que a Vich una indumentària escolar tan anacrònica i arriscada s'aguantés fins ben entrat el segle xx. Evidentment que aquell Seminari fou el centre d'ensenyament que, mantenint més temps en el nostre país una tan singular característica, demostrava posseir, ell, la ciutat i la Plana que sense escarafalls la toleraven, un més fort llevat de vida pairal, recerada d'exòtiques influències. I això val molt i molt en el tarannà moral dels pobles.

Emperò, en el nostre temps, aquella isolada supervivència bambolejava tan declaradament, que allò sol era un evident índex de la més o menys ajornable però forçosa desaparició d'aquell costum. No cal sinó, en confirmació d'això mateix, recordar la diferent apreciació que cada generació nova feia de la capa i el tarot. No anirà, doncs, malament de retreure ací quelcom de la nostra personal vida d'es-

tudiant de Vich per veure com llavors, mentre la gent d'edat conceptuava encara aquell tipisme com una cosa consubstancial a la vida vigatana, nosaltres, els últims gairebé que lluírem la capa i el tarot, trobàvem que tot allò a cada moment esdevenia més postís.

Erem sis fàmuls del Seminari a les ordres immediates d'un bon home que al cel sia, cor d'infant captiu en una gàbia de nervis inestables. La passió exacerbada de la seva activitat, més d'un cop ens feia bellugar de mala manera; i sobretot el seu zel extremat per l'economia d'aquell centre d'estudis, es pot ben dir que era talment un foc encès, amb les espurnes del qual ens socarrimava tot sovint. Dels sis fàmuls a les seves ordres n'hi havia un que, per torn de setmana, feia de recader.

En una setmana en què era fàmul recader un bon company nostre, fill de Vich, que Déu tingui en la glòria, el Vice-Rector donà una ordre un xic repelosa. Furgant amb nosaltres en un recó de trastos vells, havia trobat unes grans posts rodones i pesants amb un pal vertical al mig. Ell judicà aquells estres excel·lents perquè nosaltres els féssim servir per dur als seminaristes del menjador de primera els plats de l'entrant. Emperò com que, entre el temps i la pols, les posts eren impresentables, manà al recader de torn que les portés a cal pintor del Seminari perquè hi donés una lleugereta capa de pintura. L'altre no li digué que no; però, com que no podíem eixir de casa sense la capa i el tarot, el fàmul, tement la fila que pels carrers faria amb aquella indumentària i les grans posts a coll, trobà una solució que hauríeu dit encertada. I la posà en pràctica. Anà, amb capa i tarot, a cal pintor i li encomanà que fes anar a cercar al Seminari les dues posts.

No poguérem saber per quin cantó el Vice-Rector s'assabentà de la treta del fàmul. El cas és que, com en solemnes avinenteses semblants, fórem tots sis cridats urgentment a la cella rectoral i allà, amb les nostres clares i llargues bruses de treball, braços caiguts i posats entercament en semicercle, escoltàrem, amb cara compungida però interiorment una mica

impàvids, cosa d'una hora o més, una reprimenda sonada i furiosa, en la qual, naturalment, no bestreguérem ni una paraula. La perspicàcia del Vice-Rector havia endevinat la raó veritable de la treta del fàmul i ens n'inculpà a tots. Apostrofà, amb seguits dictoris i amenaces materialment terribles, aquella estulta vergonya per la qual cap de nosaltres no s'hauria aventurat a conciliar pels carrers de la ciutat i en la nostra pròpia persona el lluïment d'un estarrufat barret de copa i d'una revellida capa pengim-penjam amb la càrrega de bastaix d'unes posts fenomenals. I em sembla i tot que, per provar-nos que en el seu temps els estudiants no eren així tan torçadament primmirats, ens digué que ell mateix, abillat amb la indumentària escolar típica,

duia sovint de casa seva a la fleca una gran coixinera plena de farina.

Es allò que dèiem: dues generacions de vigatans autèntics tenien una molt diferent apreciació referent a la indumentària escolar característica. L'espontània reprimenda del Vice-Rector, fill de Vich com el fàmul, i la treta ben natural de l'estudiant són dos exemples eloqüents i apreciats.

Déu faci, però, que, llevats i tot la capa i el tarot dels estudiants de Vich, perduri encara anys i panys en aquella ciutat i la seva Plana el fort i sanítós esperit pairal que aquells induments jo diria que representaven.

JOAN PUNTÍ I COLLELL, Prev.

Passaport de viatge de l'estudiant Balmes

En una partida de *passaports* del segle XIX, conservats a l'Arxiu Municipal de Cervera se'n troben alguns particularment interessants per referir-se a personatges que amb posterioritat a la data d'atorgació d'aquests documents han esdevingut figures representatives, tots els incidents biogràfics dels quals han d'ésser curosament constatats. El segle XIX no seria més interessant a Cervera que en qualsevol altre lloc de la seva categoria si no fos que s'hi trobava la famosa Universitat filipista a la qual acudien els estudiosos de tot Catalunya fins a l'hora de la translació de l'Acadèmia a Barcelona ocorreguda a les darreries de la primera meitat de la centúria passada.

Poc devia creure's l'adolescent d'aleshores que el senzill document de tràmit policíac que descuidadament signava, seria després guardat amorosament com relíquies venerades.

ANY 1829. PASSAPORT D'EN JAUME BALMES
"Para Vich, 436.

Pasaporte para el interior.

Don José de Celles, Coronel de Infantería, Gobernador Militar y Político y Subdelegado de Policía en esta Ciudad y su Partido. Concedo libre y seguro pasaporte al Pbro. Dr. Jaime Balmes, natural de esta Ciudad: abonado por el Sr. Vicario Gral., para que via recta pase á Cervera á fijar su residencia, donde deberá presentar este para su refrendación, como también á las Autoridades de policía de los pueblos donde pernocte, ya sean Subdelegados principales ó de partido, Jueces encargados ó cualquiera que fuere su denominación; y encargo en nombre de S. M. (que Dios guarde) á las Justicias del Reino y á las Autoridades militares no le pongan impedimento alguno en su viage sin fundado motivo. Dado en Vich á veinte y cinco de Enero de mil ochocientos veinte y nueve. — José de Celles — Isidoro Sanchez, Secretario.

Valga por un mes. Pagó cuatro reales. Va sin enmienda."

En una columna deixada a la dreta del document s'hi llegeix:

"Subdelegación Principal de Policía de la provincia de Cataluña. Número 136.

Señas generales del Portador: Edad 18 años. Estatura regular. Pelo castaño. Ojos pardos. Nariz regular. Barba poca. Cara regular. Color bueno.

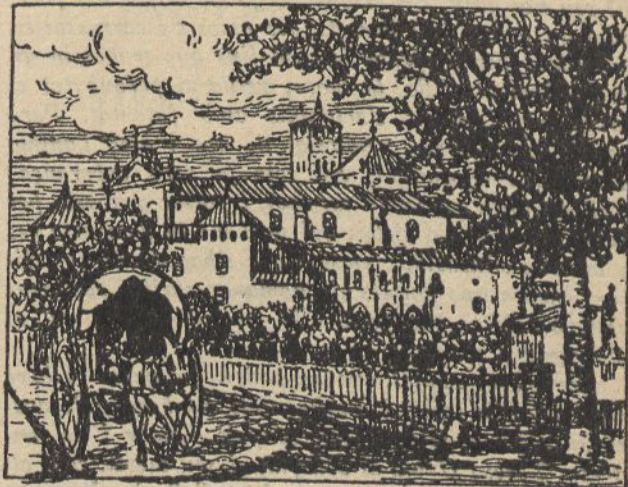
Señas particulares: Una cicatriz en la nariz.

Firma del portador Jaime Balmes."

Al marge del pasaport hi ha una nota que diu: Colegio de San Carlos; és el col·legi dels PP. Jesuïtes on residia En Balmes a Cervera. Actualment hi ha instal·lada la Casa de Misericòrdia i una de les cel·les ostenta a la porta un rètol recordant el lloc ocupat per l'autor d'*El Criterio*.

Al revers del passaport hi ha les anotacions de despatx de trànsit, essent datat a Manresa el dia 26 i a La Manresana el dia 27 del mateix mes de gener.

Jaime Balmes
Firma de Jaume Balmes
en l'any 1829



Vich — La Catedral des del pont nou

L'ambient de l'educació de Balmes

PREÀMBUL

Fóra cosa per demés instructiva i que faria avançar notablement la ciència de l'home el determinar la influència de l'ambient en la humana activitat espiritual i anar seguint a passes comptades les mútues relacions entre les activitats espirituals i les circumstàncies que les acompanyen, constatant com l'ambient impregna l'esperit a la manera que l'aigua ofega el naufrag, com l'esperit dona cops d'ala damunt l'ambient i es val de les seves resistències per a aguantar i sostenir la volada, com cautament es posa l'esperit recelós i es clou dintre d'ell mateix per a substreure's a la influència de l'ambient experimental i qualificat de deleteri, com (i això només és patrimoni dels homes superiors) l'esperit arriba a sobreposar-se a l'ambient, a analitzar l'ambient, a fer abstracció de l'ambient i a discernir les relacions del moment present amb el passat i amb el que té de venir i a distingir i separar allò que és contingent, mòvible, relatiu d'allò altre que és absolut i etern.

I si posem ara no un esperit frèvol i flonjo en un ambient gris i suau, sinó un esperit cairut, enèrgic, vident en un ambient inquiet, tempestuós i tràgic, qui sabria descriure i ponderar les mútues accions i reaccions, cops i contracops que vénen a ésser les diverses escenes de l'epopeia vivent en els grans homes?

Aquesta epopeia d'En Balmes el lector se la podrà imaginar com li sembli més ajustada a la realitat; jo, però, intentaré projectar com en una pantalla les circumstàncies cabdals de l'ambient en què Balmes va passar la seva infància i la seva primera joventut i explicar per elles quelques característiques del seu temperament i de la seva actuació.

LA MARE DE BALMES

El seu nom era Teresa Urpià. Mestressa d'una caseta de pobres artesans, directora única de l'educació dels fills, a causa de la feina i dels freqüents viatges del pare, treia un caràcter enèrgic i sever. El seu noi gran, En Miquel, seguiria l'ofici del pare, adobant pells i fent barrets; les noies s'escarrassarien treballant per a ajudar la casa fins que trobessin un acomodament. Ella, la mare, vetllaria perquè tot el programa familiar s'acomplís amb fidelitat. Però aquell nen Jaume, esmirriat de cos i amb l'ànima desperta i agosarada, era tota la seva esperança; d'ell en faria un sant i un savi, i potser acabaria per veure'l canonge o bisbe: qui sap! No hi planyeria res a la seva educació... encara que s'hagués de sacrificar, encara que hagués de demanar caritat pels seus estudis. Ni es planyeria ella, ni planyeria a ell, ni planyeria a ningú.

Les mares riques que es poden permetre el luxe de tenir fills molls i sentimentals els besen, els acaricien i els prodiguen mil senyals d'amor i de tendresa. Teresa Urpià al seu fill, al seu àngel, com alguna vegada l'anomenava parlant d'ell als altres, no el besaria mai. Balmes no es recordava d'haver rebut cap petó de la seva mare.

De la precocitat del seu fill podrà estar joiosa; ella, però, mai no li manifestaria aquesta joia; se la passaria per dintre. Ella matinejava: era de necessitat en aquella casa de pobres; el fill gran, les seves filles encara podien allargar el descans de la nit. El seu fill Jaume, no; aquest havia d'ésser alguna cosa més; aquest seria despertat sense pietat i mig adormit encara se l'emportaria a l'església de Sant Domènec, a Vich, i després de la missa, posat davant l'altar de Sant Tomàs d'Aquino, pregaria al sant i savi Patró dels estudiants que fes sant i savi el seu fill.

I no perdria pas el temps en soles oracions. Tan petit fou portat a estudi que mai no es va recordar de quan va aprendre de lletra. I als set anys ja estudiava llatí.

De l'amor de la mare que per ell s'escarrassava el fill Jaume no en dubtaria pas, però potser més d'un cop, en contemplar la cara severa de la mare, pensaria què podria fer ell per asserenar-la. Si ell s'esforçava en estudiar, no per això ella perdia la seva severitat; si ell afluijava o si es deixava portar d'alguna infantil raresa, ella era prompta a reptar-lo: Aquest noi em fa caure la cara de vergonya.

"Qui bé et voldrà et farà plorar", diu un adagi antic.

Es repensarà la mare qualche dia de la seva actitud envers el seu àngel? Això serà a l'hora de la mort. Arribà aquesta en 1829 quan Jaume Balmes tenia dinou anys. La mare dava ja per acabada la seva missió material i contemplant la seva obra n'estava orgullosa. "Fill meu, li digué, el món parlarà de tu" (1).

Balmes tingué sempre un rastre d'aquella severitat i reserva de la seva mare. Els companys d'estudi primerament i més tard els seus col·laboradors el trobaren un poc cantellut. En Quadrado, en començar les seves relacions amb Balmes a Madrid, l'any 1843, el va trobar home de cap "i aquests, diu, en passar per la terra tenen altra missió que la d'estimar" (2).

LA POBRESA I LES CONTRARIETATS

Quan la mare va inclinar Jaume Balmes a la carrera sacerdotal comptava, i no era poc comptar, amb la Divina Providència, i amb res més fora d'ella. Era cosa prevista que hauria de fer els estudis amb gran misèria de medis materials. Una beca a la qual fou opositor, en el Seminari, no li fou atorgada. Un llegat piadós que li atorgà l'ardiaca J. Sala li fou pledejat i llevat. Altre llegat piadós, modestíssim, fou l'únic adjutori en els anys que va cursar la Filosofia. En passar a Cervera el Bisbe de Vich li va atorgar una beca per al pensionat de Sant Carles. Per a la llicenciatura en Teologia mare i fill signaren un debitori de 125 duros. De molt jovenet sofri com una mena de sorda persecució o perquè era tan humil la seva posició social o perquè la seva família tenia fama de liberal o perquè en els estudis mos-

(1) García de los Santos, pàg. 17.

(2) Carta a Tomàs Aguiló del 13 de febrer de 1843, Boletí de la Societat Arqueològica Luliana, febrer-març 1926.

trava una independència d'opinió que els professors tenien per censurable. Més tard s'accentuà aquest menyspreu potser motivat per la gelosia i enveja del seu saber. El cert és que ni les seves oposicions a una càtedra de Teologia a Cervera, ni les que féu més tard a la canongia magistral de Vich foren coronades per l'èxit. El fill del barreter es volia enfil·lar massa aviat. Més li convenia tastar les amargors de la vida ben estimulants i educatives tanmateix. La situació econòmica el va arribar a preocupar. Quan fou ordenat, com un naufrag que s'ofega, demanava al Bisbe que li concedís una parròquia. Preocupacions similars demostra en qualques lletres seves (3). El sentit d'aquesta lluita no és mai derrotista. Balmaes cerca un pla sòlid per a pendre embranzida.

Pocs diners, pocs jocs, pocs amics, i en certa època pocs llibres i poca ciència en molts dels professors de la moribunda universitat cerverina podien contribuir a què cerqués en la meditació allò que li faltava fora d'ell mateix. Sabem que es passava llargues estones tapat de cap en profundes meditacions. Aquest sistema el podia haver portat a encastellar-se en les abstraccions de la metafísica.

ELS TERRATRÈMOLS POLÍTICS

Les victòries de Napoleó i la consegüent consolidació de la revolució francesa a Europa bressaren els quatre primers anys de la vida de Balmaes. De la caiguda de Napoleó, definitiva en 1815, Balmaes en podia tenir memòria i d'ella en va fer bones meditacions i en va escriure belles planes. La revolució, però, amb l'exili de Napoleó no havia quedat vençuda i roncava sordament i amenaçadora cercant un cràter per a fer explosió i inflamar altra vegada l'Europa. Ni tampoc la Santa Aliança que signaren els reis de França i Prússia i els emperadors d'Àustria i Rússia, pel setembre de 1815, per a assegurar llurs corones dava garanties d'estabilitat a la situació política de llurs nacions. Pel demés a Espanya la invasió napoleònica li havia inoculat el virus revolucionari i estava convertida en camp de lluita entre els reialistes i els constitucionals.

Balmaes era un petit infant de menys de quatre anys quan Ferran VII, alliberat de la presó de València, va entrar a Espanya i va enderrocar el règim constitucional instaurat per les Corts de Cadix. El constitucionalisme en fermentació dava un pronunciament anyal fins que el de Riego, en 1820, va quedar triomfant. Llavors Balmaes tenia deu anys. La seva intel·ligència primerenca ja hi devia fer qualche comentari. Tres anys després França rep la comanda de la Santa Aliança de reinstaurar a Espanya el poder absolut, i Angulema, davant dels cent mil fills de Sant Lluís i precedit i flanquejat pels reialistes d'Espanya, entra pel Pireneu a les primeries d'abril de 1823, a Madrid a les darreries de maig i a Cadix a primers d'octubre. Balmaes ja és un noi de tretze anys, ja aprèn filosofia, ja sap disputer. Ja pot sentir la sotragada quan, pel desembre de 1824, es trenquen les amarres que remolcaven l'Amèrica, després de la desfeta d'Ayacucho. Com es va apressar l'Anglaterra a reconèixer la independència de les anti-

gues colònies! I com ja des de llavors l'Anglaterra es va entavessar al jovenet de quinze anys, Balmaes, qui més d'un cop degué somniar el càstig de la perfídia anglesa, tal com ens el va comptar més tard en vers i en prosa!

Ferran VII no té fills. Si mor entrarà a governar el seu germà Carles. Potser ell consolidarà el poder reial, potser tindrà seny com diuen que té virtut. Potser s'acosta el dia que la pau i la justícia es besaran. No; no serà pas així: Ferran VII es casa per quarta vegada i fruit d'aquest matrimoni és la princesa Isabel. Ja tenen rei els reialistes: Carles V. Ja tenen reina els liberals: Isabel II. Ferran VII faci el que vulgui: revoqui la llei sàlica donant el dret de successió a la seva filla, la torni a instaurar espantat de la guerra que s'acosta, tot ha d'ésser inútil i no està a la seva mà evitar allò que té de venir. Està escrit. Es una tempesta que es veu venir de dret a dret; el llevant bufa amb violència, les nuvolades ja tapen el sol, les llusssors dels llamps encenen l'horitzó, la tronada llunyana ja ronca. Encara viu Ferran VII i ja comencen les primeres topades. Calomarde tanca les universitats. Cervera queda deserta d'estudiants.

Altament també a França passen coses grosses. París mana, París s'imposa, París és la França. La dinastia borbònica és desposseïda i Lluís Felip d'Orleans porta ja corona. Ja farà prou si la pot dur. Som al juliol de 1830.

Ferran VII cau, s'aixeca i mor pel setembre de 1833. El primer d'octubre Don Carles signa el manifest d'Abrantes; el dia 3 Donya Cristina dona la resposta. La guerra dels carlins està encesa. Balmaes ja té plena consciència del que passa, conta vint-i-tres anys, ja és llicenciat en teologia, està a punt de rebre ordres menors; del que passi en la lluita no en perdrà ni una espurna i en patirà també, perquè la ciutat de Vich, capital de la muntanya catalana, serà un centre de lluita d'aquella guerra civil. Mentre Balmaes, en 1837-1839, ensenyava matemàtiques en un establiment de l'Ajuntament "més d'una vegada — diu — va passar que els nostres càlculs es veien trencats per les batallades d'alarma o el toc de generala: si era possible seguir, seguïem; o si no ens alçàvem tranquil·lament i ens n'anàvem" (4).

Encara En Cabrera no havia traspassat el Pireneu que Balmaes dona a l'estampa el seu programa polític en ses Consideracions polítiques sobre la situació d'Espanya que més tard glossarà en tota la seva campanya política a Madrid.

LES SOTSOBRES DE LA BARCA DE SANT PERE

Certament que Jesús va dar als apòstols aquesta paraula: jo estic amb vosaltres fins la consumació dels segles. La barca, però, passà hores angunioses que fan pensar en si ja és arribada la fi dels segles. Ara les revolucions li volen inutilitzar els tripulants i tirar-la a fons si poden; ara els reis la volen remolcar darrera llurs carrosses i fer-la servir d'instrument de llurs ambicions. I això fa que rep cada sotragada! I el bon fill de l'Església es troba ben sovint amb l'ai al cor i a la boca. I si té un cor sensible i és valent no es pot pas estar de trencar una llança a favor seu.

(3) Epistolari núms. 4, 5 i 8, Obres Completes de Balmaes, vol. I.

(4) Vindicació personal, O. C. de B., vol. XXXI, p. 290.

L'estat de l'Església a França és deplorable des de la revolució francesa. No falta un estol de lluitadors catòlics, Gerbet, Montalembert, Lamennais, Lacordaire. Balmes, jove de 20 anys, veié l'estimbada de Lamennais i més tard sentí tota l'agror de veure's a ell comparat per llengües i per plomes calumnidores.

A Itàlia el Piemont, principalment, està minat per la maçoneria.

A Suïssa hi ha una lluita latent entre els cantons catòlics i els protestants que no tardarà en concretar-se en una guerra desastrosa per als catòlics.

A Àustria es toquen les conseqüències de la política impia i reialista de Josep II.

A Prússia Frederic Guillem III planta cara als bisbes i a la seua apostòlica romana en les qüestions dels matrimonis mixtos i del siermessianisme i es veu venir un conflicte tempestuós.

A Espanya gairebé no cal dir que totes les sotragades polítiques són de tal naturalesa com si la lluita entre el constitucionalisme i el reialisme fos en realitat la lluita de la impietat contra l'Església Catòlica.

El triomf de la sublevació de Riego i dels constitucionals en 1820 porta l'expulsió dels jesuïtes i la supressió d'alguns monestirs els béns dels quals passen a l'Estat.

El període constitucional 1820 a 1823, després del triomf de Riego i dels constitucionals, va ésser desastrós per a l'Església; els jesuïtes expulsats i molts monestirs dissolts i confiscats. La mort de Ferran VII va ésser el senyal de noves perturbacions. Les cremes de convents i assassinats de religiosos que començaren a Madrid pel juliol de 1834 inaugurant el període oonstitucional de l'Estatut Reial de Martínez de la Rosa, foren generals a Espanya l'estiu de 1835, governant el comte de Toreno.

El pronunciament de la Granja de 1836 dóna a Espanya un govern progressista i una nova Constitució al mateix temps que es desferma contra l'Església una nova persecució que farà el ple quan Donya Cristina hagi cedit la regència al general Espartero l'any 1840. La derrota del carlisme va arribar a semblar la derrota de l'Església i l'exaltació a la regència de la sinistra figura de l'Espartero podia haver estat la ruïna del Catolicisme i el començament d'un cisma a un país de religió menys arrelada que el nostre.

De com aquestes circumstàncies van fer vibrar l'ànima i els nirvis de Balmes n'és una prova la seva diatriba Espartero roent de quimera i d'indignació.

EPÍLEG

El Balmes que ens perfilen els biògrafs en els anys darrers dels seus estudis a Cervera de 1827 a 1835, abstret en els seus plans i pensaments, reservat amb els seus condeixebles universitaris, cercant la solitud per a ses meditacions i molt sovint amb el cap dessota el mantell, absorit en pregona meditació, fou tal vegada un enigma per als que estaven prop d'ell induint-los a pensar que era indiferent a les emocions de l'amistat o a tenir-lo per superb menys-

preador del tracte habitual o per home que havia perdut el contacte amb el nostre planeta.

Balmes s'excusava dient que "l'home té de llegir poc i meditar molt i que en aquelles hores de meditar a les fosques, les seves idees estaven en fermentació i el seu cervell venia a ésser com un bullidor" (5).

Nosaltres podem afegir que dintre de l'agitació d'aquell bullidor s'hi plasmava, no solament tot un món d'idees, sinó també tota una vida complexa i articulada, i que les abstraccions no el portaven fora del planeta, ans, preservant-lo de les confoses remors que el circumdaven, el posaven en estat de percebre les grans convulsions de la humanitat, les sirenes d'alarma dels vaixells amenaçats de naufragi i els estridents cops de mall amb els quals la Providència forjava les societats futures.

Balmes cerca en la filosofia, no les estèrils subtilitats de les escoles, sinó la ciència de l'home i de les seves fluctuacions; en els estudis teològics socials, literaris i de ciències exactes i naturals, les normes i les formes d'intervenció, i, arribada l'hora, sens temor ni dubtes, com home valent qui ha sentit el pre-nunci d'una vida curta, es llença freturosament a la lluita bracejant heroicament en defensa de la religió amenaçada i de la pàtria amb l'aigua al coll a punt de morir negada.

Així el Balmes essencialment sever i contemplatiu per educació i per temperament esdevé social, actiu, apologista, polític, en una paraula, lluitador, i aquests dos caràcters l'acompanyaran un a la dreta i altre a l'esquerra per tota la seva vida.

En el període de la seva major calma tot ensenyant matemàtiques a Vich i amb la ploma xopa de la tinta dels seus versos, en 1840, dóna al públic el seu programa polític en les Consideracions polítiques sobre la situació d'Espanya, plena de neguits, de temors i d'esperances. En 1843, després de la tempestat que degué aixecar en el seu cor la diatriba contra Espartero, s'asserena repentinament el seu esperit i, retirat en el Prat de Dalt, escriu plàcidament El Criterio amb la música de les canonades que bombardegen Barcelona en plena revolta centralista. Quan en 1846 es troba a Madrid en plena febre d'actuació i quan el gran drama modern de la política espanyola estava a punt de desenllaç, indecís entre les formidables empentes de Balmes i la increïble obcecació de Narvæz i del partit que ell havia conglomerat, acaba Balmes la seva Filosofia fundamental tota plena de metafísiques especulacions. I finalment, després de retirat en 1847, quan un hom podia pensar que definitivament la contemplació filosòfica s'havia apoderat del seu esperit ocupat en la Filosofia elemental per a guarir-se de les amargors del desengany, alça contra d'ell mateix una terrible tempesta en els sectors catòlics amb el Pius novè.

Dualitat admirable més que cap altra cosa de Balmes en la qual es destriava la seva unitat espiritual que tenia allí, en la severitat i en la contemplació, les arrels, i aquí en la sociabilitat i en l'activitat la soca, el brancatge, el fullam i els fruits.

JAUME RAVENTÓS

(5) Córdoba, Noticia, pàg. 24.

Aquest número ha passat per la censura governativa

Balmes, precursor de la sociologia

Sempre ens ha fet poca gràcia aquest afany immo-derat de quiscun tractadista especialitzat en determinada ciència o art de cercar, en una figura home-natjada, la seva posició davant dels problemes de la seva especialitat. Recordem que quan el darrer cen-tenari cervantes, fins hi va haver escriptor que va estudiar el *dret comercial* en el Quixot. Es clar que la raó humana compta sempre amb els mateixos mit-jans d'acció, i és clar que els fonaments de ço que afecta a la vida individual i social de la civilització nostrada en tot escriptor s'hi troben. Però cal anar amb cura de no deixar-se portar per entusiasmes ex-cessius, separant ben bé tot allò que pugui dir-se real-itat d'allò que únicament del nostre esperit depengui.

Que Balmes fou social per la seva tendència és cosa evident. Com diu en Minguíjon, "l'observació contínua de l'home i de la societat en tots els seus aspectes i relacions que ell considerava com la ca-racterística de l'esperit humà en el seu segle, és ob-jecte constant de les seves preocupacions". I la nota més reeixida d'"El Protestantismo comparado con el Catolicismo"... és sens dubte l'acusació constant d'an-ti-social que el filòsof vigatà llença al protestantisme examinant-lo en tots els aspectes del punt de mira de la vida social europea.

Però, això a part, és ben evident que Balmes va tenir una visió ben clara del problema social tal i com s'anava plantejant aleshores a Europa, i més concretament en la Barcelona del 1839 al 1858. I amb aquella facultat d'admirable abstracció, carac-terística de Balmes, i amb aquell afany de síntesi que el dominava, va veure ben clarament les dificultats que el mateix problema portaria i, poant en les deus clares de la filosofia cristiana, va sentar fonaments que jamai han estat destruïts ni somoguts. Estava aquí la gran indústria en el període d'acoblament de masses obreres anònimes, mercès als progressos de la maquinària; les noves idees socials feien camí ar-reu; venien les profecies de què el cristianisme resul-taria insuficient per a les noves necessitats de l'esde-venidor social-econòmic. Però Balmes, davant de tot això, no es desorienta; al contrari, alligonat per la història, considera la nova època com de *transició*, i diu bellament:

"Verificáronse en espacio de diez y ocho siglos re-voluciones colosales, pasaron sobre la sociedad euro-pea vicisitudes innumerables, la vida pública i priva-da de los pueblos se modificó, se cambió de mil ma-neras, y, sin embargo, la religión permaneciendo siem-pre la misma, sin prestarse a ninguna de aquellas transacciones que la destruirían por su base, ha po-dido y sabido acomodarse a lo que demandaban la di-versidad de tiempos y de circunstancias; sin hacer traición a la verdad, no ha perdido el curso de las ideas; sin sacrificar a las pasiones la santidad de la moral, ha tenido en cuenta la mudanza de los hábitos y las costumbres; sin alterar su organización interior en lo que tiene de inalterable y eterno, ha creado infi-nita variedad de instituciones, acomodadas a las ne-cesidades de los pueblos sometidos a su fe... No soy pesimista ni me complazco en condenar todo cuanto existe y todo cuanto se columbra en el porvenir."

Portat per aquest optimisme, i endevinant el mal futur, tendeix a cercar-hi remeis i solucions con-cretes. I així, en els seus "Pensamientos sobre lite-

ratura, filosofía, política y religión", exposa en dues ratlles una fórmula admirable en dir: "Economía po-lítica... també hi hauria d'haver Economía moral", pensament que desenrotlla àmpliament en articles de "La Sociedad" plens de seny i de visió del demà; i lliurant-se a consideracions sobre els excessos de l'in-dividualisme, sobre la indefensió del feble segons els principis econòmico-liberals, sobre el desenrotllament evident de la vida material en plena coincidència amb l'enflaquiment de l'esperit, arriba a la conclusió que l'únic dany de l'època en relació a la vida social-obrera ha estat el de separar cada dia més la vida social de la vida moral i el divorci entre les ciències econòmiques i les ciències morals.

L'equilibri del pensament balmesià destaca en aquest admirable paràgraf del seu article sobre els "Medios morales que debe emplear Cataluña para evitar la desgracia y promover su felicidad" en el que diu, referint-se al concepte de Civilització que aques-ta "Consiste en la mayor inteligencia posible para el mayor número posible; en la mayor moralidad para el mayor número posible; en el mayor bienestar posi-ble para el mayor número posible". D'ací arrenca les conclusions la seva formidable intelligència per ar-ribar a aquella fórmula de patronalisme consistent en "Hacerlos buenos y hacerles bien" respecte dels obrers, fórmula la més completa que podia oferir-se en aquella època respecte del gran nombre d'obrrers que "manta vegada es troben en una situació de misèria immerescuda", segons el gran pensament de la *Rerum novarum*.

I si aquests sintètics pensaments poden venir acom-panyats de fórmules concretes respecte del dret de propietat (en la seva *Ètica* principalment), i de moti-vacions històriques sobre l'esdevenidor econòmic ar-rencades de les seves Observacions sobre els béns de la clerecia, sobre els conceptes i conseqüències de la desamortització i de la propietat colectiva, sobre les seves idees referents a la usura, etc., necessàriament haurem de concloure que Balmes va esdevenir un ve-ritable predecessor d'aquest catolicisme social d'avui.

Un examen detallat dels pensaments balmesians sobre el paper de l'Economia política ens portarien el convenciment de què el filòsof vigatà no sols es-gotà la matèria en la seva època, sinó que va sentar els veritables fonaments de l'època present en el món social i en manta qüestió obrera. Ara, és clar, cal no cercar allí concrecions i estructuraments jurídics que sols un segle més tard han vingut; tant valdria això com dotar a Balmes de dots de profeta, quan les que l'insigne escriptor tenia eren les de sentar, precisa-ment, els seus raonaments sobre bases ben sòlides i ben trobades i provades. En les obres de Balmes, doncs, es poden cercar els fonaments, els materials sòlids per aixecar un edifici de pau social amb la perennitat de la filosofia cristiana i ja amb mires concretes a l'econ-omia política que llavors estava en voga; tant i de tanta manera, que no creiem que els fets posteriors a ell hagin desmentit ni destruït un sol dels seus pos-tulats ni hagin afeblit cap raonament dels seus. Ara, el passar d'aquí no s'escauria amb la seriositat cien-tífica de l'apologeta del segle XIX.

Tenim en Jaume Balmes, no un sociòleg en el sentit modern del mot; sí un admirable precursor de la sociologia cristiana.

JOSEP M. GICH

El dejuni en el desert

Així podem qualificar en la vida d'En Balmes la seva estada a Vich, de juliol de 1835 fins al juliol de 1841, una volta acabada la seva carrera a Cervera i abans d'empendre la seva carrera d'apòstol per terres d'Espanya i d'Europa, armat cavaller de la veritat. Època d'anhels, de temors i d'esperances, tota plena d'una sagrada inquietud, d'una inquietud tormentosa i pregonia com la que deu commoure les plantes en vigílies de floració, com la que deuen sentir les àligues en els primers batecs d'ales de les volades culminants.

Diem desert a Vich i dejuni al capteniment d'En Balmes en sentit purament relatiu no solament per comparació a la gran obra que anava a emprendre en els pocs anys de la seva vida pública i per a la qual li serví aquesta etapa de pròxima preparació, sinó també per la posició una mica violenta de l'ànima d'En Balmes que trobant-se a Vich com "un ocell engabiati"—són les seves mateixes paraules—aprofitava aquesta contrarietat per a fer una entrenadora gimnàsia d'esperit que li serví no pas poc per a fer créixer la seva força. Una senzilla notícia psicològica de l'activitat d'En Balmes durant aquest temps de vida retirada enfrontada ja completament envers la propera vida pública, creiem que pot ésser de profit per al jovent de la nostra terra i això és el que ens mou a espigolar-ne d'entre els volums de les Obres Completes els tres més sortits que hem observat.

Els volums primer i segon de la col·lecció són els que fan al nostre cas. Sobretot el volum primer que conté l'Epistolari balmesià és un tresor per l'esperat biògraf del filòsof de Vich. En aquest Epistolari hi ha una sèrie de cartes que va de la segona a la vuitantena datades totes invariablement a Vich: la primera porta la data de 24 de maig de 1836 i la darrera d'aquesta sèrie és signada a 28 de juny de 1840.

Què feia En Balmes durant aquests quatre anys a Vich? La resposta, podríem dir que la dona el tercer volum de les Obres Completes: "Primers escrits" i encara hi podríem afegir el quart volum tot ell de poesies fetes en aquest temps, però amb tot i açò hem de dir que la resposta principal i de valor inapreciable ens la donen les lletres que hem indicat.

Aquestes lletres ens fan entendre que tota l'activitat externa d'aquests anys no era res davant de la tensió contínua de l'esperit que colgat dins el foc que ell mateix encenia anava prenent aquell tremp tan inconfusible de tota l'obra d'En Balmes. Amb els primers escrits tots sols a la mà diríem que l'autor era un jove que prometia, amb les cartes totes soles prometrien a l'autor un lloc influent en la societat, amb els escrits i les cartes obirem el geni que ens revelen els grans llibres de després.

En Balmes a Vich *meditava*. Meditava sobre les idees, però més encara sobre les coses. Del recó estant del seu retirament veia la cadena dels esdeveniments d'aleshores, en el seu conjunt com un observador veu tota l'amplada de l'horitzó del cim estant d'una muntanya i hi reflexionava continuament. Meditava sobre ell mateix i recapitava amb un fons d'audàcia d'ell segurament desconeguda i amb un vel de timidesa la mesura de les seves forces espirituals. Meditava aplicant a les realitats que mai perdia de vista, als fets que tenia al davant, els grans principis

de la religió i de la filosofia cristiana. Més d'un cop fa referència al creixent enrobustiment de les seves conviccions religioses com a resultat de les reflexions que els fets que aleshores passaven al món i les circumstàncies de la seva vida continuament li suggerien. *Meditava* més que no pas *legia*, car confessa d'ell mateix que havia perdut aquella "coïssor"—el mot és de Balmes—que abans tenia d'adquirir llibres i llegir-los. En Balmes, però, llavors i sempre sentia adaleradament l'emoció del "darrer llibre" que podia dir quelcom que es referís a la matèria de la seva predilecció i no descuidava d'informar-se del contingut; el que li passava era que no hi trobava ni àdhuc en els llibres de grans homes de llavors aquella suggestió i aquell encís que donen les coses més altes: havia crescut en proporcions gegantines el seu esperit i no trobava grans els gegants perquè els veia de la seva mateixa estatura.

En Balmes a Vich *meditava*, però més que no pas *meditava sentia*. Sentia vivament allò que meditava. La soledat el concentrava i el feia sentir encara amb major vivesa i confessa al seu amic Ferrer i Subirana que de no trobar consol en la religió, només de considerar els successos de la guerra civil que llavors cremava a Espanya seria ell molt desgraciat, tant era el que s'afectava. El seu esperit era una flama i aquesta paraula surt moltes vegades de la seva ploma per excusar-se de les digressions ideològiques que sovint barrejava en les cartes. Era En Balmes i clarament s'hi manifesta un temperament intel·lectual apassionat. Era enamorat de la idea, més ben dit, era apassionat de la força de la idea i s'abraonava amb tota l'ànima perquè la força que ell descobria en les seves idees donés el màxim rendiment d'influència social.

Sortós En Balmes, meditava i sentia només que coses pures, coses grans, elevadores i ennoblidores; mai la banalitat ni l'esquifidesa—no parlem pas de la viltat i la baixesa—, prengueren contacte amb el seu esperit. La rectitud i delicadesa de la seva consciència vestiren sempre garbosament la seva nobilíssima passió dominant d'influir en la societat del seu temps. El seny i la serenitat que acompanyaven el seu amor a la glòria li feren preferir el dictat de "bon escriptor" al qualificatiu d'"escriptor jove" i li inculcaren la gran norma d'estar sempre seguríssim que tota la seva actuació no costava una llàgrima ni havia fet el més petit dany a l'individu ni a la societat.

Aquí tenim els exercicis d'intel·lectual ascesi que practicava cada dia En Balmes durant el seu dejuni en el desert. No és estrany que d'aquest dejuni en sortís com Sant Pau dels deserts de l'Aràbia fet un Apòstol de la veritat i més principalment encara de la *gran veritat* que és la religió cristiana.

Amb aquests durs exercicis alternava el nostre filòsof una franca i àdhuc riolera expansió que feia les delícies de la seva conversa sempre cordial, sempre interessant, sempre elevada. I encara exercia una càtedra municipal de Matemàtiques en la qual, tot i no estar en el programa, desenrotllà amplament el càlcul sublim. I encara feia poesies, si bé no les feia per pur passatemps sinó amb tota seriositat i vocació romàntica. En Balmes ho era ben bé de romàntic si romàntic vol dir sentimentalitat volcànica; no era,

però, romàntic del sentiment subjectiu sinó romàntic de la més objectiva veritat.

Deixem amb recança la ploma que voldria encetar l'exploració directa dels "Primers escrits" per endevinar-hi com en una llavor els grills que seran després ufanosos arbres. Remarquem però, abans d'acabar, la gran exemplaritat de la vida d'En Balmes que ens fa esperar amb ànsia el biògraf que ha de fer la seva verdadera "biografia". Aquesta exemplaritat — ho volem ben recalcar — és potser més atractiva, més accessible i més edificant que mai en aquest període que hem anomenat "dejuni en el

desert". Aquest dejuni en el desert amb la pràctica de la més rigorosa ascesi intel·lectual voldríem vivament recomanar al jovent nostrat d'avui. Si havem superat estèticament el Romanticisme i tenim literats super-romàntics, ens manquen super-romàntics, més que de l'estètica de la "Veritat".

Mentrestant, felicitem efusivament l'editor crític de les Obres Completes del nostre il·lustre filòsof, qui amb els bells volums ens ha posat davant un camp vastíssim de dolços i saludables estudis.

El Seminari de Vich, 12-XII-27.

FELIU TRESERRA



Cambra i taula on Balmes escriví «El Criterio» en la Masia Prat de Dalt (Sant Feliu de Codines)
(Dibuix de F. de P. Jené segons una fotografia)

L'estil de Balmes

Molt poques vegades els pensadors aconseguïen exterioritzar llurs pensaments posant damunt les paraules un polsim de bellesa. Generalment empren una terminologia tan enrevessada, que cal fer un esforç mental per a comprendre'ls. Balmes no pertanyia a aquest grup de pensadors. El seu estil àdhuc quan s'enlaira al cim de les altes especulacions filosòfiques és clar i transparent com un cristall.

Balmes no tenia certament el do d'estil, però no se servia com altres filòsofs de les terminologies complicades per a exposar la seva doctrina filosòfica. Diu Papini que si del filòsof Kant bandegem la seva terminologia boirosa i complicada veurem clarament que no és tan original com afirmen els seus deixebles. El pensador cristià no té necessitat de recórrer al misteri de les boires per a exposar la seva doctrina.

Si Balmes hagués viscut en els nostres temps hauria emprat segurament la llengua catalana i el seu estil hauria estat més clar i transparent. Llegint les obres de Balmes un hom s'adona de seguida que escrivia amb una gran facilitat. Si de vegades el seu estil és una mica declamatori es deu a la influència del seu temps i a la llengua que va escollir per convertir-la en instrument d'expressió.

Balmes, com és sabut, va completar els seus estudis a la Universitat de Cervera i és natural que l'ambient d'aquell centre docent influís damunt el seu esperit. Cal, però, únicament esgratinyar una mica per a trobar viva i bategant la seva ànima profundament catalana.

En l'època que Balmes va ofrenar al món catòlic els fruits assaonats de la seva poderosa intel·ligència, la llengua vernàcula no era apta per a la filosofia. Es trobava en un estat molt gran d'impuresa. Els intel·lectuals l'havien abandonada. Únicament l'Església se servia d'ella per a l'educació cristiana del poble. Estava dins el sepulcre humiliada i venguda esperant la veu pura dels poetes que esquinçés les tenebres que planaven damunt d'ella i la portés altra vegada al regne de la llum.

No podem, doncs, titllar a Balmes de poc amant de la llengua vernàcula. Cal també tenir en compte que en aquella època l'interès polític estava concentrat exclusivament al centre i, per tant, com que Balmes es proposava influir en la política espanyola que era l'única que existia, és natural que emprés la llengua que gaudia del privilegi oficial.

Tots els crítics i els escriptors no catalans han parlat amb menyspreu de l'estil de Balmes. Valera deia que no el podia suportar i que preferia les traduccions franceses. Aquest seria un argument contundent per a defensar l'ús de la llengua vernàcula, però no els convenceriem.

És molt difícil excel·lir en altres llengües. Cabanyes ocuparia un lloc preeminent en les nostres lletres, si no s'hagués apartat de la seva trajectòria. Mn. Costa i Llobera en les "Horacianes" diu referint-se a aquell poeta que el poble ha oblidat completament:

Oh! cantor sense llengua! així passares,
obscur i pensatiu, en curta vida...
Després l'oblit d'immerescut silenci
cobrí la teva tomba.

No és el mateix, per exemple, interpretar una fuga de Bach emprant l'orgue que emprant una flauta per molt dolç i suau que sigui el seu so.

Balmes no és ampul·lós. Quasi sempre és sobri i auster. En "El Criteri" hi ha algunes descripcions com per exemple "El poeta y el Monasterio" que un escriptor del seu temps d'altres terres hauria escrit en algunes planes descriptives i ampul·looses. En canvi, Balmes, ens conta sobriament les impressions que va causar al poeta la visita a un monestir. Aquesta sobrietat està en contradicció amb la música de la llengua que emprava. Nosaltres no podem concebre un Castelar o un Núñez de Arce, en la llengua d'En Verdaguer.

En Carner ha dit que per a parlar en certes llengües cal únicament començar... La paraula raja com el doll d'una font. Hi ha gent que fa frases i empra un to declamatori i eloqüent per a fer efectiu un rebut de la contribució.

Balmes diu coses pregonas d'una manera planera. El mateix feia En Torras i Bages. El que té valor és la idea i no la combinació enginyosa dels mots. Un hom pot escriure una prosa molt sonora però buida com una campana.

En l'opuscle "Dos palabras sobre Balmes" del gran polígraf Menéndez i Pelayo, s'hi llegeix que: "Balmes parece un pobre escritor comparado con el regio estilo de Donoso Cortés, pero ha envejecido mucho más que él, aun en la parte política. Las obras enseñan y persuaden, las de Donoso, recrean y a veces asombran, pero nada edifican y a él se debieron principalmente los rumbos peligrosos que siguió el tradicionalismo español durante mucho tiempo."

Balmes no ha envellit perquè a desgrat de no posseir el do d'estil en les seves obres hi batega la vida. La tècnica dels grans polifonistes del segle XVI no és igual a la dels músics moderns, car ha sofert evolucions, però no obstant aquelles obres no han envellit i encara batega en elles l'ànima immortal de llurs autors.

L'estil de Balmes no podrà plaure als estilistes, però qui pot negar que les seves obres avui encara ens alligonen i que els estudiants reconeixen l'originalitat del gran filòsof vigatà?

En l'alludit opuscle diu Menéndez i Pelayo: "Como periodista político Balmes no ha sido superado en España, si se atiende a la firmeza y solidez de sus convicciones. Su gloria sería tan indiscutible como lo es de Larra en el periodismo literario y satírico si le hubiese acompañado el don del estilo."

Aquest aspecte de Balmes és interessantíssim. Deixant de banda les doctrines que defensava, que no ens interessa examinar ni estudiar en aquest article, hem de fer constar que són un model

d'estil. I no precisament perquè digués coses molt sonores, sinó perquè sempre es va produir dintre de la més estricta correcció. Balmes no és agressiu ni càustic. El seu estil no és feridor. Un gran escriptor francès ha dit molt encertadament que l'estil i l'home són una mateixa cosa. Els homes forts espiritualment no són ni càustics ni agressius. Quan un hom defensa la veritat no té necessitat de gesticular iradament. La llança del greuge escau als sofistes esgrimir-la.

L'estil de Balmes és sempre mesurat. Balmes no perd mai l'equilibri ni la serenitat. En la seva obra cabdal "El protestantismo comparado con el catolicismo", que, com és sabut, és una refutació de la Història de la civilització a Europa, de Guizot, hauria pogut ferir els seus adversaris i, no obstant, els tracta amb gran respecte. No es troba en tota l'obra ni una paraula feridora. Certament que el protestantisme resta anorreat sota l'argumentació aclaparadora del gran apòlogista, però a l'adversari li dona un tracte noble i respectuós.

Balmes hauria de tenir més seguidors en aquest aspecte: La noblesa és més eficaç que l'odi.

Balmes tenia una gran força creadora i havia nascut per a fundar i no per a seguir les petjades dels altres. No admetia pas absolutament la disciplina escolàstica. Certament que coneixia i admirava Sant Tomàs i en general el seguia, però no li plaïen gaire els tecnicismes escolàstics. Els grans problemes de la filosofia abassegaven el seu esperit. En la Filosofia Elemental es mostra eclèctic. Admet algunes orientacions i teories de Leibnitz i Descartes. L'estil d'aquesta obra és ben balmesià. Balmes diu les coses originalment com si les digués per primera vegada. Totes les teories quan han passat pel cristall del seu esperit tenen un segell personal.

Hem d'exigir a un poeta o a un novel·lista l'estil acurat, car la bellesa d'expressió té una gran importància en la literatura, però en filosofia acontentem-nos amb l'exposició clara de les idees. Aquesta qualitat la tenia Balmes en grau superlatiu; i, per tant, cal esperar que les seves obres seguiran interessant als homes de l'esdevenidor.

J. CIVERA I SORMANI

El record d'En Balmes a Vich

La ciutat mare de l'home qui entre els nats dins el seu recer ha aconseguit la més alta valorització universal, ha tingut sempre d'ell la justa idea que devia. Sense necessitat que des de fora li vinguessin a revelar la vàlua de l'insigne apòlogeta, l'ha considerat sempre com el seu fill més preclar; per això, en tractar d'honorar la seva gloriosa memòria, no va limitar-se amb actes vulgars dels que es dediquen als homes il·lustres, sinó que va voler fer a Balmes un homenatge extraordinari en el ver sentit del mot.

M'ha semblat oportuna en aquestes planes, on signatures autoritzades posaran davant dels llegidors l'exacta valor del filòsof vigatà, una nota sobre l'amor que Vich li ha tingut sempre i sobre la seva exteriorització, especialment en la forma que des de la seva mort va acordar-se: és aquesta, la institució d'un homenatge perpetu mitjançant una sessió que cada any es dedica a la memòria de Balmes i precisament en la data de la seva mort.

L'establiment d'un homenatge anyal acordat pel famós "Círculo Literario" (bressol del no menys famós "Esbart de Vich") ja revela com els bons vigatans de mitjans del segle dinou tenien idea exacta de l'home que jove encara havia finat en la Casa Bojans (per emmetzinament segons la veu del poble i per causa d'una tisi segons els facultatius). Els homes de ciència i de lletres que es reunien en aquell Círcol per discutir tot ço diví i humà es fixaren com a compromís d'honor l'obtenir la màxima esplendor en aquella festa anyal; la data en la qual es celebrava (9 de juliol) facilitava l'èxit perquè es trobava com avui en plena Festa Major.

* * *

La commemoració de la qual parlem ha tingut en el transcurs del temps tres caires. Mentre es celebrà en el "Círculo Literario", tingué el caràcter d'una

d'aquelles vetllades a les quals tanta afició tenien nostres avis. Es cosa senzillament emocionant pels bons vigatans llegir en els periòdics d'aquella època, *El Ausonense* i *El Eco de la Montaña* les llargues ressenyes d'aquesta sessió on acudia el més granat de la població; hi veiem els noms d'aquells la sang dels quals encara circula en nostres venes.

Era costum començar la festa amb música instrumental i vocal; eren els temps de *Ballo in maschera*, *Semiramis*...; els més distingits artistes de Vich demostraven les seves habilitats i enteniien els oients. Moltes vegades eren executants els fills i filles de les bones famílies de la ciutat. Després venia la part literària i es llegien fragments de Balmes, odes a la seva memòria i estudis de les seves obres. També s'aprofitava la sessió per llegir-hi treballs no balmesians; i tancava la festa el president amb un discurs-resum. Presidia per sobre d'ell un quadro o bust de Balmes, coronat de llorer.

Des del començament d'aquesta commemoració (1848) fins cap a l'any 1870, la llengua espanyola imperava en absolut; després la catalana començà a alternar-hi per dominar també en absolut fins a nostres temps en què la primera ha tornat a emprar-se.

El "Círculo Literario", que tingué son estatge en dos diferents casals antics del carrer de Sant Hipòlit (avui Sant Miquel dels Sants) celebrà la festa fins l'any 1902; en les sessions de 1875 a 1902 hi veiem pendre part a tots els vigatans que han deixat rastre de la seva intel·ligència: En Joaquim d'Abadal estudià *Balmes y los escolásticos*; En Josep Viguer, *Balmes, economista*; En Ramon d'Abadal, *Balmes i la seva obra antirevolucionària*; En Lluís B. Nadal, *Balmes, periodista*; i també gent no vigatana hi venia a pendre part o enviava treballs: El Dr. Narcís Pla i Deniel, en 1895, obtingué un triomf llegint un estudi sobre Balmes, que tractava especialment de l'imperi del sentit comú en les regions filosòfiques,

segons Balmes; el Dr. Lluís M.^a Mora, des de Bogotá (Colòmbia) envià una monografia en l'any 1897. Presidí moltes de les sessions del primer temps l'advocat Manuel Galadies i més tard el també advocat Josep Font i Manxarell. Com a nota curiosa, de les moltes que podríem espigolar, citarem el fet que en la sessió de 1884 Mn. Jacint Verdaguer, que havia pres part activa en moltes sessions, regalà al Círcol les obres de Balmes, editades en alemany, comprades per ell a Berlín en son viatge. Era en la sessió de l'any 1886 que Mn. Jacint llegí aquella oda *La mort de Balmes* que acaba:

*Lo sol tramonta la serra,
Plorau campanes de Vich,
Per Espanya y per Europa
Que negra baixa la nit!*

No hi manquen en aquestes sessions les participacions actives dels Campà (Climent, Ignasi i Marià), Serra i Campdelacreu, Francesc Rierola, Duran i Espanya, Narcís Verdaguer, Josep Fatjó Vilas, Antoni d'Espona de Nuix, Mn. Baranera, Francesc de P. Masferrer; i no cal dir del Dr. Martí Genís i el canonge Collell. La participació d'aquest últim s'hi veu en moltes sessions de les quals portava el pes; ja en 1868 hi discursjà sobre la *Misión providencial de Balmes*.

escisió que provocà a l'últim la creació de "Catalunya Vella"; aquesta fou la continuadora de les sessions balmesianes. En 1903 va celebrar-se en la casa del president Sr. Josep Fatjó, casa on morí Balmes i que ofereix encara al visitant la cambra mortuòria religiosament conservada.

Les sessions comencen a pendre un caire més monogràfic; el canonge Collell parlà sobre *Balmes i Lleó XIII*; precisament fou al final de la sessió quan el president de "Catalunya Vella" tocà la primera campanada cridant els vigatans a preparar la commemoració del Centenari; és a dir que set anys abans ja es comencen a preparar els ànims. En l'any següent la festa va celebrar-se al Temple Romà amb assistència de l'Ajuntament i delegat del Sr. Bisbe; així la festa cada vegada prenia un caràcter més oficial i solemne. En l'any 1906, després de parlar el Sr. Francesc Albó, s'alçà el docte advocat Maspons i Anglasesell proposant posar una làpida al mas Prat de Dalt, del terme de Caldes de Montbuy, on Balmes havia escrit *El Criterio*. "Catalunya Vella" va fer-se seva la iniciativa i en 23 de setembre del mateix any va fer-se la solemne col·locació amb gran esplendor.

Ja més tard, després del Centenari, o sia des de 1911, es traslladà la sessió a la Sala de la Columna de Casa la Ciutat i el Sr. Bisbe acostuma presidir-la; això acaba de donar el to de màxima solemnitat. Com enyorem aquelles inoblidables sessions en les quals prenen part homes com el Dr. Baranera, el P. Casanovas, En Miquel S. Oliver (1914 i 1915). En Ramon Rucabado, el Dr. Lluís Carreras, Mossèn Clascar, el Dr. Rubió i Lluch, el P. Joan d'Abadal i altres, presidides pel nostre Bisbe Dr. Torras i Bages que tancava la festa glossant de la manera que ell podia i sabia fer algun dels conceptes emesos pel conferenciant!

Des de l'any 1923 l'Ajuntament ha organitzat pel seu compte aquesta anual commemoració.

En la sèrie gloriosa de conferències alludides, Balmes ha estat objecte d'estudi sota diversos aspectes perquè essent un filòsof eminent en ell s'hi troba el fonament dels principis que han d'informar tota activitat mental: Apologètica, Sociologia, Periodisme, Política, Sacerdocí... El poble anomena "pous de ciència" als homes savis: Balmes ha estat un inextinguible pou de doctrina pura que porta en potència el recte origen del pensament en matèries dogmàtiques i també en la diversitat de les deixades a la discussió dels homes; i aquesta perennal commemoració ha estat precisament la prova de la puresa i profunditat de la doctrina balmesiana que hi poaven successivament il·lustres pensadors.

La llargada insospitada que ha pres aquesta nota em priva de remarcar l'altra manifestació esplendorosa de l'amor de Vich a Balmes: el Centenari del seu naixement, commemoració preparada i estudiada pels vigatans des d'alguns anys abans i a la qual tots els patricis dedicaren el millor de la seva activitat. Bé en resten encara records arreu de la ciutat: L'Estació del Ferrocarril, que porta en la seva façana una làpida en honor de Balmes, puix que el Centenari apressà, per no dir imposà, la seva construcció; les làpides de les cases on nasqué i morí, la làpida del Temple Romà, la de l'església de Sant Domènec on es devia celebrar el Congrés Apologètic; la magnífica bandera de la ciutat, ofrena de les vigatanes en la festa del Centenari; la Biblioteca Balmesiana dins l'Episcopal on es recullen totes les edicions conegudes de les obres de Balmes; el volum que conté els treballs als quals donà lloc el Congrés Internacional d'Apologètica celebrat durant el Centenari; la Crònica del Centenari, i tants altres records que proclamen l'escat de balmesianisme promogut en l'any 1910 i encès pels vigatans.

Vich, doncs, estima el seu Balmes; Déu vulgui que ço que nostres avis fundaren i conservà el caliu d'aquest amor fins nosaltres per a poder promoure una apoteòsica manifestació en l'any 1910, sapiguem llegar-ho a les generacions vinents.

JOAN ANGLADA

Vich.



Vich — Rambla de Montcada.



El gran apologista i filòsof
Dr. JAUME BALMES

Dos documents notables

Ens plau reproduir un fragment del magnífic discurs que l'illustre jesuïta P. Ignasi Casanovas, va llegir en la ciutat de Vich el dia 9 de juliol de 1920, en la commemoració anyal. També honorem aquestes planes amb la reproducció d'un fragment de l'interessantíssim discurs que va llegir en la seva recepció en l'Acadèmia de Bones Lletres l'any 1921.

El P. Casanovas coneix a fons l'obra de Balmes, i ha posat la seva forta intel·ligència al servei de la propagació i divulgació de les seves obres, i, per tant, aquests dos documents tenen un gran interès.

Heus ací el que diu l'illustre jesuïta:

VIGATANISME DE BALMES

Autoretrat ideal

Entrem ara en l'esperit de Balmes, contemplant sobretot aquelles qualitats naturals i sobrenaturals que semblen tenir relació amb les tres causes de formació exposades.

Balmes és un dels homes normals que es poden pensar, dintre de l'extraordinari de les seves facultats. Hi ha en ell totes les peces, cadascuna en son lloc, totes equilibrades. L'estructura d'una figura tan aplomada ningú pensi atribuir-la a un intel·lectualisme, ni en el sentit científic de la paraula, ni molt menys en el frivoli dels moderns literats; poc s'aguantaria tan ferm en totes les alternatives de la vida. Dues normes ens dóna ell mateix per judicar l'home perfecte, que podem pendre'ns com autobiogràfiques: una de veritat, altra d'humanisme. Si volem agafar la primera norma, haurem de dir que Balmes és tot veritat, segons aquella descripció que ell en dóna: "Veritat en l'enteniment, és conèixer les coses tal com són; veritat en la voluntat, és voler-les com cal segons les regles de la sana moral; veritat en la conducta, és obrar per impuls d'aquesta bona voluntat; veritat en proposar-se un fi, és buscar-lo convenient i degut segons les circumstàncies; veritat en l'elecció dels medis, és triar els que són conformes a la moral i millor porten al fi. Una bona lògica hauria d'agafar tot l'home, perquè la veritat està en relació amb totes les seves facultats."

Aquest caient és el que fa més savi. Balmes l'agafa per un altre cantó d'humanisme ric i harmònic a més no poder.

"L'home, diu, és un petit món: les seves facultats són moltes i molt diverses; necessita harmonia, i no pot haver-n'hi sense atinada combinació; no hi ha combinació atinada, si cada cosa no és en son lloc, i no fa les seves funcions o les deixa en hora oportuna. Quan l'home deixa inactiva alguna de les seves facultats, és un instrument que li falten cordes; quan les usa malament, és un instrument destrempat. La raó és freda, però hi veu clar; doneu-li calor, sens apagar la seva claredat. Les passions són cegues, però tenen força; doneu-les-hi direcció, aprofitant el seu impuls. L'enteniment subordinat a la veritat; la voluntat subordinada a la moral; les passions subordinades a l'enteniment i a la voluntat; i

tot il·lustrat, dirigit, dignificat per la religió: veus aquí l'home complet, l'home per excel·lència" (1).

Com es veu, ambdues normes, que ell dóna de renglera com una sola, tenen un essencial substracte de moralitat, una alta directriu de religió, un fort sentit de bon seny, un ample ambient d'equilibri i harmonia: en resum, diríem que són normes d'una perfecta espiritualitat. Digueu-me si tot això no són fruits legítims i naturals d'aquelles arrels de raça, de sang i d'ambient amb què va xuclar la saba vigatana.

Comprovació dels fets

La seva vida real no fa sinó donar cos a l'ideal per ell proclamat. En primer lloc, Balmes és un sant tota la seva vida, amb aquella espiritualitat forta i senzilla que va apendre de la seva mare, i va viure i respirar en aquesta privilegiada ciutat. La seva vida bé en fou de vària, agitada, complicada, dispersa; el que mai muda és la seva fe pràctica, la seva santedat cristiana i sacerdotal del català muntanyès. Aquí mateix van passar anys d'onades violentíssimes i contradictòries, en què el termòmetre religiós ara baixava en crisis violentes com les del trienni constitucional, ara pujava fins al deliri en la reacció realista i ultra-realista dels anys següents; però ell no va perdre mai el seu equilibri religiós d'una espiritualitat finíssima i plena de seny. Aquesta espiritualitat mestressa de tots els seus sentiments interns, i de totes les pertorbacions externes, sembla ben filla del suprem domini que veiem en la Teresa Urpià.

El sentit pràctic, el tocar de peus a terra, el conèixer les coses i els homes, i fer-ho servir tot en el seu propi ofici segons el seu valor: veus aquí una segona característica que mai falla en Balmes. Tant se val que es tracti dels seus estudis, com de la manera de guanyar-se pobrament la vida els anys de la seva oculta pobresa, com de la petita indústria del seu germà que dirigeix més que no pas l'altre, com després de les grans edicions dels seus llibres, com de les complicades qüestions socials de Catalunya, com dels més difícils problemes polítics d'Espanya, com de les grans solucions universals d'apologista i home de direcció religiosa: sempre és el mateix, l'home del bon sentit, segur dels principis, poc refiat del que es muda i trasbalsa cada moment.

Aquell candor d'innocència i puresa de l'angelet de la Teresa Urpià el trobareu en tots els moments de la vida del gran home, i veureu que brolla d'aquella mirada sempre oberta com la d'un infant encantat, penetrant i lluminosa com la d'un àngel. Tampoc es muda mai la pràctica ritual de les devocions apreses de la mare, i tal com la mare les hi va ensenyar, en català; ni la tendra caritat amb els pobres, ni l'amor a la soledat, ni la vida estalviadora i endreçada que va apendre de petit, ni la reserva plena de dignitat amb què guarda sempre els seus plans, filla, en part, de la noblesa i força del seu esperit, i en part també, d'aquella punta d'ironia i esquerpesa que trobava ell mateix en tot bon muntanyès.

(1) *El Criterio*, conclusió.

La Biblioteca Episcopal, bressol espiritual de Balmes

No és possible passar sense donar una mirada especial a la intel·ligència de Balmes, i ponderar l'instrument capitalíssim de cultura que Vich va posar en les seves mans: la Biblioteca. Balmes mai no tingué llibres en gran: primer, perquè era pobre; després, perquè la vida activa i mogudíssima que portava no li donava lloc. No obstant, els llibres eren el seu ideal, desvetllaven en ell una fam i set abrusadora, que res no podia apagar sinó una cosa més alta que els llibres, que és la saviesa. Diguem, doncs, ben alt i clar, que Balmes no va trobar llibres sinó a Vich, i que a Vich va tenir-los copiosos i substancials d'ençà del primer moment de desvetllar-se-li aquella curiositat insaciable, forta com la seva ànima.

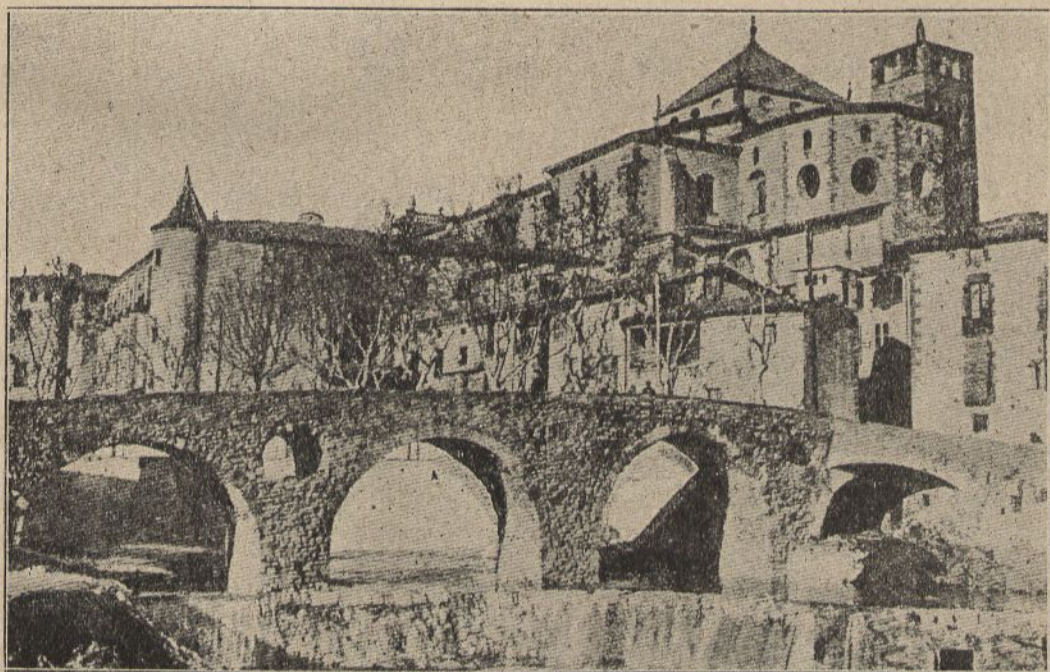
Aquí ensopeguem una vertadera providència de Déu, que sembla miraculosa. Sense causes humanes d'aquelles que solem esbrinar en els fets importants del món, ens trobem amb un gran Bisbe, En Veyan, que no content de fer una catedral i un palau, pensa obrir a casa seva una gran biblioteca; i a aquest Bisbe li vénen a les mans els llibres de tres Collegis de la Companyia de Jesús, Vich, Manresa i Sant Guim; i se li presenta per organitzar-los un dels primers homes d'Europa, el P. Gallissà, que havia estat temptat per l'Emperador d'anar a París a fer la seva biblioteca. I això passà en una petita ciutat de muntanya, quan ni Barcelona havia pensat encara en cap gran biblioteca, i Madrid tenia tancat en un soterrani el primer nucli de la Biblioteca Nacional. Ara que mirem les coses en bona perspectiva, veiem clarament que Déu mateix preparava la Biblioteca de Balmes, i la posava en el lloc més ideal, en aquesta mena d'observatori de cels i terra que és el pis superior del vostre claustre, definitivament consagrat per la seva vida i per la seva mort.

Tres llocs ens diu ell mateix que eren com casa seva: la pròpia llar, el temple i la biblioteca, i que

en aquesta s'hi estava des que s'obria fins que es tancava. Això era mentre feia els seus estudis en el Seminari; però el temps fort de Biblioteca encara no fou aquist, sinó després els sis anys de Cervera, quan venia a vacances els mesos d'estiu, i sobretot els tres anys sencers que va quedar-se a Vich en mig dels seus estudis universitaris, i aquells cinc anys de vida oculta que aquí es va preparar per volar. Divuit anys ben comptats podem assegurar que es va passar Balmes regirant els llibres de Vich amb afany insadollable. I és que de llibres no en va trobar enlloc més. Cervera no tenia llibres. Felip V, que es va gastar 40.000.000 de rals, presos de les antigues universitats catalanes, la de Vich entre altres, per bastir un gran edifici de pedra picada, no va sentir la necessitat de gastar-se'n cap per comprar un sol llibre. Per això es va quedar sempre tancada per vergonya aquella aula esplèndida que portava el nom de biblioteca, i no sols no era oberta a l'estudiantina, però ni als professors, i fins als viatgers no la volien ensenyar.

Tant com sigui lícit parlar de maternitat i de filiació, tractant de la formació intel·lectual de Balmes, hem de dir que és fill espiritual d'aquesta Biblioteca vostra, més que no pas del Seminari i de la Universitat. Els cursos acadèmics foren per ell el que solen ser per tothom els estudis elementals, una introducció, una guia, un medi de claredat i exactitud en la terminologia, qualitats que Balmes atribueix als estudis elementals de tota ciència (2); però el doll de la seva saviesa va rajar de l'estudi quiet, llarg i profund al qual va lliurar-se en la Biblioteca Episcopal. Quan l'any 1865 les cendres del seu cos foren traslladades solemnnialment al monument del claustre de la catedral, Balmes no va fer sinó tornar a casa seva, a la llar pairal del seu esperit; i és bo que cada vegada que contemplem la seva estàtua en el centre

(2) *El Criterio*, cap. 17, § 4.



Vich.—Vista exterior de l'absis, creuer i cúpula de la Catedral

d'aquelles arcades admirables, ens acostumem a aixecar els ulls als balcons de la Biblioteca on queda el seu bressol espiritual.

Demostat l'autèntic vigatanisme de Balmes, ja és hora que passem a la segona part del tema, que és la transcendència enllà del vigatanisme.

Balmes transcendeix enllà de l'esperit vigatà

Vich no dona raó suficient de Balmes. Essent tan excels les qualitats espirituals del vigatanisme, tal com l'hem explicat, Balmes les supera, trenca els motllos, i es posa en una categoria tan alta, que no té explicació sinó en ell mateix. D'aquesta veritat els fets ens en donen una manifestació aplanadora; però, demés, tots en tenim un profundíssim sentiment que sembla no demana cap anàlisi. Fem-lo, no obstant, encara que sigui molt ràpid i lleuger. Tres notes solament donaré del que podríem dir-ne la transcendència balmesiana: la intuïció científica, l'equilibri espiritual, la força d'intervenció.

ACTUALITAT DE BALMES

Anem ara a demostrar que Balmes és actual. Ho és primerament pels problemes que resol. Posaré de relleu els principals i seguiré el sistema concentric, avançant del més particular al més universal.

Primer de tot, aquí tenim aquesta Barcelona. No és pas aquesta la Barcelona del Pla de Palau, de les muralles i de la Ciutadella, que veié Balmes, i que, per dir-ho així, formava el seu cos. Emperò l'ànima d'aquesta ciutat efervescent; qui la va veure abans o més clarament que Balmes? La preciosa sèrie d'articles que va encapçalar amb el nom gloriós de la ciutat, avui dia que la mireu estesa de muntanya a muntanya, i de riu a riu, pòtser és encara el més substancial i biològic que d'ella s'ha escrit. Jo crec que els prohoms de Barcelona, si llegeixen en Balmes, es trobaran endeutats i amb pecat d'oblit i d'ingratitude envers el qui obrirà més de lluny la grandesa de la metròpoli i li va dictar les lleis més sàvies després de les del *Consolat de Mar*.

Eixamplen la mirada, i alcem la veu, i convoquem aquí Catalunya. Catalunya! Quin so tan diferent fa aquest nom sentit l'any 1840 o sentit l'any 1921! Qui podia somniar en temps de la *camància* que aquell nom venia gràvid de tots aquests noms novells que veiem aparèixer, davant nostres ulls admirats?

Balmes té una altra sèrie d'articles titulats *Catalunya*, i crec jo que podem convidar als homes del Renaixement, d'onsevulla que vinguin, a que els llegeixin i meditin. A mi no m'estranyaria gens que no els haguessin entesos aquells articles, o que els haguessin entès poc, els polítics i els economistes i els industrials de les primeres selfactines; però estic ben segur que els entendran els capdavanters dels nostres dies, i quedaran esglaiats de la clarividència i del vaticini i dels encertadíssims consells de l'home providencial. Providencial li hem de dir a Balmes, sobretot per Catalunya, perquè així que aquesta anava a naixer, Déu va posar-li a l'espona del bressol qui l'eduqués espiritualment, és dir, qui li donés les lleis de l'acció, acomodades tant a la tradició de la raça, com a les futures complicacions de la nostra vida.

Aquí es presenta un problema històric, crític i fins de justícia social, insinuat mantes vegades pel nostre il·lustre acadèmic Dr. Rubió i Lluch, i prou madur

ja per ésser resolt a plena consciència: i és el lloc d'honor i d'eficàcia que dintre el Renaixement català havem de donar a les joventuts vuitcentistes del 20 i del 35. La galeria de noms és variada i extensa, i jo aquí cap no en citaré, si no és el de nostre Balmes, qui certament ocupa el primer lloc, si no de temps, almenys de transcendència. Aquells homes escrivien gairebé sempre en castellà, és veritat. Encara potser podríem afegir-hi que aquella generació catalana és la primera que trenca la tradició secular d'escriure en la llengua del cor la correspondència familiar, i pugna, amb no molt d'èxit sortosament, per a viciar de forasterisme el nostre pa de la pietat catalana; els dos únics recers que restaven a la llengua literària de la nostra pàtria. Seria inútil i fins injust fer-ne d'això gaires retrets, perquè tot eren conseqüències fatals de la mort interna de la consciència catalana, més encara que de la mort civil de les seves institucions.

La vida dels pobles brota tota de la consciència que tenen de si mateixos. Qui començà de desvetllar la consciència catalana? Veus aquí el problema. A casa i a fora de casa es digué aleshores que aquells homes crearen una escola catalana; que en moltes coses, de les més profundes en la vida dels pobles digueren ells la primera paraula, i sovint l'única dins d'Espanya; que aquell era el moment crític en què es pastava la massa amorfa de tota la península, que romandria cos sense ànima, si no hi havia qui li insufflés el bon esperit. Espectacle meravellós el d'aleshores. S'alça una joventut que com per misteri es fa mestressa i directora de l'esperit públic; és que no n'hi havia d'esperit, i el poble, en aquestes grans indigències, pren el que li donen. Tots havem vist repetir-se aquesta conquesta espiritual en el camp polític. Ells anaren a coses més profundes, al que constitueix l'ésser substancial de l'home; l'altre havia de venir necessàriament per torna amb la seva voluntat i fins contra la seva voluntat. Als sers vius no els cal sinó tenir vida; aquesta prou que es desplega per ella mateixa fins a la plenitud.

Aquella joventut no eixí pas per generació espontània; era la darrera fillada de Cervera. Cervera, en sos darrers temps, ni entre sos professors, ni entre sos elements culturals de què podia disposar, no tenia cap element de vida per a educar generacions; es pot afirmar que valien més els seus deixebles que els seus mestres; encara, però, li quedava quelcom invisible, mes de gran eficàcia en la formació espiritual, que era la tradició. Aquell Canceller Dou, que tots van contemplar fins l'any 1832, era la imatge, el símbol, i en part també, la canal conductora de l'esperit dels Finestres, dels Queralts, dels Ferrussoles, i de tota una generació de jesuïtes tan esponsosos, que pogueren anar fins a fecundar la mateixa Itàlia. En Dou els havia tractat a tots, n'era el seu fill espiritual, i n'havia recollit l'herència. Cervera tingué cinquanta anys de vida, i cinquanta d'agonia. Com sia que la vida no li vingué de cap organització externa cultural, que sempre fou migradíssima, sinó únicament de l'esperit prodigiós d'uns quants fills de la terra, aquest perdurà més o menys esmortit fins al darrer moment. Comparant-la amb les altres universitats espanyoles, sempre se la troba més pobra de medis externs i més rica d'ideal; i per ço, quan ve l'hora de la mort de totes, ella no baixa al grau d'abjecció moral de les altres.

OBRES COMPLETES DE BALMES

PRIMERA EDICIÓ CRÍTICA, ORDENADA I ANOTADA

PEL P. IGNASI CASANOVAS, S. J., EN 33 VOLUMS

INDEX DELS VOLUMS

1. *Epistolario*. Conté 333 cartes escrites per Balmes. És l'obra millor biografiada.
2. *Primeros escritos*. És un recull dels primers tanteigs d'escriptor: traduccions d'autors clàssics; fragments literaris; teoria literària; sermons; sinopsis ideològiques; escrits matemàtics.
3. *Poesies*. N'hi ha alguna de catalana, de les més escalfades d'aquella època.
4. *Del clero*. Celibat. Bèns temporals. Influència. Instrucció. Instituts religiosos. Pàrrocs rurals. Persecucions.
- 5-8. *El Protestantismo comparado con el Catolicismo*. És l'obra màxima de Balmes.
9. *Estudios apologeticos*. És un conjunt d'estudis magnífics sobre la religió en el seu aspecte dogmàtic, històric i social. Hi ha un opuscle català sobre el Papa.
10. *Cartas a un Escéptico en materia de Religión*. És una de les millors obres que s'han escrit de polèmica religiosa, actualíssima avui pel nostre estat espiritual.
11. *Estudios Sociales*. És el que podríem dir-ne una sociologia fonamental, en què destria el valor de tots els elements constitutius de la civilització.
12. *Biografías*. Ens dona les cinc següents: O'Connell (Estudi del problema irlandès), Ravignan, Mariana, Newman, Espartero. (Aquí hi ha la història de les lluites de Barcelona els anys 1842 i 1843).
13. *De Cataluña*. Cap escriptor d'aquell temps té un conjunt d'estudis tan interessants sobre els interessos morals, materials, socials i polítics de Catalunya. Té il·luminacions de profeta, que avui són vivíssimes realitats.
14. *Miscelánea*. Recull de treballs deslligats, amb un aplec de pensaments que és un vertader manual de saviesa.
15. *El Criterio*. Creiem que el món encara no ha produït un llibre de formació humana superior a aquesta obra, la més coneguda de Balmes. És el vertader codi del seny.
16. *Filosofía Fundamental*. És una obra tècnica, la primera del seu temps, i avui més actual que quan va ésser escrita.
- 17-22. *Filosofía Elemental*. És la vulgarització de la filosofia balmesiana, reduïda a mètode didàctic, i posada a l'abast de tota persona culta.
- 23-32. *Escritos Políticos*. Aquests deu volums donen tota la vida pública de l'època, i presenten un cos de doctrina aplicable a tots els temps, sobre els fonaments de la política, sobre els sistemes i formes de govern, isobre tots els problemes de dret públic. Hi ha, demés, una crítica serena dels partits espanyols i dels seus homes, que podria reproduir-se en els nostres dies, mudats els noms. Mai el periodisme no ha tingut un mestre tan excel·lent.
33. *Efemerides e Indices*. Aquest volum té tot l'utilitat que farà fàcil i agraïtós l'ús de la col·lecció balmesiana: efemerides de la vida de Balmes; efemerides d'història nacional i estrangera; index dels periòdics de l'època; index onomàstic; index bibliogràfic; i, sobretot, un copiosíssim index ideològic de totes les obres de Balmes.

CONDICIONS DE VENDA

Edició en paper superior.

En rústega.	al comptat.	165 pessetes
	a terminis.	190
Enquadernada.	al comptat.	231
	a terminis.	260

Edició en paper de fil. Queden pocs exemplars a 700 pessetes

CARTA XVIII

*El purgatori**(Cartes a un escèptic escrites per Balme)*

Estimat amic: Tasca difícil és per als catòlics la d'acontentar els escèptics. Una de les proves més poderoses que tenim a favor de la raó i la justícia de nostra causa és la injustícia amb què som atacats. Si el dogma és sever, hom ens acusa de cruels; si és benigne, se'ns anomena contemporitzadors. La veritat d'aquesta observació la justifica vostè amb les dificultats que en la seva darrera carta objecta al dogma del purgatori, amb el qual, segons afirma, està més renyit que amb el de l'infern. L'eternitat de les penes, diu vostè, encara que formidable, em sembla, no obstant, un dogma ple de terrible grandària i digne de figurar entre els d'una religió que cerca la grandesa encara que sigui terrible. Almenys veig allí la justícia infinita exercint-se en escala infinita, i aquestes idees d'infinnit m'inclinen a creure que aquest dogma espaiador no és concepció de l'enteniment de l'home. Però quan arribo al del purgatori, quan veig aqueixes pobres ànimes que sofreixen pels mancaments que no han pogut expiar en la seva vida damunt la terra; quan veig la incessant comunicació dels vius amb els morts per mitjà dels sufragis; quan se'm diu que es van deslliurant aquestes o aquelles ànimes, m'apar descobrir en tot això la petitesa de les invencions humanes, i un pensament de transacció entre les nostres misèries i la inflexibilitat de la divina justícia. Parlant ingènuament, m'atreveixo a dir que en aquest punt els protestants han estat més assenyats que els catòlics, esborrant del catàleg dels dogmes les penes del purgatori." També parlant ingènuament replicaré que solament la seguretat que tinc de sortir victoriós de la controvèrsia ha pogut fer que llegís serenament tan poca raó com hi ha en les paraules de vostè. No ignorava que el purgatori sol ésser l'objecte de les befes i sarcasmes de la incredulitat; però no podia capir que una persona assenyada i imparcial es proposés llevar a aquestes befes i sarcasmes llur lletjor grollera, donant-los-hi un bany d'observació filosòfica. No podia capir que un enteniment clar no vegés la profunda raó de justícia i equitat que enclou el dogma del purgatori, i que un cor sensible no hagués de percebre la delicada tendresa d'un dogma que estén els llaços de la vida més enllà del sepulcre i escampa inefables consols damunt la malenconia de la mort.

Com que en altra carta he parlat extensament de les penes de l'infern, no insistiré ací sobre elles, majorment quan vostè sembla reconciliar-se amb aquell dogma terrible, a canvi de poder combatre amb més desembaràs el de les penes del purgatori. Jo crec que aquestes dues veritats no estan en contradicció, i que, lluny de perjudicar-se l'una a l'altra, s'ajuden i s'envigoreixen recíprocament. En el dogma de l'infern resplendeix la justícia divina en el seu aspecte espaiador; en el del purgatori brilla la misericòrdia amb la seva inexhaurible bondat; però, lluny de vulnerar-se el més mínim els furs de la justícia, se'ns manifesta, per dir-ho així, més inflexibles, en quant no eximeixen de pagar el que es deu, ni àdhuc

al just que està destinat a l'eterna benaventurança.

Suposo que no professa vostè la doctrina d'aquells filòsofs de l'antiguitat que no admetien graus en els mancaments, i no puc capir que judiqui vostè digne d'igual pena un lleuger moviment d'indignació manifestat en expressions poc mesurades, i l'horrible atemptat d'un fill que enfonsa el seu glavi assassí damunt el pit del seu pare. Condemnaria vostè a pena eterna la impetuositat del primer, confonent-la amb la desnaturalitzada crueltat del segon? Estic segur que no. Aquí tenim, doncs, l'infern i el purgatori; aquí trobem la diferència entre els pecats venials i els mortals. Heus ací la veritat catòlica fonamentada en la raó i el bon sentit.

Els mancaments s'esborren amb el penediment; la misericòrdia divina es complau a perdonar a qui la implora amb cor contrit i humiliat; aquest perdó lliura de la condemnaació eterna, però no eximeix de l'expiació reclamada per la justícia. Fins en l'ordre humà, que es perdona un delictes, no s'eximeix de tota pena al culpable perdonat; els furs de la justícia es torcen però no es trenquen. Quina dificultat hi ha, doncs, a admetre que Déu exerceix la seva misericòrdia, i que al propi temps exigeix el tribut degut a la justícia? Heus ací, doncs, altra raó a favor del purgatori. Moren molts homes que no han tingut voluntat o temps per a satisfer el que devien de llurs mancaments ja perdonats; alguns obtenen aquest perdó moments abans d'exhalar el darrer sospir. La divina misericòrdia els ha lliurat de les penes de l'infern; però haurem de dir que s'han traslladat a la felicitat eterna, sense sofrir cap pena per llurs anteriors mancaments? No és raonable, no és equitatiu, que si la misericòrdia tempera la justícia, aquesta moderi de retop la misericòrdia?

La incessant comunicació dels vius amb els morts, que tant desplaia a vostè, és la conseqüència natural de la unió de caritat que enllaça els fidels de la vida present amb els que han passat a la futura. Per a condemnar aquesta comunicació cal condemnar abans la caritat mateixa i negar el dogma sublim i conhortador de la comunió dels sants. Estrany és que quan es parla tant de filantropia i fraternitat no siguin digneament admirades la bellesa i tendresa que enclou el dogma de l'Església. Es pondera la necessitat que tots els homes visquin com germans, i es refusa aquesta fraternitat que no es limita als de la terra, sinó que abraça la humanitat tota a la terra i en el cel, en la felicitat i en l'infortuni? On hi ha un bé a comunicar, allí es troba la caritat, que el deixa isolar en un individu i l'estén llargament damunt els altres homes; on existeix una dissort allí acut la caritat portant l'auxili dels que poden alleugerir-la. Que aquest infortuni sigui en aquesta vida o en l'altra, la caritat no l'oblida. Ella, que mana donar de menjar al famolenc, vestir el despullat, emparar el desvalgut, assistir al malalt, conhortar el que no té llibertat, ella mateixa és la que crida al cor dels fidels perquè auxiliïn els seus germans difunts im-

plorant la divina misericòrdia, a fi que s'abreugi l'expiació a què estan condemnats. Si això fos invenció humana, seria certament una invenció bella i sublim. Si l'haguessin excogitat els sacerdots catòlics, hom no els podria negar l'habilitat d'haver harmonitzat llur obra amb els principis més essencials de la religió cristiana.

A propòsit d'inversions, fàcil em seria provar a vostè que el dogma del purgatori no és fill dels segles d'ignorància. Trobem la seva tradició constant, àdhuc en mig dels desvaris de les religions falses, ço que manifesta que aquest dogma, com altres, fou comunicat primitivament al llinatge humà i va surar en el naufragi de la veritat provocat per l'error i les passions de l'extraviada descendència d'Adam. Plató i Virgili no eren sacerdots de l'Edat mitja i, no obstant, ens parlen d'un lloc d'expiació. Els jueus i els

mahometans no s'hauran pas posat d'acord amb els sacerdots catòlics per a enganyar els pobles; no obstant reconeixen també l'existència del purgatori. Referent als protestants, no és exacte que tots l'hagin negat; però si s'entesten a apropiat-se aquesta trista glòria, nosaltres no els la volem disputar; no admetin si així els plau més penes que les de l'infern; llevin tota esperança a qui no es trobi bastant pur per a penetrar a la mansió dels justos; tallin tots els llaços d'amor que uneixin els vivents amb els morts, i agencin amb tan formidable segell llurs doctrines de fatalisme i desesperació. Nosaltres preferim la benignitat de nostre dogma a la inexorabilitat del seu error: confesem que Déu és just i que l'home és culpable; però també admetem que l'home és molt feble i que Déu és infinitament misericordiós. Resta de vostè afectíssim i S. S.

JAUME BALMES

L'enamorat de la veritat

Sempre que tractem de representar-nos ço que en diríem la característica espiritual d'En Balmes, el secret del dinamisme i de la força d'aquella ànima, tota vibració, tota energia, freturosa d'ideal i assedegada de perfecció, no trobem qualificatiu més propi que el d'apassionat i enamorat de la veritat.

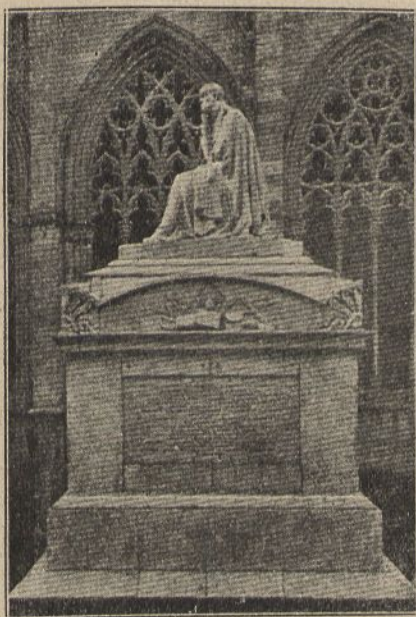
En les clarícies de nostra vida conscient, allà en els primers anys de carrera, el contemplàvem cada dia en el monument funerari dels claustres de nostra Seu, assegut, en actitud de meditació, el llibre tancat, el cap i els ulls enlairats com un extàtic; impertorbable, el mateix als xiulets de la tramuntana i a les neus de l'hivern, que al sol atuídor de l'estiu; rodejat de la biblioteca, que ell tant havia freqüentat; envoltat de silenci, no de cementiri sinó de recolliment; sempre immòbil al recer de la majestuosa Catedral respirant l'aire perfumat per l'encens i escoltant el salmeig de la litúrgia...

Després hem anat pensant que ni el monument ni el lloc ni l'acompanyament podien ésser més encertats per tal d'enquadrar dignament la figura de l'enamorat de la veritat. La gent de lletres de Vich tenen sempre al davant el model del savi catòlic i de l'apologista incansable! El qui en vida tant treballa en defensa de la fe, no podia reposar en altre lloc més digne que prop de la Seu episcopal, representació d'aquella altra Seu de Roma, columna de la veritat i casal de la civilització.

A mida que ens hem fet grans hem meditat sobre la vida d'En Balmes i les anècdotes que en llegíem en la biografia: Aquella dalera per anar a estudi essent quasi infant encara, que li feia saltar els graons de dos en dos; la seva predilecció en llegir les biografies dels grans filòsofs; el religiós respecte que per ells sent; aquell voler-ne imitar el gest i el costum, com per exemple, de Malebranche el passar llargues estones rumiant envoltat amb el mantell; l'afició a les biblioteques; l'apendre's de memòria els índexs dels llibres; el provar en una qüestió qualsevol de donar-ne la solució abans de veure com la solucionen els altres; aquella constància en no parar fins a superar tota dificultat... N'hi ha prou, per

exemple, amb què li diguin que l'estudi de les matemàtiques és quasi impossible emprendre'l per un mateix, perquè En Balmes s'hi arrisqui. A voltes ens servim de l'obra mateixa en cinc volums d'En Vallejo, que el nostre doctor emprà per a perfeccionar-se en l'estudi d'aquelles ciències; i en obrir-la no sabem fer-ho sense un gran respecte; sembla com si en cada plana hi percebissim l'alenada d'aquell esperit assedegat de saber, que feia i refeia aquells problemes per tal de fer-se més apte per a l'estudi de la filosofia... Tot això ha anat dibuixant en nostre esperit, amb trets més profunds i definits, el mateix retrat, la mateixa semblança: Balmes enamorat de la veritat.

Les seves obres, els seus viatges, la seva correspondència, fins la seva pietat ens sembla a nosaltres



Vich. — Sepulcre de Balmes
(Claustre de la Catedral)

que tenen el mateix gust, obeeixen al mateix ritme, transpuen la mateixa amor, la mateixa passió. En quina obra no es veu evident *per damunt de tot* l'interès de la veritat?... Per això tot ho prova, tot ho assaja, fins la varietat dels gèneres literaris: ara l'epistolari, ara la poesia, ara l'article de periòdic, ara la dissertació, l'allegat, el llibre d'escola, el manual, l'epítome popular, la revista, la càtedra...

Els viatges eren per a visitar biblioteques, per a posar-se més en contacte amb la societat i els homes, per a irradiar de més alt les seves ensenyances. Les seves cartes parlen sovint de projectes de publicació, de contractes amb editors, d'impressions sobre les necessitats contemporànies. Els apunts i notes són aclaracions, esquemes, esbossos d'altres tants punts doctrinals suggerits per l'actualitat, copsats en la pura realitat de la vida... Les amistats, les topades, els disgustos que fan sagnar el cor (és frase seva) són motivats pel mateix apassionament o zel per la veritat. Fins la seva pietat íntima ens la imaginem nosaltres del mateix tremp, racional i profunda, fervorosa sense ésser sentimentalista, assenyada i raonada sense ésser eixuta. El llibre inseparable és el de la *Imitació de Crist*, i la devoció, que no falta cap dia, el sant Rosari en català. Sap pregar devotíssimament i també escriure lluminoses planes sobre la humilitat, en el *Criterio* i fer un anàlisi profundíssim de l'últim fonament de la moralitat en la *Filosofia fundamental*.

Quin cor el d'En Balmes!... El veiem pertot, però mai separat de l'enteniment. Sentia perquè hi veia clar, i el sentir i l'estimar li augmentava la força de penetració. En ell sí que es verifica ço que dels monjos diu Montalembert: *saber és estimar*.

* * *

Per què no és pas tot u: enamorat de la veritat i *intellectual*, com es diu avui: Àdhuc donant a aquest qualificatiu el seu bon sentit, Balmes fou més que un savi que es delecta només en l'especulació de la veritat. Un tal estat de contemplació, diguem-ne passiva, no és pas el de perfecció de l'home viador, qui pel mateix que no poseeix encara la veritat en tota sa plenitud, a ella s'encamina per l'acció, i la mateixa frisança que sent per la veritat se li torna zel abrusador i foc d'apostolat.

Altrament el mot *intellectual* de des que se n'ha fet un appellatiu professional, sembla que tingui quelcom de privatiu i de camp acotat; en canvi la veritat ha d'ésser patrimoni de tots. El nom antic de filòsof, o *amant de la saviesa*, és molt més modest i posa més de manifest el caràcter del vertader savi, com fou Balmes.

Un personatge trobem en la història de l'Església en gran manera simpàtic i per més d'un concepte semblant al nostre doctor: Sant Justí, el màrtir, en el segle II. Ambdós filòsofs, ambdós assimilant-se els corrents científics de l'època, ambdós trobant son repòs i la pau de l'esperit en la pau catòlica, l'*única i útil filosofia*: ambdós obeint a una mateixa màxima, que Justí formula així, en el seu Diàleg: *Poder dir la veritat i callar és merèixer la indignació de Déu*. Això és ser més que un *intellectual*.

Es ésser-ho més i en un sentit més vertader. Sobre tot avui que n'hi ha que sembla que es diguin *intellectuals* per antífrasi. La veritat, diu En Balmes, és veure en les coses *el que hi ha i res més del que hi ha*. En canvi, en els temps moderns, abunda el tipus

dels qui en les coses hi veuen ço que ells hi posen. D'encà que Descartes en el pensament hi volgué veure tota la realitat, el subjectivisme s'ha estès arreu, i hem arribat a un temps en el qual es fa de la ciència un fi en compte d'un mitjà per arribar a la veritat; més ben dit, se'n fa un joc, un sport, en compte d'un veritable aliment de l'esperit. N'hi ha qui escriuen i hom diria que ho fan a dretes perquè no els entenguin. No s'ha de confondre la filosofia amb l'art o la retòrica, com feien els antics sofistes. Tampoc s'ha d'ésser tan amatent de polir la forma que s'oblidi de cercar la idea i penetrar el fons. Així s'arribaria al divorci de la filosofia i de la vida; i diu En Balmes que no hem de creure que en el frontís del temple de la ciència hi hagi la inscripció: *despul·leu-vos del sentit comú vosaltres qui hi voleu entrar*. Una tal pretensió fóra irracional, i en nosaltres catalans totalment contra l'esperit de la raça.

Deixem de banda altres mixtificacions més greus i perniciosos de la veritat, que ja canvien de ple en el domini de l'ètica, com si a la veritat suplantéssim conscientment l'error al raonament lleial i sincer la calúnnia vil i descarada. Quànt lluny estigué de tot això En Balmes, ell qui mai ofengué a ningú!...

En fi, són molts els pecats en què podem caure i moltíssim el bé que podem deixar de fer per no tenir prou amor a la veritat. D'aquesta amor es pot dir allò de l'Evangeli; si és recte l'ull de la teva intenció, totes les teves obres seran lluminoses. Qui per damunt de tot cerca la veritat, en si mateix i en relació als altres, com ho féu En Balmes, reproduirà el tipus del *vertader savi* i del filòsof cristià, en qui tot és equilibri, ponderació, energia ordenada, pensament robust i transparent, paraula eloqüent i fervorosa, accent noble i viril, respecte a les persones, intransigència amb l'error, just medi i horror a tot extremisme i exageració.

Catalunya està vivint una hora d'intensa vida intel·lectual i cultural. Baldament que en una tal hora la figura excelsa del nostre Balmes, l'enamorat de la veritat, ens sigui mestre i model!...

CLIMENT VILLEGAS, Prev.

Vich-desembre 1927.



Vich.— Pont de Sant Jaume

La humilitat mental de Balmes

De dia en dia va afermant-se més en el meu esperit la idea — altrament insinuada sovint ací i allà i tan nova, gairebé, com l'anar a peu — que, bàsicament el savi *sol* ésser un anormal. (No és que ho sigui necessàriament; i, si de cas, de la vida que ell menarà i de la ideologia que en la seva ment imperi, dependrà que el desequilibri bàsic minvi gradualment o s'exacerbi.)

Anormal sublim, si voleu, idíl·lic o tràgic, del qual el llinatge en rep a dolls benifets o greuges; tot començant per ésser envers ell mateix benedicció o maledicció, puix mai no s'ha vist que fallís la dita divinament inspirada: "Qui no és bo envers si mateix, envers qui podrà ésser bo?"

Forma usual de produir-se la dita anormalitat és la proverbial tivantor pseudo-científica. I ella, segons els temperaments, sol tenir manifestacions contradictòries: O el posar externament de savi, o l'orgull intern de les pròpies idees, el mateix que si hom fruís atributs d'infalibilitat, natural o delegada.

Oh! les meves coses són de primera qualitat: les dels altres no valen res. Qui diu res, diu no *gran cosa*. I els replecs de *les meves*, és a dir, les ondes concèntriques del jo, són dilatadíssimes.

Per excés, doncs, o per defecte, per deshumanització o per infantilisme, candorosament vanitosos o bé superbs com l'esperit del mal, és freqüentíssim haver de lamentar semblants tares en homes insignes, glòries, altrament, legítimes de la cultura, de vegades fins de la cultura universal.

No és el que ve a dir Sant Pau en aquella seva conegudíssima sentència: "La ciència infla?" Per caire divers, i tot reblant-lo, no expressa un concepte anàleg quan diu a continuació: "La caritat edifica?"

Partint d'aquell principi, que la realitat s'encarrega de palesar universalment, bella part de mentalitats saberudes fan l'efecte d'homes engegats o màquines de pensar.

De màquines, si ho voleu, meravelloses per llurs capacitats d'evocació interna o de representació exterior; però amb aquella encarcerada tivantor, o amb aquell envidriament mental de l'home que, tocant-hi o no tocant-hi, dient coses sublims o parlant a tres quarts de quinze, s'exhibeix gairebé sense dots d'auto-inhibició i serena reflexió, sense possibilitats o amb possibilitats molt migrades de control devers el propi, i per dins o per fora, desbridat psiquisme.

Aleshores la funció més sublim de l'home i més típica, en tant que home: el coneixement i domini d'ell mateix, és desplaçada almenys del seu primer terme.

I en conseqüència la floració esponerosa del seu esperit generalment coincideix amb un extraordinari magrejar dels rudiments d'humilitat, àdhuc natural; el "nosce teipsum", per exemple, de la filosofia pagana.

Molt més magregen els fruits d'aquella més alta i més complexa virtut, la humilitat cristiana, que "ben entesa és la veritat, però la veritat aplicada al coneixement de nosaltres mateixos i a les nostres relacions amb Déu i els homes" (1).

D'aquella virtut "que ens fa conèixer els límits de les nostres forces, que ens revela els nostres defectes, que no ens comporta d'exagerar el mèrit propi, ni avantposar-nos als altres, que no ens consent de menysprear ningú, que ens inclina a aprofitar-nos del consell i exemple de tothom, fins dels inferiors, que ens fa tenir com a banalitat indigna d'un esperit seriós la recerca de l'aplaudiment i el rabejar-nos en la fumerola de l'afalag, que no ens permet mai de creure que hem arribat, en cap ordre, al cim de la perfecció, ni de cegar-nos fins al punt de no veure el molt camí que ens manca recórrer i l'avantatge que d'altres ens porten" (2).

* * *

El llibre clàssic de Balmes, *El Criterio*, on, amb d'altres i en profusió, brillen com gemmes precioses aquests fragments relatius a la humilitat, ens el revelen com a savi i pensador diametralment contradictori al que la realitat ens ofereix tan sovint; al que ha fet que sigui vertader i tan vertader allò d'una ciència tivada per fora i enterca per dins.

Dubto que en cap altra producció balmesiana la seva espiritualitat riquíssima es transparenti d'una manera més integral i més pura.

El *Criteri*, que amb llum tan profusa i tan diàfana estudia Balmes, vol ésser, no cal dir-ho, el criteri ideal de l'home ideal; però, sense que deixi d'aconseguir aqueix primordial objectiu, allò que més resulta és el propi criteri balmesià, el seu funcionalisme espiritual posat a plena llum, la clau d'aquest funcionalisme.

Si Balmes per desgràcia se n'hagués anat d'aquest món sense escriure el seu llibre d'or, hauria deixat sense illuminar més de la meitat del món de les seves idees i tota gairebé la seva psicologia que, gràcies a *El Criterio*, podem veure amb llum zenital.

I bé; dintre aqueix *capo lavoro* del gran filòsof hi trobareu, de bo, tot el que vulgueu: Penetració, clarividència, erudició, bon gust, imaginació, lirisme, sentiment, dots summes d'anàlisi al nivell de les seves grans dots de síntesi, en fi, munió de regles prudentíssimes per atènyer la veritat i per a defugir l'error.

Es la raó d'ésser del llibre. Hi ha, doncs, immanent i categòrica, la confessió que la veritat ens és assequible. No hi ha res, per tant, d'aquell fideisme que *benevolentment* li han penjat els seus adversaris.

Inclòs hi ha defectes, naturals en tota producció humana. El que hom no veu manera de trobar-hi és el més petit indici d'orgull o vanitat mental. Ni en *El Criterio*, ni enlloc.

Si mai en el món hi ha hagut un tipus de savi humil, aquest tipus l'encarnà Balmes. I enlloc la seva humilitat és tan resplendent com en *El Criterio*.

Hom endevina, des d'aquest punt de mira, la incomprensió profunda amb què mants savis inflats han de veure Balmes, l'esperit de Balmes i la meravellosa producció de Balmes. Més que no pas incomprensió, és antipatia.

Non contuntur, que diu l'Evangeli. Viuen en móns

(1) *El Criterio*, cap. XXII, § 13.

(2) *Ibid.*

antípodes i mútuament es repelleixen. I com que són antípodes en l'esperit i per l'esperit, vet ací perquè la repulsió és més profunda.

Tan natural com injusta, aqueixa antipatia tingué darrerament a Catalunya un representant, que no anomenaré de massa que vindrà a la memòria de tothom.

Durant anys i anys, de paraula i per escrit, es dedicà al més anticientífic i antipatriòtic desprestigi de Balmes, una de les poques valors de Catalunya definitivament i universalment consagrades.

Mes fou ell mateix el desprestigi i el vençut. Catalunya se'l va treure de sobre com se treu de sobre un pes insuportable. Poques coses més insuportables que el savi tivat, en el qual quasi sempre la tivantor viu a despeses del savi.

Després ha vingut l'edició de les "Obres completes" de Balmes, i per tant el principi de l'apoteosi de Balmes.

* * *

Trenta anys, si fa no fa, tenia Balmes quan va traduir al castellà les *Màximes de Sant Francesc de Sales*. És tota una revelació.

Les seves naturals apteses eren més per a creador que per a traductor. Pel temps, ai! tan breu, que Nostre Senyor li atorgà de vida — i baldament li hagués doblada o triplicada — prou feina hauria tingut a aconseguir el doll inestroncable del seu pensament original, selectíssim.

Tot i això es decideix a vertir. I no es fixa en cap filòsof summe, ni en cap Pare solemnia de la Santa Església, ni en l'obra cabdal de cap pensador insigne, antic o modern.

Les seves preferències, primícies gairebé com a escriptor, són per les màximes humils de l'autor humilíssim de la *Vida devota*.

Després tallà en sec; és a dir, no emprà més en semblants tasques les dots preclares d'escriptor de

raça amb què Déu en tanta de manera l'havia afavorit.

Heus ací uns fets que conviden a reflexió. Hom, per gust, verteix, escriu o parla *ex abundantia cordis*. És la manera més normal i directa de reflectir les pròpies idees i sentiments.

L'altra manera, inversa i més o menys anormal, és vertir, parlar o escriure del que hom menys té, però més desitja. És també una de les escletxes per on penetra llum inequívoca a l'interior dels esperits.

La que les màximes del Sant Bisbe de Ginebra projecten sobre el pensar i el viure del gran filòsof català — o el pensar i el viure sobre les màximes —, és llum segura i directíssima.

Ni com a sacerdot, ni com a escriptor, Balmes no desment mai aquelles normes evangèliques. Les vivia íntimament, les practicà *ad unguem*, tant com ho consent la humana feblesa, amarà en aquell alt i dolç esperit tot el que va fer i ensenyar i el to amb què ho va fer i ensenyar.

Ningú, en tota la Cristiandat, no excedeix en suavitat i humilitat evangèlica a aquell baró santíssim del qual fou dit — i no menys per un sant Vicens de Paül — que apareixia com viva semblança del Salvador dels homes, qui digué de si mateix: "Apreneu de mi mansuet que sóc i humil de cor."

Cap ni un dels savis cristians de la dinovena centúria, ni a casa nostra ni en tot el món, no excedeix en humanitat acollidora, fruit i signe de pleníssima humilitat de ment i de cor, el més universalitzat dels nostres gran savis del dinovè.

* * *

Bella exemplaritat per a tots nosaltres, escriptors del vint. Bella pensada, la de CATALUNYA SOCIAL en dedicar-li un homenatge.

P. MIQUEL D'ESPLUGUES, O. M. Cap.



Vich.— La Rambla en un dia de mercat

*Desorientació espiritual**Recordem-nos de Balmes*

Es un fet massa obirador, per dissort, el de la desorientació espiritual de molts dels autors que en llibres i periòdics volen erigir-se en mestres de les intelligències de la generació present. Per escrupolosos uns, i pecant d'inadvertència els altres, contribueixen a estendre el regnat del mal entre sos llegidors, si més no, amb l'afebliment dels principis i creences que han de restar intangibles.

Sempre hi han hagut esperits satànics que han fet l'apologia del mal; mes potser mai com ara no s'ha fet en una forma tan aparentment innocent i inofensiva, revestint-lo amb abillaments que li donen aparença simpàtica a la generalitat dels llegidors, formats en l'ambient poc comprensiu de la vida dels nostres temps. A cada moment veiem citats en diaris, revistes i llibres els noms d'escriptors més o menys coneguts i en llegim ampulosos elogis, i si anem a examinar sense passió l'obra llur, la major part de les vegades la trobarem buida de sentit moral quan no sigui un blasme continuat contra la moral cristiana. I contràriament, si el fruit és tan verinós que no se'n pugui dir cap excel·lència, es pallia el mal de tal manera que poc a poc se li'n treu gran part del regust.

L'afany de singularitzar-se empeny molts que s'han erigit en dits mestres a cercar personatges, quasi sempre estrangers, i manta vegada ignorats pels seus propis coterranis, per a posar-los com a model d'exquisit d'esperit; i quan no la malícia els fa cercar a posta autors d'obres corruptores, la desorientació moral que pateixen els porta a fer llastimosos barreja de diamants de preu i de vidres menyspreables. D'aquí que la seva mancança de principis fermes i incommovibles ocasioni en els qui en sos escrits s'orienten el desconcert espiritual que és una característica dels qui nodreixen la seva mentalitat amb la lectura dels impresos de gran circulació.

I és que la major part dels escriptors nostres, encara dels de moralitat passable, sembla que tinguin a desmerit de pendre altre model que no sigui de cognom foraster; i no pensant en la pedrera d'on han estat tallats, divaguen en disquisicions mancadades d'arrel entre nosaltres, i tot volent predicar cultura cosmopolita, contribueixen al general desconcert dels esperits en servir-los un aliment que no poden degudament assimilar-se. Poc veurem citat Balmes, la mentalitat ibèrica més poderosa del segle XIX, estudiada per arreu amb més afició que en la pròpia pàtria: massa citats un Renan, un France, un Zola... un Proust, als qui refusen els seus compatriotes que tenen noblesa i dignitat d'esperit. Un gran succés, no fa molt temps feliçment esdevingut (l'edició de les obres completes del sacerdot vigatà), no ha estat pas celebrat com en justícia li pertocava; i publicacions periòdiques que pretenen tenir alta volada i que no obliden de parlar de les commemoracions de qualsevol abjecte poeta o novel·lista francès, anglès, alemany o rus, cap esment han fet del magne autor català ni de la lloadíssima tasca del seu eximí crític

i anotador. En lloc de fer l'apologia de Balmes i de cercar en sa producció copiosíssima principis per a alligonar les intelligències i mantenir-les en la unitat moral cristiana, que s'ajusta tan perfectament amb la unitat que podríem dir biològica de la nostra raça, no fan altra cosa que desbaratar-les i fer perdre l'espiritual cohesió del poble.

L'obra balmesiana és una gran selva quasi gens explorada. Llevat d'alguns esperits selectes que s'han endinsat pels seus corriols lluminosos a gustar de la flaire de flors exquisides mig ocultes per la pompa del brancatge i a assaborir fruites d'incomparable delicadesa, la immensa majoria dels nostres intel·lectuals no han vist sinó, i de lluny encara, els cimals dels grans arbres, sense que hagin anat mai a reposar al seu ombrivol i confortador redós.

No passa amb Balmes ço que amb altres autors, que ses obres, en el curs del temps resten antiquades, no: és sempre d'actualitat, perquè es fonamenta en principis mai moridors i en l'observació racional de les immutables lleis de la vida. Els seus ensenyaments són d'aplicació perenne; i una cultura moral en ells basada esdevé d'absoluta modernitat, ja que, com arrencada dels eternals principis de les coses, és humaníssima i espiritualíssima alhora, i no ha d'espantar-se per a cercar solucions en tots els problemes que es presenten en les evolucions de la humanitat ni per a desxifrar incògnites ni respondre a interrogants transcendents.

En Balmes, molt jove encara, anà a formar-se intel·lectualment a la Universitat de Cervera, a aquell poderós centre d'estudis del Principat a on hi havia ben viva la flama de la tradició catalana, a desgrat, potser, del fundador i sense pensar-s'ho, potser, molts dels acadèmics; i en l'ambient comunicat a aquella Universitat per l'escola d'agermanament de les tradicions amb els avenços moderns iniciada per la companyia de Jesús amb els mestres Ferrusola, Cerdà, Gallissà, Pous i altres, i personificada en els insignes Dou i Finestres, posà Balmes les pedres fonamentals de l'edifici espiritual que havia d'oferir a la seva generació i a les esdevenidores. En aquella escola, on era concentrada la substància de Catalunya trobà Balmes el punt d'apoi per a llençar-se a volar; i la serenitat i equilibri de la mateixa, comunicats pel fons humanístic, l'escolàstica expurgada de vicis i la ciència experimental moderna, donaren lloc a què, pressentint la societat futura, estudiés la filosofia de la Història, i en veure les altes causes que regeixen la vida i el progrés dels pobles signés al seu, vies de rectitud i de claror inefable amb ses intuïcions de geni, i de geni català.

El sediment de l'escola cerverina en la intel·lectualitat catalana ha estat d'influència positiva en el renaixement, encara que incomprès o no volgut comprendre a causa de l'horror amb què les generacions passada i present s'han mirat la fundació del rei Felip V. Els supercrítics que abominen de la cultura d'aquells temps no tenen en compte que, si més

no, servi perquè fins a nosaltres arribés íntegre el sentiment de ço que ens és propi; i ara, en descuidar l'hort dels passats per anar a collir flors als dels estranys, trenquem en bona part el fre que a innovacions perilloses posava el seny tradicional. Aquestes innovacions perilloses, aquest daler de fer-nos olorar flors exòtiques sense tenir en consideració el verí del seu baume, són la causa ocasional del desconcert que patim en l'ordre de l'esperit.

Clar està que no poden barrar-se les intelligències ni posar-les-hi un límit en el sentit quantitatiu, ja que no tenim l'intent de ressuscitar allò de la "funesta mania de pensar" en el concepte amb què algú ha pretès cobrir d'un mantell d'oprobri la Universitat de Cervera, bressol espiritual de Balma; però sí de ressuscitar aquelles paraules cèlebres en el vertader sentit amb què foren estampades, en el que indubtablement haurien estat subscrietes pel mateix Balma, com deuriem, encara avui, ser-ho per tothom, ja que, en definitiva, condemnaven la mania de pensar erradament.

En Balma ha estat aclamat Doctor Humà a causa del coneixement profundíssim que tingué de l'home i de les regles incomparables que deixà escrites

per tal de dirigir ordenadament les manifestacions del seu intel·lecte i els afectes del seu cor; l'escola filosòfica balmesiana ha estat qualificada d'escola de la veritat, com norma segura d'obtenir-ne la possessió. I essent tan nostre, tan de casa, i amb tot i tenir-lo tan a prop i ésser tan planers i fàcilment assimilables els seus ensenyaments, poquíssimes vegades, quasi mai, el veiem citat en els periòdics quotidians, en els quals, en canvi, llegirem a bastament referències, retrets, pensaments, crítiques i lloances, al millor, d'escripors indians, escandinaus o xinesos d'una ideologia absolutament exòtica i perniciosa, posada com a model de suma excelsitud espiritual.

Convindria que els que volen posar càtedra de mestratge, cosa avui certament no massa difícil, tinguessin una noció més exacta de la responsabilitat moral que es tiren al damunt; i que enlloc de descobrir tantes notabilitats foranes, quasi sempre d'immoralitat manifesta, gressin sovint els ulls envers Balma.

Així els catalans no estariem en perill de perdre ço que perilla perdem: el renom i els fets de gent racionalment equilibrada.

FERRAN RAZQUIN FABREGAT

L'exemplaritat intel·lectual d'En Jaume Balma

Fragment del discurs llegit en l'homenatge anyal de la Ciutat de Vich, el dia 9 de juliol de 1922

No entendríem pas bé l'exemplaritat intel·lectual d'En Balma, si abans no ens fèiem càrrec de les exímies dots d'intelligència amb les quals, pròvida, va afavorir-lo la naturalesa. Car, haver estat ell intel·lectualment exemplar, no vol dir altra cosa sinó que féu, constantment, ordenat ús de les naturals facultats d'intelligència posades per Déu en la seva ànima.

Fixant-nos, doncs, ara en les més remarcables, sembla fora de dubte que la conformació mental d'En Balma es caracteritza: per una ampla i forta potència d'observació de tota mena de realitats, d'ordre físic, ideològic i moral que al seu voltant es mouen; per una gran força d'anàlisi dels elements, tan essencials, com etiològics de tota cosa, que el fa apte per a collir promptament el nucli vital de qualsevol fet i de qualsevol doctrina; per una distinta, clara i ampla visió de les relacions entre els éssers, i entre llurs actes; per una forta facultat d'assimilació de les veritats bàsiques, les quals converteix en substància del propi pensament, ço que dona, demés, per resultat la fàcil retenció d'una multitud de coneixements secundaris i fins anecdòtics, mercès a la natural agrupació llur, entorn d'aquells principis; per una gran potència de síntesi i metodització, unida — i és cas no gaire freqüent — a un gran vigor de raciocini i a una meravellosa agilitat de discurs i flexibilitat d'atenció, tant per a passar ràpidament dels principis, recurrent graó per graó tota l'escala, a llurs més remotes conseqüències, com per a saltar d'una matèria a una altra més o menys connexa, i fins d'un ordre de veritats a un altre ordre: de la metafísica més abstrusa, per exemple, a la política social; de l'ètica, a les matemàtiques. Completen el quadre de les singulars facultats d'En Balma, el

que podríem anomenar *instint de les realitats vives* i una *excepcional potència d'expressió*, abundant sempre, però també sempre nítida, de tot ço que veu en el món exterior, o que porta dintre el pensament, o li vibra dintre l'ànima.

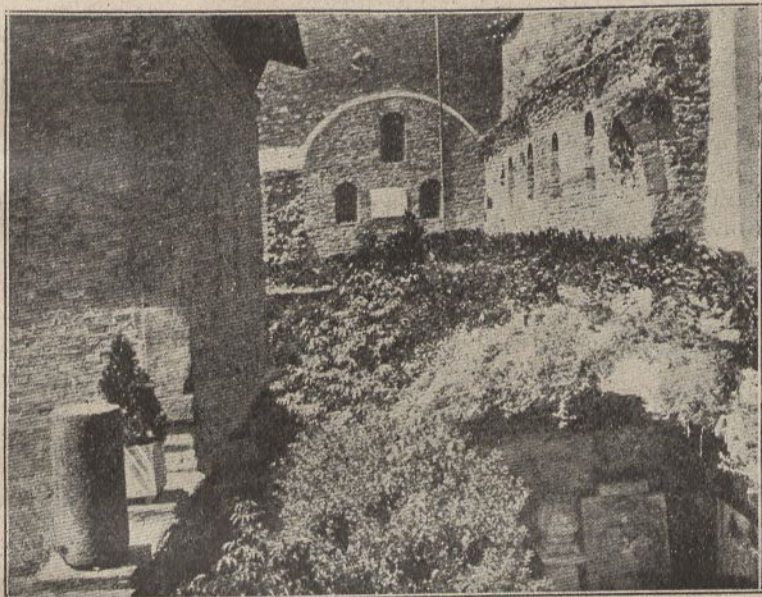
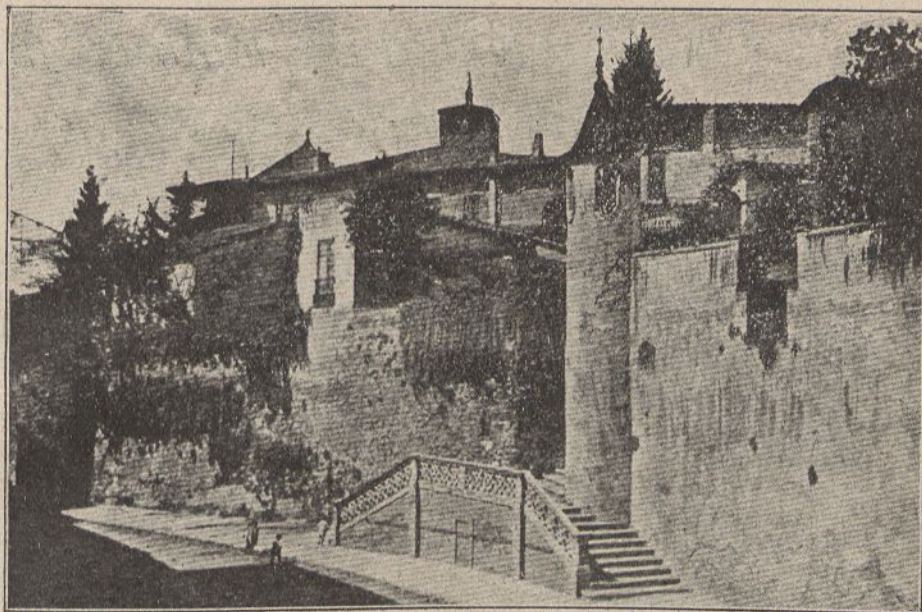
* * *

Tot aquest conjunt de facultats prodigioses convergeix, en l'esperit del nostre filòsof, a l'enfortiment d'una fonamental inclinació afectiva. És la set inexhaurible, la *insaciable ambició de veritat*, que hom en ell comprova, seguint-lo, des dels anys de la seva adolescència, durant les llargues hores esmerçades en l'estudi aferrissat i metòdic dels grans autors a la biblioteca episcopal d'aquesta ciutat i a la Universitat de Cervera. Ambició de veritat que el mena a no perdre mai, en mig de les especulacions més altes, el contacte, per totes les vies possibles, amb la realitat dels fets; i li infon aquell viu desig — veritable necessitat psicològica d'En Balma — aquell viu desig d'influir en les intelligències, que ell confessa, i del qual fins podríem dir que es vanta, en la *vindicació personal*, quan, referint-se a les seves tasques de professorat, diu: "els meus afanys s'encaminaven a treure deixebles aprofitats, i vaig aconseguir-ho"; i, parlant del ressò de les seves propagandes, escriu, més expressivament encara: "He arribat a influir en l'opinió pública, i en això, ho confesso, sento una forta delectació; car *res no coneix més plaent que exercir influència damunt dels homes per la força de la veritat*; res més plaent que escriure una paraula, amb la seguretat profunda que aquella paraula volarà dins poques hores a llargues distàncies, i vibrarà en milers d'esperits, per a produir una convicció o excitar una simpatia; com la guspira elèctrica que, eixida d'un punt posa en commoció l'atmosfera fins a regions llunyanes."

JOSEP M.^a LLOVERA

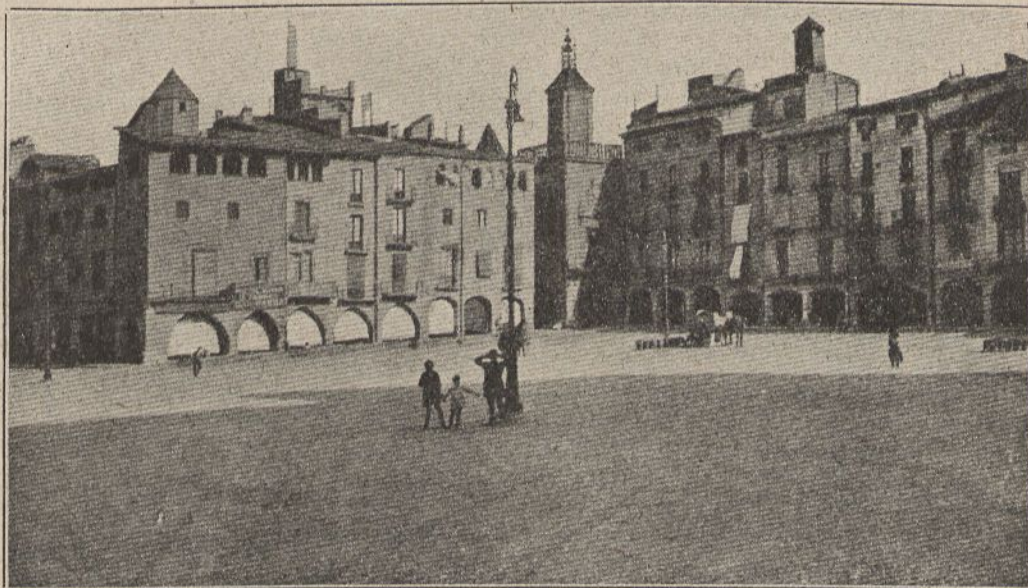
Vich

Un aspecte de les muralles
del segle XIV



Vich.—Temple romà i runes
del Castell dels Montcades

Vich. — Plaça
de la Constitució:
Pòrtics
de
Llevant i Migdia



Auto-retrat d'En Balmes filòsof

No solament en la significació etimològica del mot, com amant que era de la sapiència, ni tampoc únicament en el sentit estricte de cultivador d'aquella branca dels coneixements humans que cerca *l'últim perquè* de les coses, sinó també en el sentit més ample de copsador de la veritat en tots els ordres, quadra perfectament a la manera d'ésser intel·lectual d'En Balmes, anomenar-lo filòsof. En aquest últim sentit definia ell la filosofia, dient que consisteix en *veure en cada objecte tot el que hi ha en ell, i no més del que hi ha* (1). Així ens apar Balmes *filòsof en tot*; filòsof en filosofia, filòsof en política, filòsof en sociologia, filòsof en apologètica, filòsof en l'estudi del cor humà sobretot. Volem dir que tenia el do de veure en les coses, que estudiava, *tot ço que hi ha i res més de ço que hi ha*.

Aficionats a la lectura de ses obres tot just arribats a la pubertat, en rellegir, en el lllindar de la major edat, el paràgraf tercer del capítol primer d'*El Criteri*, ens frapà aquesta descripció de les qualitats del bon pensador, que ens semblaren ésser les mateixes que admiràvem en ell, i que foren la causa de què se'ns fes ja atractiva la lectura de les seves obres, no ben despert encara el nostre enteniment.

"El bon pensador, diu, procura veure en els objectes tot el que hi ha, però no més del que hi ha. Certs homes tenen el talent de veure molt en tot; però, els cap la dissort de veure tot el que no hi ha, i res del que hi ha. Una nova, una ocurrència qual·sevol, els donen abundosa matèria per a discórrer amb profusió, formant, com se sol dir, castells en l'aire. Aquests solen ésser grans projectistes i xarlatans.

Altres pateixen del defecte contrari; veuen bé, però poc; l'objecte no se'ls ofereix sinó per un costat; si aquest desapareix, ja no veuen res. Aquests s'inclinen a ésser sentenciosos i aferrats en llurs temes. S'assemblen als que no han sortit mai de llur país; fora de l'horitzó al qual estan acostumats, s'imaginen que no hi ha més món.

Un enteniment clar, capaç i exacte, abasta l'objecte enter; el mira per tots sos costats, en totes ses relacions amb ço que el rodeja. La conservació i els escrits d'aqueixos homes privilegiats es distingeixen per sa claredat, precisió i exactitud. En cada paraula trobem una idea, i aquesta idea veieu que correspon a la realitat de les coses. Us il·lustren, us convenen, us deixen plenament satisfet; dieu amb ple assentiment: *sí, és veritat, té raó*. Per a seguir-los en llurs raonaments no necessiteu fer cap esforç; sembla que aneu per un camí planer, i que el qui parla, solament té cura de fer-vos notar amb oportunitat els objectes que trobeu a vostre pas. Si expliquen una matèria difícil i abstrusa, també us estalvieu molt de temps i fadiga. El sender és tenebrós perquè és a les entranyes de la terra; però us precedeix un guia molt pràctic, portant en la mà antorxa que resplendeix amb llum vivíssima".

Veus aquí el que en diríem auto-retrat d'En Balmes filòsof o bon pensador, que sabia situar-se per a copsar la veritat. Ni estretor de mires ni somnis a

plena llum, ni encofurnar-se ni anar-se'n per les branques, sinó claredat, precisió i exactitud, són les qualitats que admirem en Balmes i que ben sovint trobem a faltar en altres que són catalogats entre els grans pensadors.

¿Serà tal volta perquè aquests, als quals ens referim, no sapigueren lliurar-se del perill que, com diu el mateix Balmes (2), àdhuc el vertader talent, majorment el que ratlla en geni, té de caure en la *xarlataneria*, que anomenariem culta, ço és, en la dels pensaments atrevits i imatges brillants, però de pures cavil·lacions?

¿Serà perquè en son afany d'ésser *super-homes*, no els fa res de deixar d'ésser homes, de no pensar en la humanitat? En l'absència d'aquesta pruija en nostre Balmes ens sembla raure el secret de què mai es deixés portar del sentiment de força intel·lectual, que és causa, segons ell, de què a vegades el geni jugui amb els objectes com amb cosa de poc preu i els desflori i faci malbé.

Es que ell es deia: "no vull ésser més que *tots* els homes: no vull estar renyit amb la naturalesa: si no puc ésser filòsof sens deixar d'ésser home, renuncio a la filosofia i em quedo amb la humanitat" (3).

Era filòsof perquè era un geni, però no estravagava mai, perquè a la llum esclatant de son enteniment refulgia sempre, a més de la llum de la fe, la llum del sentit comú, el seny del caràcter català. Ho era de soca-arrel.

En aquest número extraordinari de CATALUNYA SOCIAL, en el qual es commemora la recent publicació de ses obres completes, ens sembla escaient remarcar aquest caire de la personalitat d'En Balmes, que en certa manera dona relleu a tots els altres, i que fa recomanable a tothom la lectura de ses obres, que, una vegada empresa, no es deixa sens recança. Il·lustra, convenç, deixa plenament satisfet i, a cada pas, fa exclamar: *sí, té raó; no m'havia acudit, però és així mateix, és tal-com diu*. Encara que siguin qüestions difícils les que tracta, hi veieu clar, il·luminats per ses paraules refulgents.

Si rellegiu després el paràgraf que hem transcrit, el trobareu auto-fotografiat.

PERE VILADÀS, Prev.

(2) Ibidem.

(3) Ultims mots del llibre primer de la *Filosofia Fundamental*.

La humilitat cristiana, aquesta virtut que ens fa conèixer el límit de les nostres forces; que ens revela els nostres propis defectes; que no ens permet exagerar el nostre mèrit, ni encimbellar-nos damunt els altres; que no ens deixa menysprear ningú; que ens inclina a aprofitar-nos del consell i de l'exemple d'altri, àdhuc dels inferiors; que ens fa esguardar com frivolitats indignes d'un esperit seriós anar a l'encalç dels aplaudiments, la delectació en el fum de la lloança; que mai no ens deixa creure que hem arribat al cim de la perfecció en cap aspecte...

BALMES ("El Criterio")

(1) *La Paraula Filosofia*, article de la revista "La Sociedad".

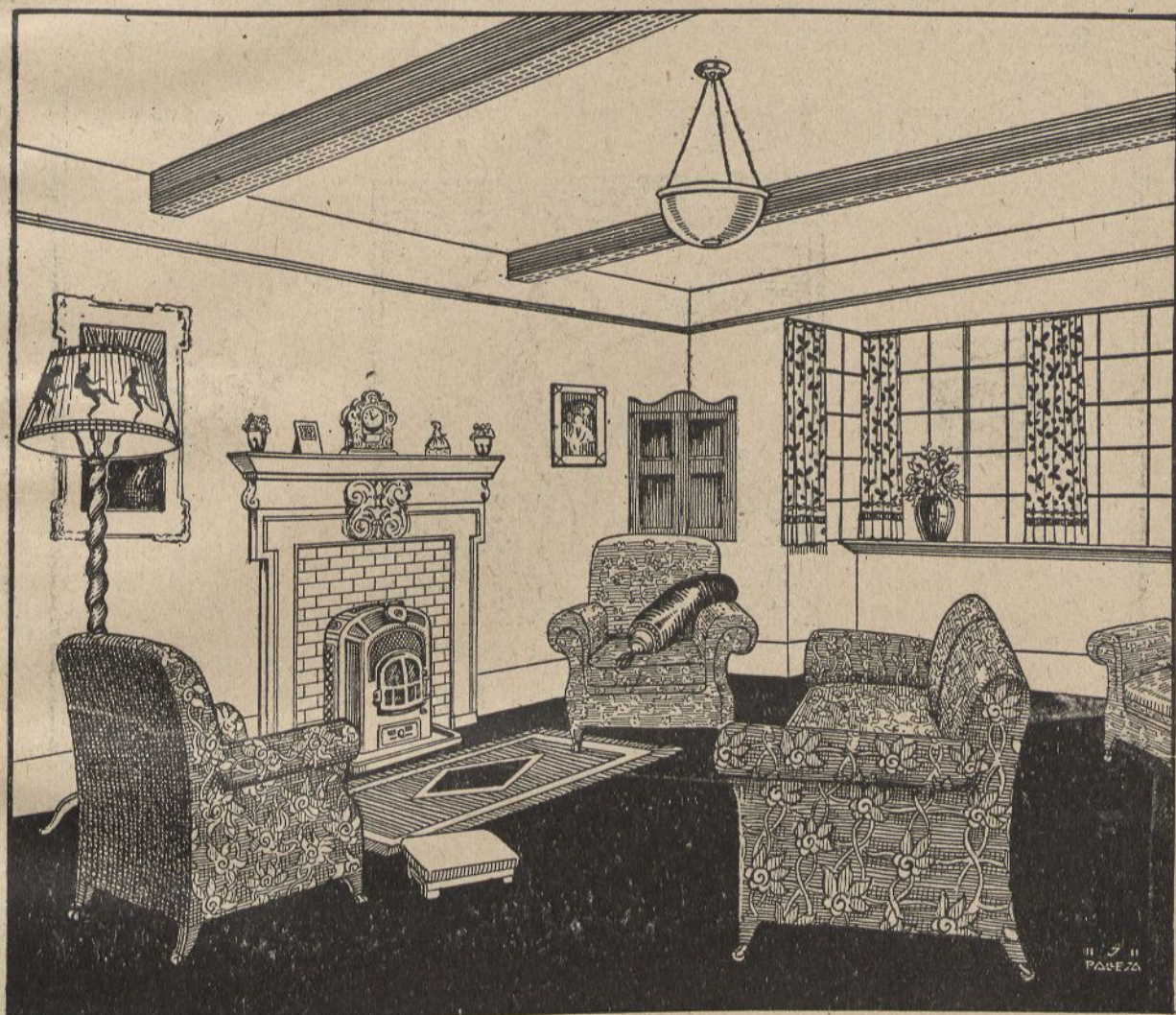
ESTUFA J. M. B.

La més econòmica

La més pràctica

La més higiènica

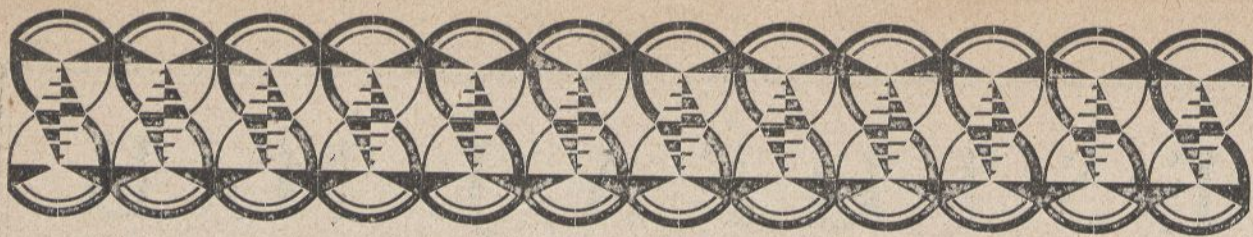
La de més rendiment



S. A. M. MAS BAGÀ

València, 346

BARCELONA



ESTEVE RIERA

Confiter i Pastisser



Pa de luxe

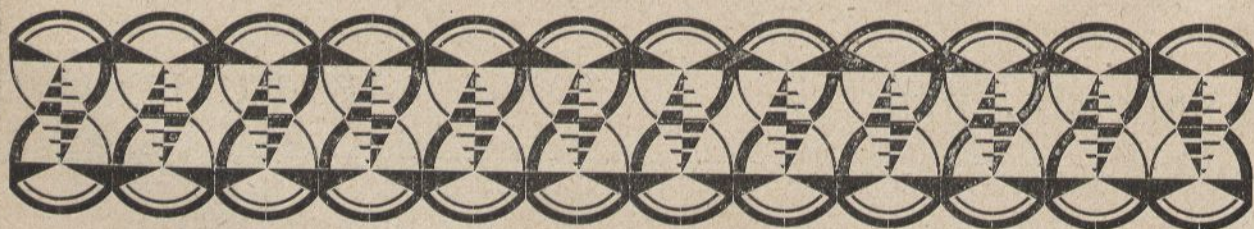
RAMBLA DE CANALETES 9 i 11.

TELÉFON A 2766.

CARRER DE MALLORCA 307 i 309:

TELÉFON. G. 2.

BARCELONA



La devoció balmesiana ⁽¹⁾

Aqueix epígraf el poso ab tota la intenció. Perquè l'afecte al nostre gran filosòf no'l sento en la forma estreta del orgullet de campanar, de poder dir que som de la patria den Balme; ni'l tinc restringit a la categoria de la admiració comuna per ses obres immortals; es quelcom més que tot això, y no trobo altre mot per significarho que'l de *devoció*. La mare'm contava que quan passà l'enterro del príncep dels apologistas moderns per lo Call Nou, ella en sos braços me portà a véurel. Després més grandet, quan li hagueren construït lo panteó al Cementiri, sentia com un encís que m'atreya sovint a anar a contemplar l'estàtua del capellà pensador; y quan als quinze anys comencí a freqüentar la Biblioteca Episcopal, aquell prestatge de les obres balmesianes era'l que jo preferia, trobanti en ses planes, no sols lo seu valor ideològic que facilment se m'assimilava, sino també com una certa unció que remintolava dolçament en mon esperit juvenil. Alló que digué un alt dignatari eclesiàstich que'l Balme era'l *Sant Pare dels temps moderns*, jo ho sentia fonament, com ho sento encara ab major vivesa ara al declinar de ma vida; y alló de *honorificentia populi nostri* no ho considero tant sols per la gloria que del nom den Balme irradija sobre la Ciutat de Vich, sino ademés en lo concepte superior de que es ell un lluminar en la alta gerarquia dels guiadors de pobles y nobilíssim atleta de la més santa de les causes, la defensa del Cristianisme.

Portant ben arrelat en mon cor aqueix sentiment, excuso dir ab quin goig y ab quin agosarat d'alé participava y contribuïa a totes les manifestacions balmesianes que's feyan en lo Círcol Literari y en les planes dels nostres periòdichs. Molt de bona hora, y ab aplaudiment general, s'establí al Círcol la costum de celebrar una sessió extraordinaria commemorativa de la mort del sabi vigatà (9 de Juliol) y en certes ocasions aqueixa commemoració aniversaria revestí major solemnitat, trametentnos literats forasters de fama son ramet de perpetuïnes.

A una d'eixes solemnitats que de tant en tant a Vich fomentan la devoció balmesiana, donà lloch la translació del Panteó als claustrs de la Catedral. Ara son molts, vehins de Vich y forasters, los qui's pensan que ja immediatament després de sa mort, fou lo cadavre del Balme sepultat en el centre del pati de la gòtica claustra. No fou aixís. Primerament fou enterrat en modesta sepultura, y no's trigà pas molt temps en allegar donatius per erigirli ab subscripció nacional, contribuhinhi generosament la Família Real, un mausoleu que fos digne de la fama y dels mèrits del sacerdot, gloria de Espanya. No havia aleshores entrat encara eixa *monumentomania* que aixeca estàtues a hòmens vivents, ni tampoch se feyan per les necròpolis les despeses que avuy se fan, no estalviant els materials rics, com son els marbres y bronzes; aixís es que en l'any 1853 se inaugurà'l Panteó de marbre blanch coronat per la magestosa estàtua obra del escultor Josep Bover

(1) En aquest article ha estat respectada l'ortografia de l'autor. — N. de R.

qui, per haver conegut al Balme, sapigué donar al bloc de marbre hàbilment cisellat una admirable semblança junt amb una encertada significació del personatge retratat. Tan exacta era la semblança de les faccions, que moltes vegades me havia dit lo P. Lector Costa: "quan vulgas saber quina cara feya'l Balme, mira'l perfil de la estàtua a l'esquerra". Com era natural, el dia en que's feu la inauguració del Panteó, 31 d'Octubre de 1853, hi hagué solemníssim Requiem y pronuncià la oració fúnebre D. Herenegild Coll de Valldemia qui donà a son sermó, que fou imprés, lo títol de *Religión y Sociedad civil*.

Lo monument sepulcral se aixecà en lo Cementiri molt aprop de la antiga creu que hi ha al mitx dels caminals, y com aleshores no s'havia construït encara ningun hipogeu ni panteó particular, dintre aquell clos format per les rengleres simètriques de ninxos vulgars, ressaltava e impressionava aquella massa marmòrea que tancava les despulles mortals del sabi tan prematurament arrebatat a la Iglesia y a la Patria. De fora estant, se oïrava per demunt de les parets del Cementiri la nota blanca de la estàtua del pensador que, al hivern, velada per les boyres aparexia com una visió fantàstica. Quan estudiant Retòrica, el catedràtic Serra y Miàs me senyalà per compondre y recitar a la trona de l'aula una oració castellana, vaig provar de fer com una oració fúnebre del Balme, retrayent l'impressió que en mon esperit tot sovint furgava de la blanca estàtua del Cementiri. Recordo que en l'exordi hi havia aquesta frase: "¿Qué quiere decir el lúgubre tañido del bronce que por doquier tanto retumba?" Aqueix *tanto retumba* fou celebrat pel mestre y pels condeixebles.

La mateixa impressió la deixà consignada en vers, D. Joseph Blanxart y Camps, qui fou molts anys Secretari de la Universitat de Barcelona. Fill de bona família bergadana feu sos primers estudis en lo nostre Seminari, y'ls seus versos publicats en dos volums allà pels anys de 56 son una mostra del romanticisme dominant. L'any 60 feu estampar a Berga un folletet, titulat *Armonías de la noche—La alquería y el panteón de Balme*, ab dedicatoria al Dr. Tomás Bret, professor del Seminari de Vich, gran amic de la família Blanxart en ses dues rames de Sant Joan les Abadesses y Berga. Doncs en aqueixa composició, parlant del efecte que a la llum de la lluna li causava'l Panteó, deya:

Yo extático a mi vez la contemplaba,
y como aquella cruz, la tumba aquella
que en medio del osar sobresalía
era de nueva luz una centella
que mi esperanza en Dios fortalecía.
Diestro cincel en mano inteligente
de mármol en finísima escultura,
del hombre que encerraba
idéntica esculpiera la figura.
Ideas luminosas
veíanse surgir de su ancha frente

y en su frío ademán meditabundo
cualquier adivinaba
a aquel que con sus obras llenó el mundo.
Balmes el inmortal allí yacía!

Y en prosa també expressava la impressió del monument sepulcral, al descriure'l nostre Cementiri l'historiador de Vich D. Joaquim Salarich (1854):

"Está a su lado (de la Ceu central) el monumento de la Ciudad de Vich y toda la España ha levantado a la memoria de su ilustre hijo D. Jaime Balmes... Saluda con respeto las cenizas del hombre grande, recuerda en una de las inscripciones de este monumento el catálogo de las obras que hicieron justamente famosos en ambos mundos el nombre de nuestro sabio patricio y al examinar sus pormenores, recuerda con sentimiento y llora la pérdida sensible de ese genio que con los rayos de su entendimiento ilustró nuestro siglo y brilló breve tiempo con luz vivísima, para luego venir a hundirse en esa tumba fría, idea bellamente simbolizada en el sol que, visto desde este cementerio, iba a ocultarse tras los tristes montes de Gurb en la misma hora de su muerte...."

Mes aqueixes poètiques impressions que jo de noy havia sentit tantes vegades, rebíen una forta desil·lusió al acostarse un hom al Panteón, veyent com l'acció del temps y de les glassades l'anavan posant en perill de imminent ruina. Els junts de les peces de marbre se obrián, les grades eran totes bolcades y en les juntures hi creixia ufanosa l'herba; y perquè en els nostres periòdichs s'iniciá una campanya que responia al desitx de tothom, vehins y forasters, y l'Ajuntament determiná demanar al Capítol si voldria acceptar la idea de traslladar la tomba balmesiana al Claustre de la Seu. Hi accedí la corporació capitular ab la vénia del Prelat, se obrí pública subscripció y vingueren donatius de diverses parts del Regne, contribuïnt el Govern de S. M.; y una tarde melancòlica de la tardor de 1864 se feu ab solemnitat lo trasllat dels restes mortals del philosoph a la cripta dels canonges, hont estigueren depositats tot el temps que durá la reconstrucció del monument. Era aleshores alcalde D. Joseph Giró, y al exhumar de dintre'l Panteón la mortal despulla, se trobá que una acacia de allí aprop havia penetrat ses arrels fins a dins del baul tot desfet, y un munyoch de fines arrels recubria perfectament com un bonet tota la testa del difunt. En Giró feu recullir piadosament aquell manat vegetal y guardarlo en un dels armaris del Arxiu de la Casa de la Ciutat, hon encara avuy s'hi troba.

Es menester recordar que'l Panteón del Cementiri estava format no mes que per la construcció quadrangular de marbre blanch de plans llisos, ab ses acroteres a la terminació del cornisament sobre'l qual s'asenta el repeu de la estàtua. Al acordarse son trasllat al pati del Claustre de la Seu, se vegé que fora necessari aixecar la massa marmòrea sobre un gran basament de pedra numulítica de la pedrera coneguda ab el nom de la *Fradera*, de la qual n'han eixit molts blochs com les quatre grans columnes del portal major de la Catedral. Per donar a la nova construcció les degudes proporcions, fou menester reduir un poch la amplitud del Panteón del Cementiri, com se pot facilment deduhir de la escapsadura feta en les dites acroteres. Tot plegat resulta un conjunt

monumental que no deixa de causar son efecte en mitx de aquelles esbeltes arcades de maravellosos trepats ogivals.

L'acte del nou sepeli del Balmes fou una cerimònia imponent. S'escullí per major solemnitat la diada de la vigília de Sant Miquel dels Sants, 4 de Juliol de 1865, y colocats los osos del *doctor humanus* en una nova caixa y portades en *ataúd* endolat igual al que serveix en los enterros de Bisbe, la fúnebre processó seguí'l curs llarch de la de Corpus. M'estalviaré la descripció de la llarga cerimònia que fou com si el dia abans hagués mort el philosoph, y se li fés l'enterro y les honres cristianes, y sols recordaré que feu la oració fúnebre lo Dr. Felip Vergés y Permanyer, catedràtic de Dret canònic en la Universitat de Barcelona. A mi'm vingué de nou véurel que tenia el manuscrit sobre l'ampit de la trona, y de tant en tant se'l guaytava. Fou també dat a la estampa lo discurs necrològic, y además l'Ajuntament feu al orador la ofrena d'un rich cálzer ab les armes de la Ciutat.

Si definitiu es el lloch del enterrament del Balmes, puix cap altre seria més apropiat ni escayent, lo monument aviat tindrà fretura d'una completa restauració y m'atrevesch a dir renovació, y si no abans. quan vindrá'l Centenari de la mort del insigne apòlogista, s'hi aixecará en aquell lloch sagrat un sepulcre sumptuós, mes artístic y mes en harmonia ab l'incomparable claustre de la Seu. Be podria l'arquitecte que será cridat a fer l'obra nova, inspirarse en l'*Albert-Memorial*, monument dedicat al regí consort de la Reyna Victoria de Inglaterra, en la populosa ciutat de Londres.

JAUME COLLELL, Prev.



Els tres Reis màgics d'Orient

NADAL I REIS

*Presentes d'alta qualitat
per les susdites diades*



NOVETAT:

Eines de tall per a nens i nenes

Plaça del Pi, 3 (Davant l'Església)

— BARCELONA —

Balmes, professor de matemàtiques

La Càtedra de Matemàtiques

Origen llunyà de la Càtedra de Matemàtiques de Vich, n'és una proposta feta l'11 de juliol de 1819 i dirigida a l'Excm. Sr. Capità General de Catalunya Castaños pels dos artesans de Vich Josep Masferrer i Hilari Noguera, en la qual sol·licitaven s'establís a Vich "una escuela en que por lo menos se enseñen las Matemáticas...", dient que hi ha un religiós del Convent de la Mercè que posseeix aquesta ciència i també l'ha ensenyada. Castaños recomanà la petició a l'Ajuntament, el qual el dia 23 de dit mes i any acordà aprovar la representació feta a S. E. pel seu establiment. A 2 de juliol de 1820 la corporació municipal accedeix a la pretensió manifestada pel P. Lector Fr. Francisco Sagristan de què se li conferís la Càtedra de *Constitució i Matemàtiques*. No cal estranyar-se que el Codi Civil de la Monarquia vagi de bracet amb la càtedra de Matemàtiques, ja que feia poc el govern constitucional havia substituït a l'absolutista i era un medi de poder fer surar sens obstacle una instrucció que anava fent-se més necessària. Poca cosa devia arreglar-se amb el dit P. Lector Fr. Francisco, per allò de què als 28 de setembre de 1821 l'Ajuntament acceptà el memorial presentat per D. Andreu Coma, sergent retirat, en el qual sol·licitava permís per ensenyar *Matemàtiques pures* en la Ciutat de Vich, acreditant documentalment ésser professor d'aquesta ciència (1).

El resultat d'aquestes temptatives d'escola de Matemàtiques en plena època del trienni constitucional (1820-23) fou molt escàs, no trobant-se'n rastre entre els manuals d'instrucció pública de la Ciutat. Llavors era una guerra civil la que llevava forces a l'estudi de les ciències i lletres, i no s'estava per especulacions de l'esperit, més que més, quan a Vich les coses d'Instrucció anaven tan malament que, a 31 de gener de 1826, tres anys després de l'època constitucional, la *Junta Inspectora d'Escoles* de la Ciutat amonestà fortament el Sr. Bisbe i l'Ajuntament per l'estat de decadència de la Instrucció Primària, on hi havia únicament existent a Vich una escola pública, la del Seminari, a totes vistes insuficient per una Ciutat que "cuenta muy cerca de dos mil vecinos" (2).

En força de la brevetat que devem donar a aquest article, avençarem uns deu anys per anar a buscar la causa motiva principal de l'establiment definitiu de la Càtedra de Matemàtiques a Vich.

En mig d'una altra guerra civil, la dels set anys (1833-40), cruel i sanguinària com l'anterior per la *Sección de la Sociedad Económica de la Provincia de Barcelona establecida en Vich* (tot aquest títol tenia), a 8 de desembre de 1835 i signada per Francisco de Ferrer i Luciano Subias, fou presentada una *Memoria* a l'Ajuntament en la qual diuen entre altres coses que atenen a la prosperitat de la Ciutat i de tota la Nació i al compliment dels seus deures, estimen de gran necessitat l'establiment de l'ensenyança de Matemàtiques i Dibuix. Aquests senyors creien

que per "mejorar la industria popular con sus oficios, el hacer notorios los secretos de las artes y de las máquinas... y auxiliar la enseñanza..." no hi havia com donar a la "juventud... grandes y sólidos conocimientos y... aquellos principios exactos, sólo capaces de suministrarles ideas y reglas de ciencia..." i que solament poden adquirir-se per l'estudi de les dues ciències susdites (3).

Acceptada la proposta per l'Ajuntament, nomenà dos individus per formar part de la Comissió d'arranjament del Pla i Establiment de les dues Escoles de Matemàtiques i de Dibuix, quedant aquella constituïda per les persones següents: Anton d'Espona i Josep Manuel Matalí, comissionats de l'Ajuntament; Francisco de Ferrer, Luciano Subias, Francisco Domingo, Anton Pasqual i Ignasi Descatllar, els quals presentaren el predit Pla i Reglament interior de les predites escoles, a 29 d'abril de 1836.

El Pla d'estudis estava format d'un primer Pla previ destinat a sufragar arbitris per l'erecció i conservació de l'Establiment; altre Pla, de caràcter general, ordenat a determinar les atribucions de la Junta del nou Establiment i les seves relacions amb els seus subordinats: professors i porter; i per últim hi havien dos Reglaments, un per la Càtedra de Matemàtiques, i l'altre per la de Dibuix.

Pla general de la Junta i personal. La Junta constava d'un Regidor, un individu de la Societat Econòmica, un de la Noblesa, altre del Comerç, un de la classe de Fabricants i altre de la dels Artesans, essent presidida per l'Alcalde. La Junta es renovà per meitat cada dos anys, a nomenament de l'Ajuntament, llevat el representant de l'Econòmica que se'l nomenava la Societat mateixa.

Les atribucions principals de la predita Junta són: la de vetllar per la conservació de la Institució que té al seu càrrec; nomenar els professors i altres dependents de l'Establiment; admetre i separar els alumnes a proposta dels professors; presidir els exàmens públics que es celebraven tots els anys; el proposar a l'Ajuntament les reformes i millores que cregui convenientes, etc.

En la Junta, a més del President hi havia Secretari, Dipositari, Comptador i Zelador, els quals gaudien de les atribucions pròpies del càrrec. Els Professors depenien de la Junta, havent d'atenir-se al Reglament interior de l'Establiment i comunicar al Zelador de torn (canviava cada mes), les observacions que creguessin oportunes. El Porter estava a les ordres dels Professors.

Deixant de banda la classe de *Dibuix*, ens ocuparem únicament de la de *Matemàtiques*.

Reglament per la Càtedra de Matemàtiques. Contenia onze articles que vénen a reduir-se a les obligacions següents per la part del Professor: El curs es dividia en dos anys. En el *primer* explicació de l'Aritmètica i Algebra, fins a la resolució de les equacions de segon grau, resolent totes les qüestions aritmètiques per mitjà de l'Algebra; l'aplicació d'aquests dos tractats al càlcul Comercial i a la Geometria Elemental. En el *segon curs*, explicació de Geo-

metria Pràctica, donant lliçons als deixebles damunt del terreny; Trigonometria Plana; aplicació de l'Àlgebra a la Geometria i principis de Mecànica i Dinàmica.

El temps de curs ho era del primer d'octubre al 30 de juny següent, llevat els diumenges i dies festius, dia de la Commemoració dels difunts, de Nadal, fins el dia 2 de gener, els tres dies de Carnaval i dimecres de Cendra, Setmana Santa i tres dies de Pasqua de Resurrecció, els tres de Pentecostès i els dies dels sants Patrons de la Ciutat, de SS. MM. D.^a Isabel II i Reina Governadora (D.^a Cristina) i els que accidentalment determinés la Junta.

Els exàmens eren públics, havent el Professor de presentar un Programa contenint les matèries a tractar, l'orde a guardar i el nom i cognoms del examinants.

Als alumnes que ho hagin merescut i a petició seva, el Professor lliurarà certificat del curs fet i el Secretari el legalitzarà.

En començar-se el curs acadèmic el Professor devia pronunciar un discurs sobre la importància de les Matemàtiques.

Pel que mira als alumnes, devien tenir dotze anys fets i ser coneixedors de les quatre operacions de sumar, restar, multiplicar i dividir enters, podent manifestar al Professor els dubtes que se'ls ocorreguessin i fins demanar una nova explicació al Professor.

Hores d'ensenyança ho eren, al matí de les 10 a 11 i mitja, i a la tarda de 3 a 4.

D'alumnes ho podien ser tots els fills o residents de la Ciutat i Parròquia de Vich.

El Pla de l'Establiment de Matemàtiques i Dibuix fou aprovat per l'Ajuntament i presentat per ésser ratificat a la Diputació Provincial de Barcelona pel mes de maig de 1836. Aquesta última l'aprovà el dia 10 de gener de 1837.

Pel 1 d'octubre de 1836 començaren a retirar-se les quantitats que s'anaven recollint dels tres diners per lliura destinades a l'arranjament del local del Convent dels PP. Mercedaris feia poc expulsats i que tenia la façana a la plaça de la Mercè.

El dia 3 de febrer de 1837 es nomenà per l'Ajuntament la *Junta Directiva* del predit Establiment composta dels senyors Josep Gros, regidor; D. Salvador Gibert, pel cos de Noblesa; Josep Manuel Matallí, pels Hisendats; Ramon Capdevila, tender, pels Comerciants; Pere Anton Compte, pels Fabricants; Josep Arau, pels Artesans i un membre de la "Sección Económica de Amigos del País", establerta a Vich. Era Alcalde llavors D. Ramon Bach.

De des de l'any 1835 es trobava En Balmes a la Ciutat terminada la seva carrera de Doctor en Sagrada Teologia i en situació de disponible, aprofitant el donar algunes lliçons que ben poc li donaven i lliurat de ple als seus estudis predilectes. La guerra civil tirava endavant i no se li veia fi. La Ciutat es veia sovint bloquejada pels enemics, els carlins; en ella no es pensava en altra cosa que en la defensa pel temor d'un assalt de les tropes contràries. Es feren nous *repartos* per atendre a la fortificació de l'obra de les muralles i fortins com també pel manteniment de les tropes. De tant en quant, es celebrava alguna que altra victòria amb un *Te Deum* a la Catedral, lluminàries i Corre-Bou a la Plaça.

Un no sap explicar-se com entremig d'una situa-

ció tan anguniosa els capitosts de l'Ajuntament tenien serenitat per anar arranjant l'Establiment de Matemàtiques i Dibuix. En cada sessió municipal es parlava de la guerra civil i de les despeses a fer, carregant sempre el pressupost de les classes alta i baixa amb llurs *repartos* obligatoris amb apremi. Els convents dels religiosos expulsats eren convertits en quarters de tropes (cavalleria, infanteria i artilleria), dipòsits de municions, bagatges i allotjaments de la tropa de defensa i de pas. El del Remei servia per residència dels pobres vagabunds d'ambdós sexes. La Presó plena de gent sospitosa a la Causa Nacional (la d'Isabel II). A l'Hospital no s'hi cabia de militars ferits en les accions de guerra als encontorns de la Ciutat i, el que era pitjor, sense cobrar-se les estances, estant-se diverses vegades a punt de tancar les portes a tothom.

En Balmes que respirava un ambient de guerra i atuiment general, continuava els seus afers complint amb les seves obligacions de sacerdot, freqüentant la Biblioteca Episcopal i tancant-se a casa seva per tirar endavant els seus estudis. Ni d'ell ni de la seva família se'n parla mai en els documents oficials de l'Ajuntament. Vivia a la casa dels seus pares de la Plaça de les Garces, en l'establiment de barreter, fent vida de família.

Així les coses, s'arribà a l'hora de posar en planta lo de la Càtedra de Matemàtiques i considerant un medi d'ocupar-se dignament amb l'ensenyament de les matemàtiques, a les quals era molt aficionat de des l'època universitària de Cervera, s'anà preparant de des l'any 1836 i ajudat d'alguns bons amics presentà a l'Ajuntament de Vich la sollicitud que segueix:

"M. I. S.

Jaime Balmes pbro. natural de la presente Ciudad con el debido respeto a V. S. expone: que teniendo presentado debe V. S. proceder al nombramiento de Profesor de Matemáticas para el Establecimiento de la misma, desearia ser favorecido con esta gracia, si eso fuere del agrado de V. S.

Por lo que a V. S. rendidamente suplica se sirva acoger benignamente su solicitud agraciándole con el expresado nombramiento.

Es gracia que espera el suplicante del bondadoso proceder de V. S.

Vich 17 Agosto de 1837.

Jaime Balmes, Pbro. (4)"

La senzillesa i simplicitat de la proposta dona a entendre que podrien inclinar la voluntat de la Junta i de l'Ajuntament a favor seu causes diverses: la coneixença particular d'algun membre de la Corporació Municipal, la immillorable fama de savi amb què se'l mirava a la Ciutat d'un bon temps havia, i, per últim, la presentació d'una "Memoria o reflexiones sobre el estudio de las Matemáticas y su utilidad", de la qual ens parlen alguns dels seus biògrafs i que és de creure decantà la balança a favor d'En Balmes.

Així ens expliquem la comunicació dirigida a la Junta D. de l'Establiment que segueix:

"Este Ayuntamiento ha aprobado el nombramiento de Profesor interino que V. V. han hecho en

la Persona de D. Jaime Balmes Pbro. vecino de esta Ciudad para la Cátedra de Matemáticas, según lo prevenido en el Reglamento de dicho Establecimiento.

Lo que dice a V. V. para su inteligencia y efectos que convengan.

Dios guarde a V. V. muchos años. Vich 2 Setiembre de 1837.

El Alcalde, Presidente. Antonio Ricart, Regidor. Ramon Bach.

A la Junta Directiva de Matemáticas y Dibujo."

Era natural que la predita Càtedra fos donada a En Balmes com a professor interí, no tenint a favor seu una anterior ensenyança ni títol acreditatiu en aquestes matèries. Amb ell s'havien presentat a concurs un mestre i un oficial d'artilleria amb documentació que acreditava la possessió de capacitat suficient en matemàtiques. Mes la interinitat durà uns dos mesos solament, per quant a 30 d'octubre del dit any li fou conferida la susdita Càtedra en propietat per la gran i extraordinària competència demostrada en l'ensenyança de l'assignatura. Pel testimoni d'algun dels deixebles de Balmes s'ha sabut el bon resultat que donaren les lliçons del professor de Matemàtiques, l'atenció que hi havia en la classe i l'estímul que despertava entre els assistents l'explicació del mestre. Els deixebles reconeguts a l'Ajuntament per la creació d'aquesta Càtedra a finals de curs (2 juliol 1838), li enviaren una comunicació afectuosa i laudatòria pels beneficis que reportaven de l'estudi de Matemàtiques i per "...el acierto con que nos ha proporcionado un Profesor tan digno...". Aquest comunicat va signat per trenta un alumnes, i el primer d'ells és l'Anton Soler, el que després fou el seu biògraf.

En Balmes era molt complert en les coses que tractava fins en les minuciositats. Escrivim això tenint al davant una llista dels noms dels alumnes assistents a les classes de Matemàtiques durant el quadrienni que En Balmes fou professor (1837-41). Alguns d'ells adquiriren prestigi en la cambra de les ciències i lletres i eren procedents de diversos indrets de la Plana de Vich.

En l'any escolar de 1837 a 1838 i a dues columnes hi ha els noms, cognoms i lloc d'origen dels alumnes que aprovaven el curs i són en nombre de trenta vuit; tot va escrit de la pròpia mà d'En Balmes, signant amb la seva signatura i la del Vocal-Secretari de la Junta Directiva Anton Font. Hi ha també un segell estampat en negre, reproduint l'escut d'armes de la Ciutat i la llegenda "Matemáticas y Dibujo de Vich". L'any escolar de 1838-39, la llista manuscrita del propi professor, està dividida en alumnes del primer i segon any (cursantes aprobados y oyentes), donant un conjunt de 34 alumnes. Una disminució notable s'observa en l'any 1839-40 en el qual els alumnes no passaven de 21, arribant l'any següent al número de 17 als exàmens de fi de curs. No sabríem atribuir aquest descens marcat d'assistents a les classes de Matemàtiques que a la situació anormal dels temps i a la crisi econòmica que deixà a la Ciutat la guerra dels set anys.

En Balmes, podem dir, que no s'hi trobava gens malament en la Càtedra que veia freqüentada per alumnes de talent i bona disposició intel·lectual, em-

però, sentia vivament la nostàlgia de no poder relacionar-se més amb certa classe de gent i veure's privat de consultar les últimes produccions dels filòsofs i sociòlegs de renom, i dels quals en trobava alguna que altra relació en els periòdics que arribaven a la seva mà. Era com una àguila que volia volar a grans altures i tenia com eixalades les ales.

Amb motiu de la sonada distinció guanyada l'any 1839, en el concurs obert pel *Madrideno Católico* a la millor memòria que es presentés sobre el celibat dels clergues, fou invitat pel Director D. Innocenci M.^a Riesco Le-Grand a un altre concurs sobre la conveniència de fundar a Madrid una *Societat Bíblico-Catòlica*. En Balmes, a 3 de juliol, li contestà agraint la qualificació merescuda i la nova invitació, afegint-hi: "Pero figúrese usted un hombre de veintiocho años, que después de haber concluido sus carreras de teología y cánones en la Universidad, ha tenido que tomar auestas la pesada carga de dos cátedras de matemáticas a la vez, y bien se le alcanzará que no he tenido muy libre el tiempo para dedicarme a cierta clase de estudios" (5). En aquesta lletra s'hi traspuja el desig d'En Balmes de descarregar-se de feina per ocupar-se a altra espècie d'estudis més en conformatat amb els seus ideals.

Una nova ocasió tingué de manifestar la seva voluntat d'anar-se'n de Vich, amb motiu del projecte que tenia el seu germà de traslladar el negoci a Barcelona, fent-ho En Balmes a saber al seu amic Joan Roca en una carta datada a 26 de maig de 1839 i en la qual li diu que ell "...por ahora no dejaría la cátedra de Matemáticas..." però aprovava l'anada de la família a Barcelona (6).

Totes les dades que tenim d'aquest temps convenen en mostrar que En Balmes considerava la seva Càtedra com una decorosa ocupació transitòria i relacionada a les variades vicissituds d'un temps de plena revolta. Les seves obres que durant els anys 1839, 1840 i començament del següent anava publicant, com: *Memoria sobre el celibato eclesiástico*; *La religión demostrada al alcance de los niños*; *Consideraciones políticas sobre la situación de España*; *Observaciones sobre los bienes del Clero*, i principalment *El Protestantismo comparado con el Catolicismo*, etc., a més dels articles que anava publicant en diversos periòdics li anaven creant una atmosfera de prestigi a tot Espanya i a l'estranger. Eren ja diferents els directors de periòdics de gran volada que reclamaven la seva signatura i li demanaven una col·laboració assídua i per tant l'abandonament de l'aïllament en què es trobava a Vich allunyat del centre de relacions literàries i culturals.

Es de 9 de maig de 1841 una carta dirigida a D. Josep Ferrer i Subirana en la qual li deia textualment: "Por ahora estoy enteramente libre de permanecer en Vich o en Barcelona o de irme a Madrid; pero como ya desde ahora le digo que no continuaré en Vich, porque aquí en círculo tan reducido, nada se puede hacer, tengo que optar desde luego o por Barcelona o por Madrid..." (7).

Una ocupació tan continuada en afers de tanta importància religiosa-política-social l'emprenghen a donar el cop de gràcia a la Càtedra de Matemàtiques i fou en la temporada de vacances d'estiu, trobant-se a Barcelona en els treballs preparatoris per la publicació de les seves últimes produccions literàries, quan va dirigir al Secretari de la Junta Directiva: de

l'Establiment de Matemàtiques i Dibuix la següent carta redactada en forma breu i simplicitat (8):

"Muy Sr. mio: no permitiéndome mis ocupaciones continuar en la enseñanza de Matemáticas en esa Ciudad, me veo en el sensible caso de renunciar como renuncio la cátedra que la M. I. Junta Directiva de ese Establecimiento se habia servido confiarme. En este concepto y debiendo empezarse el curso el día 1.º de octubre, he creído conveniente avisárselo a V. con la debida anticipación, como y también el que he juzgado prudente abstenerme de la compra de los instrumentos para la que me habia facultado la M. I. Junta.

Espero que V. se servirá dar conocimiento a la M. I. Junta de esta comunicación, asegurándola de mi más profundo respeto.

Dios g.^{do} a V. m.^a a.^s

Barcelona, 28 de Agosto de 1841.

Jaime Balmes, Pbro.

Sr. D. Manuel Font, Secretario del Establecimiento de enseñanza de Matemáticas y Dibujo."

La Junta Directiva es donà per informada, així com l'Ajuntament, i de seguida es féu la corresponent allocució per la provisió d'un nou professor de la Càtedra vacant, a la qual optaven quatre aspirants, essent escollit per a successor d'En Balmes, D. Joan Rogés y Moragas, ex-professor de la Càtedra de Física i Matemàtiques de Barcelona nomenat per l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts, el qual l'exercí durant alguns anys. El succeí l'any 1848 en caràcter interí D. Josep Giró i Tura, qui passà ben aviat a professor en propietat, fins que a 22 de setembre de 1851 s'extingí definitivament la Junta Directiva d'aquest Establiment.

La memòria de Balmes, després de la seva mort, fou de dolça recordança entre els seus compatricis qui l'havien vist adquirir la fama de savi; d'aquí ve la gran solemnitat donada al seu enterrament i l'errecció d'un mausoleu en el Cementiri Nou (9) per eterna memòria del vigatà insigne, qui havia donat dies de glòria a la seva Pàtria. Una prova d'humil tribut d'homenatge al seu il·lustre compatrici la veiem significada en l'Acord del Municipi de Vich i que hem trobat en un borrador d'entre altres documents de l'any 1850.

"Cuadro de Balmes. En la última Sesión (anterior a la de 12 de juny de 1850 ?) se acordó que para llevar a efecto la colocación del cuadro del Dr. D. Jaime Balmes en las tres Escuelas Públicas de esta Ciudad, según está prevenido, se espere a que tenga redactada la inscripción que ha de ponerse en la Cátedra de Matemáticas, aquella Junta; para obrar con igualdad, pero atendiendo a que la dicha Junta en la redacción de la inscripción deberá hacer mención de haber sido el primer catedrático del Establecimiento el Dr. Balmes, y otras circunstancias de las que no debe hacerse mérito en las Escuelas de primera educación, parece podría no esperarse a aquella época, y sí pasar a redactar la que parezca más a propósito para imprimir en la imaginación de los niños la idea de las virtudes y talentos que adornaron a un compatriota suyo, que hace pocos años empezó su carre-

ra sentado en los mismos bancos que ellos ocupan, y cuyos trabajos literarios, le han adquirido el eterno renombre y memoria de que goza (10).

Aquí posem punt final en aquest aplec de notes recollides referents a la Càtedra de Matemàtiques que durant quatre cursos escolars professà amb tanta competència el Dr. Jaume Balmes i Urpià.

S. CUNILL, Prev.

(1) *Acorts M. V.*

(2) L'Escola de Jesús i Maria, faltada de recursos, tingué de suspendre l'ensenyança l'any 1825, renovant-se, sembla, al curs següent.

(3) *A. M. V. id.*

(4) Copiada de l'original ms. resulta conforme amb el trasllat que en fa D. Bonaventura de Córdoba en la *Biografía de Balmes*, 1848, pàg. 48.

(5) Balmes, *O. C.*, vol. I, pàg. 105.

(6) *Id.* id.

(7) Balmes, *O. C.*, pàg. 164.

(8) *A. Mun. V.* Copiada del text original, a més de què no sabem hagi estat publicada fins avui.

(9) Avui existent en la part central dels claustres de la Seu.

(10) *A. M. V.* Escoles Primàries. No hem sabut trobar la sessió a la qual fa referència el citat borrador.



Gòria a Déu en les altures i a la terra pau als homes de bona voluntat

Balmes i la pagesia

Els esdeveniments de la pagesia, pel seu caràcter de dispersos, no prenen el relleu dintre els moviments socials i polítics dels esdeveniments de la indústria i del comerç. Quan la pagesia s'aixeca en revolució, tantost passa d'avalot, d'esma tendeix a concentrar-se en els nuclis urbans, i ben aviat es confon. I així a l'historiador, si li és difícil de discernir i definir el caràcter d'aquells li és més fàcil també d'apuntar-los, inventariar-los i seriar-los còmodament.

Balmes, d'una manera explícita i concreta, poc tocà en les seves polèmiques i estudis els afers de la pagesia. Els negocis de la terra, eren absorbits pels problemes del comerç i de la indústria, que anaven prenent embranzida al compàs més o menys accelerat del desenrotllament industrial europeu, contra la competència del qual havien de lluitar amb dificultats especials, algunes originades de certs prejudicis peninsulars. I els greus problemes polítics i socials que prenien tota l'atenció i afany al nostre filòsof, aquest els enfocava des del replà on apareixien amb més relleu: des de les ciutats, comprensives de tots els problemes socials, polítics i religiosos. No és estrany, per això, que En Balmes, els de l'agricultura i la pagesia no els hagués tractat especialment.

Malgrat tot, hom pressent que degué influir, amb una influència demés duradora, damunt l'esperit de la pagesia rica, que la terra, avara, gelosament encara conservava. L'educació i instrucció pròpia dels temps, reforçada per la tradició, feia que aquella centrés els problemes al voltant de la religió. I aquest era tanmateix l'angle de visualitat del nostre gran filòsof. Per això, en aquest punt de coincidència, un cop per convergir, d'altres per divergir, Balmes deuria constituir el ressort de les promocions polítiques i socials de la nostra pagesia vuitcentista.

Un fet demostra com els hereus regnants de les riques cases de pagès, es movien ardits d'interès envers els escrits polemístics del filòsof; el trobar repetidament en les biblioteques tradicionals d'aquestes les seves millors obres, sobretot els volums de "La Sociedad", la història d'"El Catolicismo" y "El Criterio". Dues raons especialment demés, poden explicar-lo; l'esperit ardent, apassionador dels escrits balmesians, conciliat amb una claredat màxima, una lògica fluida i irreversible i el sentit comú. Veus aquí unes qualitats característiques de la nostra pagesia, a la qual, individualment, rares vegades la passió li fa perdre el coneixement, car aquest, en el tràngol lògic i psicològic, s'abraça al sentit comú com a taula de salvació, i no sol naufragar. Com Balmes. Sota aquest aspecte, podríem dir que Balmes és un escriptor d'esperit terral, floració esponsorosa del geni de la pagesia.

L'interès i passió, però, que la pagesia podia sentir per En Balmes, i els mutuels punts de coincidència, racionalment ens sembla que ens equivocariem, si en deduïssim que en política els pagesos s'adheriren a les seves idees, i constituïren com un partit balmesià. És una nota bastant característica del nostre pagès, la falta de matís de pensament. Això provoca aviat en ell la disjuntiva del tot o res. És també un altra característica ben rellevant, el sentit de

finitiu que acostuma tenir de les coses, de l'ordre i dels fets. Podríem dir que al nostre pagès sovint li falla el sentit de la contingència. Per això adés és rutinari, tradicionalista aturat; adés, revolucionari. No comprèn l'evolució, o no sap donar-se compte d'ella. I encara el sentit positivista li avaria el sentit comú. Posats aquests factors d'ordre psicològic, si d'una part coincidia amb En Balmes i podia arregar-se en partit darrera d'ell, d'altra part, deuen derivar-la a fer-li interpretar els problemes polítics de l'època, de manera diferent.

Les nostres cases pairals vuitcentistes, molt comunament, prengueren partit dintre del Tradicionalisme. Honor a elles qui sentiren noblement un ideal i, equivocades o no, vessaren la sang per ell, i arriscaren llurs béns i la vida mateixa de la família. D'altres, decididament es feren antitradicionalistes, o millor, anticlericals. La història d'aquestes encara avui es pot recomposar. Dintre el partit anticlerical o liberal podem arregar-hi totes aquelles, les hisendes de les quals estaven travades amb les dels nostres monestirs hisendats. Això explica que l'anticlericalisme a la nostra nació arribés al punt màxim a la Conca de Barberà, lligada amb els dominis de Poblet. En tals contrades el sentit positivista engolí els ideals, i sufocà i tot el sentit comú.

L'esperit, però, de Balmes, vetllant immortal des de l'ombríu de les biblioteques, després dels espetecs del combat i de la tempesta dels esperits, no podia seguir essent menys beneficiós a la nostra pagesia. Esvaïda l'agudesia dels conflictes polítics, aquests tornaren als seus límits justos, i aquietades les passions, el seny vindicà i recobrà sos furs i la intelligència de la nostra pagesia, com la dels altres estaments hagué de donar-li la raó. Uns, abraçats a la fidelitat, trigaran anys encara a reconèixer-hi. D'altres, però, quan molt més aviat no l'hi donaran! L'esperit de Balmes, oh Providència! ressorgirà en alguns posteriors, en forma més harmònica amb el geni pairal i amb el sentit de la veritable tradició. I quants dels nostres millors pagesos, després, més tard i avui són uns perfectes balmesians i lluiten per realitzar, no ho saben dir o no ho sabrien dir d'altra millor manera de com En Balmes ho deixà escrit. Per això, un dia, un pagès d'intelligència clara i comprensiva, em deia que ell no sabia llegir el "Criterio" sinó espontàniament en llengua vernacular.

I jamai marxen desaparellats els conflictes polítics dels econòmics, encara que sovint sembla soterrar-los. Per això aquests ressorgiren i s'aguditzaren, així que aquells semblaven estar resoltos. No s'ha fet encara la història dels conflictes agraris de la nostra terra. Això no vol dir que no existissin. Les guerres els prepararen, provocant o accelerant l'absentisme de moltes famílies riques. D'altres en van sortir enrunades. La puja del cost de la vida accentuà la crisi. I les mateixes idees polítiques dominants o triomfants, descentraren el governament dels pobles. Totes aquestes circumstàncies, entre d'altres, posaren sos problemes; el de la renovació dels contractes de la terra i el de l'adaptació a les noves exigències i modalitats. Problemes de difícil resolució, per

tal que només es podien resoldre amb sacrificis econòmics, i per part, precisament, d'aquells, els quals la política havia deixat poc menys que exhaurits o esgotats. O un sacrifici dolorós, per bé que incruent, o la guerra social. Terrible disjuntiva contra la qual la intransigència de l'esperit, enverinat per l'orgull, havia de xocar formidablement; o bé la cristiana resignació, confortada i il·luminada pel sentit comú, pel seny. Serven un fort regust d'època els contractes de la terra d'aquest temps. Quants n'hi han encara en la llengua vernacular! Aquesta, no podia ésser sinó el vehicle més a propòsit, per l'expressió del seny, l'allocució del sentit comú i el sacramental de la perennitat de la vida de la casa pairal, que tomballejava. I l'esguard de Balmes, guaitant de des la vella biblioteca, entre fosc i il·luminat, de profund pensador fa bo i abelleix de recordar en els consells que encara havia de donar als nostres rebesavis, en les hores més angunioses per les quals han passat les cases pairals.

Cal resseguir encara l'historial fins a la mort de les vinyes per la filoxera, i la replantació, i els conflictes sindicalistes més recents? En tots ells, no s'hi han pledejat els problemes d'una més equitativa retribució dels interessos, sinó el de la vida o mort de les nostres cases pairals i el de la funció rectora d'aquestes dintre la nostra nació. Balmes encara pot ésser-ne el conseller més savi, i el mitjancer més assenyat i paternal. Pel verb d'ell segueix parlant el nostre geni terral, de tot temps i de totes èpoques, milenari i vivent.

S'escau la celebració d'un altre Nadal. Si aquesta remembrança és la festa gran de tothom, és, demés, la festa major de la família. I en la pagesia la família és la casa. Defenseu la casa, pagesos nostres. I en la solemnitat íntima de l'àpat familiar, brindeu per la perennitat eternal de les nostres velles cases, tot invocant el geni tutelar de Balmes. I així també brindareu per la perennitat de la nostra nació.

ANGEL GRAU

L'encís de la Font del Desmai

Sóc convidat a dir quelcom anecdòtic de la meua dolça plana de Vich. A veure... Repassem els bons records i els paratges del país nadiu, el país suau i cenyit, el país de les magnífiques postes de sol...

Ja veig una colla de temes, sobretot de la vida estudiantina. Escollim-ne un. Vet aquí la beneïda memòria de la font de Morgades i de les sentades literàries que uns quants companys ben avinguts hi havíem anat a fruir. Parlem-ne de la font venerable i d'aquell pur idealisme que ens hi portava.

L'encís de la Font del Desmai ha tingut i segueix tenint entre els estudiants de Vich una virtualitat molt benefactora. Quan dic l'encís de la font, no em refereixo pas directament al topogràfic, amb tot i ésser remarcable. L'encís de la Font del Desmai és el d'aquell *Esbart* verdagueria que nasqué i s'acollí sota les seves ombres benignes.

El record de l'*Esbart* ha fet molt bé; ha estimulat molts idealismes i molta laboriositat literària entre els joves vigatans, especialment entre els seminaristes. A imitació de l'*Esbart*, i vivint del seu exemple i de la seva memòria, hi ha hagut a Vich alguns altres cercles literaris estudiantins de força bella història i notable profit. Durant els meus estudis de Filosofia i primer curs de Teologia, vaig tenir la sort de formar part d'un d'aquests cercles. S'anomenava *Aplec Literari*. Actuà durant vuit anys, mantenint una noble clandestinitat. Crec que pot ésser curiós i profitós divulgar una mica la seva història per a estímulo dels escolars i seminaristes d'avui.

L'*Aplec* tingué la seva organització, el seu reglament, els seus llibres d'actes i fins el seu segell. El preàmbul del reglament remarcava la filiació nostra: "Ens som aplegats com a bons germans, a la faisó dels qui fundaren el memorable *Esbart Vigatà*. Nosaltres, petits pigmeus imitadors d'ells, també ens havem constituït en humil *Aplec Literari* per treballar amb amor i constància en el camp de les lletres..."

Hi havia socis *présents* i *absents*. Aquests eren els

qui ordinàriament no podien assistir a les sessions: els interns al Seminari i els que es trobaven fora per raó d'estudis superiors o del servei militar. No sé per quines circumstàncies vaig entrar a l'*Aplec* quan tot just començava el primer any de Filosofia; tots els altres socis m'avançaven almenys de tres o quatre cursos.

Es reunia sessió cada dijous, a casa d'algun soci. El temps de la sessió s'esmerçava llegint fragments de literatura selecta, donant compte dels esdeveniments literaris, cartells de certàmens, etc., i, sobretot, fent la crítica dels treballs originals que els socis presentaven a discussió. De treballs, no en mancaven mai; hi havia força fecunditat. La crítica solia ésser detinguda, minuciosa, instructiva. No es permetien discussions polítiques.

Els fundadors de l'*Aplec* foren deu o dotze. Per a l'entrada d'un nou soci, calia que fos presentat per dos en dues sessions consecutives i acceptat pels altres.

A la Font del Desmai hi celebràrem algunes sessions i festes íntimes, ja es pot suposar amb quina devoció i amb quin entusiasme. Recordo especialment una sessió molt plena celebrada a llaor de Balmes, durant l'any del Centenari, quan feia molt poc que jo pertanyia a l'*Aplec*.

L'associació s'inaugurà per l'octubre del 1905 i actuà fins al curs de 1912-1913 inclusiu. Durant aquests anys passaren per ella trenta un seminaristes. Quatre d'ells són difunts. Els altres, gairebé tots són avui sacerdots i alguns ocupen lloc ben distingit en el camp de la cultura i de les lletres.

Es indubtable que l'*Aplec* donà molt fruit. Desvetllà una colla d'aficions, s'hi aprengué molt d'escriure i tots els seus ex-membres (especialment els més albiradors) han de confessar — si volen ésser sincers — que deuen a l'*Aplec* bona part del seu patrimoni espiritual.

Guardem actualment la major part de papers de

l'Aplec: la llista completa de socis, els tres llibres d'actes, el reglament, alguns programes de festes i un bon feix de composicions. És curiós i plaent de llegir tots aquests bells records, principalment les actes. N'hi ha de 184 sessions. A través de formulismes, que molts anomenarien puerils i que a cada curs anaven minvant, es veu traspuar per tots indrets un entusiasme literari primitiu, actiu i vigorós.

A poc a poc ens anàrem distanciant d'aquell esperit *poètic*; es dibuixaren inclinacions a rams especials de la cultura; i quan era temps que l'Aplec es transformés o s'organitzés amb altres normes i caràcter, diverses circumstàncies començaren d'impedir el seu funcionament normal; s'esdevingué l'èxode d'alguns socis per tal d'ampliar estudis o excardinar-se de la diòcesi, i desaparegué l'Aplec

perquè havien passat els seus i el seu temps. Si llavors l'haguéssim volgut fornir amb socis nous, gairebé no n'hauríem trobat que per les seves aficions i pel seu esperit oferissin garanties de continuar-lo vigorosament. Passàvem per un breu període de crisi, en aquest sentit.

Poc després va pendre embranzida una institució semblant, però no clandestina: la *Secció Acadèmica* de la Congregació de Snat Lluís. Ha donat resultats ben positius.

Crec que aquesta mena d'associacions escolars íntimes rendiran sempre grans profits. Per això havem pensat que fóra oportú dir quatre mots d'aquella nostra d'anys enrera, filla de *l'encís de la Font del Desmai*.

JOSEP GROS, Prev.

El Pessebre "de piccoli"

Hi ha coses petites que tenen la seva importància, la seva transcendència. Volem avui parlar d'una cosa petita, però ben interessant.

Es el cas que els seminaristes del "Seminario Minore" de Roma, on els encara infants es van formant i preparant per a futurs seminaristes del "Seminario Maggiore" de Sant Joan de Latran, per a futurs aspirants al sacerdoti (els considerem sols gent del futur perquè es dona el cas d'esser ells molt joves encara, gairebé els podríem dir infants) fan ells també cada any per les festes de Nadal el seu pessebre. I res estrany fins aquí, car tants i tants són els que a Roma fan el seu pessebre.

Però heus aquí que ells són molt bons minyons. Fa ja un que altre any els vaig conèixer i crec seran en el present el mateix encara, bons, molt bons. Per si la seva bonesa no fos prou continuada tenien el seu confés a qui carregaven els seus pecats d'infant assegurant-li que no hi tornarien pas més.

I del confés seu diguem-ne unes paraules no pas pes retreure-li cap mala cosa, doncs igualment que els infants aquells també el confés era bo, molt bo. Mes si us fos donat l'arribar a conèixer el bon confés i és ara el mateix que aleshores, quan el vegeu d'epidermis tan negra com la del més negret que hàgiu mai pogut llucar, no malicieu pas que els pecats dels seminaristes novençans del "Piccolo Seminario" l'hagin anat ennegrint a còpia de penedides i sinceres confessions. "I piccoli" són massa bons per a tal, el bon confés és un noble fill de Nigèria, un ben profitós fill de missió.

Parlem ja del seu pessebre.

El disposaven en la sala d'actes del seu col·legi. No era pas ella més gran del que necessitaven per a la cabuda d'ells i de tal volta d'unes cinquanta persones assistents.

Vora el fons d'aquesta sala era on es disposava el pessebre. I si en sabien ells de preparar-lo tot i ésser novells aprenents! La cova, la sagrada família, les palletes, el bou i la mula, l'àngel, l'estel, els pastors, els reis, la lletera, el ramat, les muntanyes, l'olivera, el romaní, els camins de Betlem, Betlem mateix, la masia, el llenyataire, el llac, el riu, el pacient pescador, fins allà lluny en un recó confús el diabló es-

cuat; ni es descuidaven tampoc ells de col·locar-hi:

...la vella que fila,
i el brau caçador
que sempre vigila...

El pessebre restava enllestit al seu dia, disposat tot ell de manera que per quatre o cinc finestretes es pogués contemplar tot un panorama distint, que representés els cabdals paratges dels primers dies del nadó Jesús.

Una tela posada al davant presenta esbatanades les finestres que donaven al pessebre. Darrera la tela no sols hi era el pessebre. Restava el seu lloc per al piano o l'harmòni i alguns cantaires que eren escollits sempre entre els petitets. Tot hi era disposat amb veritable amor.

I no ho era tot això. L'estudiantina no es descuidava cap any de col·locar-hi l'instrument que resultava precisament el *clou* de la festa. Un enorme i ben afinat *organello*, que restarà allí fins al dia dels Pastorets mut, ben silenciós, puix les mans dels "piccoli" no eren pas tan llargues que abastessin el seu teclat, ni els seus braços en capacitat d'inflar i desinflar l'*organello* per tal que se'l pogués fer gemegar a pler. Podedeu ben veure que dins l'arrugada caixa de l'*organello* romania encongit l'esperit de tots aquells petitets fins a l'hora solemnnial i apoteòsica en què gemegós se'ls faria oïdor.

Arriba la diada esperada. A la sala s'hi arreglen les cadires en les quals s'acomodaran els distingits assistents. S'hi posa una millor cadira a la presidència; serà el sitial di "Sua Eminenza".

Dins el saló de rebre van compareixent i saludant-se els convidats als pastorets. Entre tant del seu senyorial palau situat en el cos mateix de Roma n'ha eixit "Sua Eminenza" que ordinàriament cada any, a peu en tal diada si ho permet el temps, acompanyat del familiar i d'algun personatge, es dirigeix vers el Seminari "dei piccoli". Ells ja l'esperen; saben prou que no mancarà, ni tan sols es farà esperar ultra l'hora anunciada.

Per aquells a qui la personalitat seva no fos prou coneguda donarem aquestes ben breus dades:

"Sua Eminenza" el Sr. Cardenal Basili Pompili, era de 69 anys, Vicari General de Sa Santedat el Sant Pare governant Pius XI, pràcticament el Bisbe de Roma és idolatrat pels seus seminaristes. Fins avui en el decurs dels meus dies i en els distints llocs visitats, no he pogut veure personalitat semblant a la del Cardenal Pompili.

I en temps d'esplet de poder i de crisi d'autoritat, si hom pot fitar en harmonia l'autoritat i el poder en un mateix esperit, s'hi troba bell conhort. El sentit del poder i de l'autoritat provinents de Déu no s'han esvaït encara d'esperits privilegiats, no han peregrinat encara de la terra.

I el Sr. Cardenal ho és d'esperit privilegiat. Hom sent agradament l'efecte de l'esfera d'autoritat que entorn la seva personalitat s'hi fa notar.

Ell, qui té tres seminaris dins la Roma papal sots la seva immediata inspecció, el Jurídic de Sant Apolinar, el Maggiore de Sant Joan de Latran i el "dei Piccoli" darrera l'absis de la Basilica de Sant Pere, coneix per la fesomia, àdhuc pel nom els seus seminaristes, per virtuts i defectes, entre ells es deixondeix de la càrrega dels seus deures multiplicats i passant entre ells curtes estones de lleure amorosament els captiva. Per això l'estimen, per l'autoritat seva, per la seva paternitat.

Per tal hi reviscola encara en el més pregon del propi esperit el caliu d'estimació sincera, de franca admiració, que el traspàs del temps millora.

Arribava el Senyor Cardenal i la joia d'aquells seminaristes era plena a vessar, doncs l'estimaven. Ben afectuosos anaven desfilant per a besar-li l'anell pastoral i "Sua Eminenza" tenia per a cadascun un somriure, una paraula d'alè, una benedicció.

S'hi era anat aplegant tota la colla dels convidats, els quals també cuidaven prou de retre els seus homenatges a l'Eminentíssim durant el curt repòs que prenien dins el saló de visites abans de començar l'acte.

A l'hora tothom cap a la sala d'espectacles, fins "Monsignore". I retrec a "Monsignore" perquè com sabreu dins poc bé interessava als seminaristes l'assistència seva. Era ell l'humil i complaent personatge imprescindible durant la festa aquella. Cregueu que ells també de "Monsignore" en passaven una bona ànsia. Més d'una vegada hauríeu pogut escoltar de qualcun desconfiat: ¿Que no vindrà aquest any? Just arribat rebia àdhuc ell les salutacions interessades "dei piccoli". Hauríeu dit que "Sua Eminenza" era el visitant de distinció, però "Monsignore" era el visitant *popolare*.

I començava la festa a indicació del Senyor Cardenal, després d'haver admirat tots per les finestretes el pessebre i haver-lo lloat, no pas tan sols per obligada cortesia. I els petitets anaven desgranant els distints actes en honor del nadó Jesús. Qui una poesia en italià, qui una en francès o en diverses llengües de les que en aquest món es parlen, com volent donar la impressió al nadó Jesús de què tota la terra li ret homenatge. Recitadors, pastorets, cantaires que voldrien de grat imitar els angelets a honor de Jesús essent corejada per ells i acompassada pels assistents la cançó aquella tan coneguda en la tonada i la lletra per terres italianes i tan repetida en tals dies, la qual si no la recordo malament comença:

E nato in una grotta...

L'esperit sentimental, la justesa d'execució i expressió ocasionaven ben sovintejats aplaudiments de tothom grans i xics i us ho haig de dir, "il Cardenale" no hi regatejava pas els seus, ni estroncava per llarga estona el seu benvolent i paternal somriure.

A mida que l'acte caminava vers la fi, es giraven enrera les mirades cada volta més incitants de la "piccoli", fins a tant que àdhuc movien ja el cap com indicant a algú que s'aixequés.

Tants eren els que s'anaven tombant que hom cercant a qui es dirigien, era fàcil de notar que l'alludit era "Monsignore". Ell sentia ja tots els efectes de la temptació, doncs si bé no eixia del lloc, s'anava més i més movent damunt la seva cadira. El mirar de tots era prou provocador i a més val a dir-ho, eren tan bon minyons els "piccoli" que ningú sabia negar-los res i, tingueu-ho ben entès, "Monsignore" menys encara. Ell mirava el Senyor Cardenal com significant: "Se Sua Eminenza permette". Els "piccoli" prou miraven de reüll a "Sua Eminenza", qui bé sabia en aquells moments què era tramet. El moment no es feia esperar, "Sua Eminenza" somreia i els "piccoli" que coneixien a bastament el sentit tot del somriure aquell, esclataven amb aplaudiments. I "Monsignore" s'alçava i desapareixia darrera cortina pel costat del pessebre. Acabat l'últim acte dels "piccoli", tot d'una de dins del pessebre es feia sentir la commovedora música dels pastors, modulant la tonada d'aquell càntic tan nadalenc. L'"organello", aquell fenomenal "organello", per fi deixondit del seu pregon so, feia sentir la seva veu harmoniosa, ara en sons d'un compàs belluguet que semblava ritmat pel saltar del rabadà, ara en una d'aquelles exclamacions allargassades, tan sentides, que semblaven eixir del més endins de l'esperit com si donessin l'expressió del cant del camperol de neumes ben sostinguts per l'alè de pulmons inextingibles. Oh, l'èxit dels pastorets era estat assolit també aquell any, prou ho palesaven els aplaudiments i els intents de repetició. I sigui dit de bona fe, en l'èxit hi tenia una part cabdal, que ningú regatejava, ans bé, ponderava, l'heroi de la festa, "Monsignore". I no oblidem de fer la recordança del ja famós "organello", que deixant-se allargassar tot el que permetien els seus plecs, i encongir tan com podien les intelligents mans que el governaven fins a produir els seus més íntims sons, donava goig de bon grat a aquells bons "piccoli" i enjoiats pel naixement del nadó Jesús l'estimarien cada dia més i més i en serien els seus futurs apòstols anys després.

Això es proposava "Monsignore", això augurava aquell paternal somriure de "Sua Eminenza".

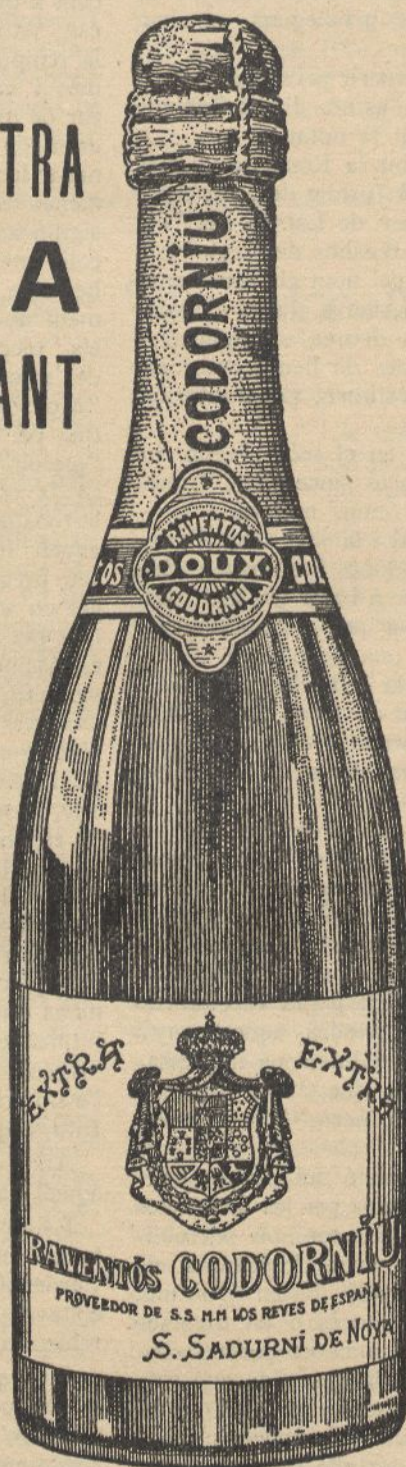
I finit del tot l'acte, tornat a admirar el pessebre, besat molt respectuosament el pastoral anell del Cardenal pels assistents i per tots els "piccoli", escoltaven aquests unes belles paraules de felicitació i rebien la benedicció i el comiat.

Si el cos pogués volar a pler del voler, aquest any també, com en altres temps, em trobaria el dia del pessebre entre els "piccoli", i els aplaudiríem, a ells, l'"organello" i gens escatimadament a "Monsignore". Besariem amorosívolament l'anell de "Sua Eminenza" i mirariem joiosament el nadó Jesús en el pessebre des de les llunyanes finestretes ponentines.

JOSEP CASANELLES MONTALT, Prev.

CODORNIU

NON PLUS ULTRA
EXTRA
GRAND CREMANT



Ombres i clarianes

Amb motiu de l'homenatge de CATALUNYA SOCIAL al polígraf i filòsof de Vich, Dr. Jaume Balmes, es reviscola en mi la impressió de magnitud del seu ingeni, sentida la primera vegada que el seu nom era retret en les aules de la Universitat Gregoriana. Ixen a la palestra i debatiment universitari només els grans amics de la veritat que la sostenen com puntals o els seus il·lustres i formidables adversaris. Els defensors pigmeus de l'error hi són preterits, que prou en tenen de refutació essent oblidats o amb el triturament que de llur doctrina es fa quan són esmicolats els principis o autoritats en les quals es troben recolzats.

Per ço em semblava gran el nostre Filòsof, quan a Psicologia racional eixia advers a la secular Escola peripatètica, la qual no vol que l'enteniment sia determinat a entendre per l'objecte enc que sia present, sinó per una forma immaterial — anomenada espècie intencional — representativa de l'objecte i vicària i inherent a la facultat coneixedora. Les paraules mateixes d'En Balmes eren adduïdes i de debò escoltades:

"No alcanzo por qué la actividad intelectual del alma no podría referirse a todo cuanto ella encierra de activo o de receptivo, sin que sea necesario fingir especies que sirvan como de correos para comunicar a unas facultades lo que está sucediendo en las otras."
"Las especies sensibles contenidas en la imaginación y verdadero retrato del mundo externo no eran inteligibles por sí mismas... Si se pudiera encontrar una facultad que tuviese la incumbencia de hacer inteligible lo que no lo es, se habría resuelto... el difícil problema... Esta facultad es el entendimiento agente: verdadero mago que posee el maravilloso secreto de despojar a las especies sensibles de sus condiciones materiales, de quitarles toda la parte tosca que las impedía ponerse en contacto con el entendimiento puro, transformando el grosero pábulo de las facultades sensitivas en purísima ambrosía que pudiera servirse en la mesa de los espíritus."

Amb aquestes paraules n'hi havia prou per a fer veure com pensa en aquesta qüestió En Balmes, i bé ho havien entès els condeixebles de mantes nacions europees i americanes, que ens feien la rialleta o guinyaven l'ullet. Les paraules iròniques del Sacerdot coterrani tan autoritzat com jove feien trontollar l'adhesió que més d'un havia ja posada a la tesi escolàstica.

Una conseqüència per a l'esdevenidor desfilàvem de la lliçó de Psicologia d'aquella matinada i de la identitat de pensament amb Leibnitz quan a les no-

cions d'espai i temps, estudiades a Cosmologia i revisades a Història de Filosofia: La Filosofia de Balmes deu ésser més estudiada en aquestes dissidències amb els filòsofs catòlics. Efecte primer i immediat d'aquelles ensopegades de Balmes amb els Professors universitaris era regirar una i moltes vegades els escrits del Filòsof controvertit.

La gegant figura d'En Balmes era encara obirada en un fet escorregut a la mirada pot titlladora de molts. No hi havia biblioteca particular, exposada a la curiositat dels nostres ulls, fos de cardenal, prelat o altra personalitat eclesiàstica o secular, que no continguésser diverses de les obres balmesianes, escrites en una llengua o altra.

Data d'aquelles jornades, les primeres en què les nostres parpelles distingien ombres i clarianes en les planes de la Filosofia, que no hi hagués cap dels companys d'estudis i compatriotes que no es fes amic de qualche obra d'En Balmes.

A. COLOM

CANÇO POPULAR ANGLESA

Vingué tan gentil
al si de la Mare
com el rou d'abril
damunt l'herba clara.

Vingué tan gentil
a la tèbia falda
com el rou d'abril
a la flor daurada.

Vingué tan gentil
a la dolça Mare
com el rou d'abril
al tany que es decanta.

Només una en sé
de donzella i mare:
la Mare de Déu,
gloriosa Dama.

M. MANENT, trad.

AVISOS INTERESSANTS

Als subscriptors de CATALUNYA SOCIAL

A l'objecte d'evitar endarreriments i fins pèrdues de cartes, periòdics, etc., fem present als nostres llegidors que, d'aquí endavant, el número de l'APARTAT és el 1,036, en lloc del 273.

Es convenient que els subscriptors de CATALUNYA SOCIAL que encara no estiguin al corrent de pagament, s'hi posin abans de cap d'any.

L'ADMINISTRACIÓ

RADIO

TRAFALGAR, 3

BARCELONA

NO POT MANCAR EN CAP CASA

LA PARAULA CRISTIANA

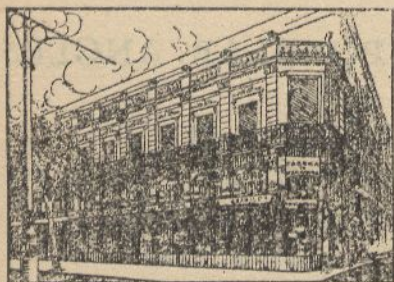
Revista mensual: 100 pàgs. de text

Subscripció: Un any, 25 ptes.

Mig any, 15 ptes.

Número solt, 2'50 ptes.

Administració: C. dels Angels, 22 i 24
BARCELONA



CASA CENTRAL I VENDA

Grans Fàbriques de Paraigües Ombrel·les i Bastons

PIO RUBERT LAPORTA

66 - Ronda Sant Antoni - 66 — BARCELONA

Colossal assortiment en articles de pell
BOSSES i CARTERES des de les més fines a les més modestes
Secció especial d'Estoigs combinats
Tot a propòsit per a presents

Paraigües des dels més elegants, a. Ptes. 2'85

Paraigües miniatura, des de Ptes. 2'65

**Visiteu els meus aparadors i us convencereu que ni en la qualitat
ni en el preu no hi ha ningú que em pugui fer la competència.**

LES GRANS INDUSTRIES

**FILATS FORCADA
DE RIPOLL
S. A.**

Ludovico-Pio, 2 BARCELONA Tèl. 1300 S. P.

**Companyia Transatlàntica
VAPORS CORREUS ESPANYOLS**

Serveis Regulars

RAPID } Espanya-Nova York
DIRECTE } 9 expedicions a l'any.
RAPID: Nord d'Espanya a Cuba i Mèxic
16 expedicions a l'any.
EXPRESS: Mediterrani i l'Argentina
14 expedicions a l'any.
LINIA: Mediterrani-Cuba-Mèxic-Nova Orleans
14 expedicions a l'any.
" Mediterrani, Costa Firme i Pacífic
11 expedicions a l'any.
" Mediterrani a Fernando Póo
12 expedicions a l'any.
" a Filipines
3 expedicions a l'any.

Servei tipus Gran Hotel. - T. S. F. - Radio-
telefonía. - Orquestra. - Capella, etc., etc.

Per informes, a les Agències de la Companyia
en els principals ports d'Espanya. A Barcelona
oficines de la Companyia: Plaça Medinaceli, 8

**Ferros i metalls en ubes,
planxes i barres :: Eines i
accessoris per a maquinària**

Joan Magri

Sucursal a Sabadell:
ADVOCAT CIRERA, 25
— Tèlèfon 1395 —

**MÉNDEZ NÚÑEZ, 14 - Tèl. 936 S. P.
BARCELONA**

Fàbrica de Pelleteria

FUNDADA EL 1895

RAMON CIRERA

RENARDS-SKUNGS-JAQUETES-ABRICS

CONFECCIÓ :: REFORMES

PLAÇA SANT JAUME Entrada Llibreteria, 4, pral.
Oni parolas Esperante

Telèfon 689 A.

BARCELONA

LA PROVIDENCIA

LABORS DE SENYORA

PERE SERRA

Cucurulla, 2 Telèfon 996 A.

BARCELONA

CONSTRUCCIONS

MOBILIARI

DECORACIÓ

PARCERISAS i C.^A

ENRIC GRANADOS, 90

TELÈFON-G 2570

BARCELONA

BANC COMERCIAL DE BARCELONA

Capital: 25.000.000 de pessetes, totalment desemborsat

Casa Central: BARCELONA, Passeig de Gràcia, 3-5

SUCURSALS I AGÈNCIES:

TARRAGONA — BORSÍ DE TARRAGONA
AMPOSTA — ARBÓS — MORA D'EBRE
MORELL — TORREDEMBARRA
VENDRELL — VILASECA

Totes les operacions de Banca i Borsa
Informacions financeres
Cambres cuirassades amb compartiments
de lloguer

BANCS ALIATS

Banc de Préstecs i Descomptes

Casa Central: BARCELONA, Plaça Catalunya, 14

Sucursals: Badalona, Figueres, Girona, Granollers, Igualada, Inca (Balears), Lleyda, Manresa, Palma de Mallorca, Sant Feliu de Guixols, Tàrraga, Vich

Banc Internacional d'Indústria i Comerç

Casa Central: MADRID, Carrera Sant Jeroni, 43

Vint-i-dues Sucursals i Agències a Espanya
i al Marroc

XOCOLATA

GUILLÉN

PROVEIDOR DE LA COOPERATIVA POPULAR

ROBADOR, 31 - TEL. 3728 A.

BARCELONA

Pianos, Autopianos i Harmòniums

NOUS I D'OCASIÓ

ANTIGA CASA

LLUÍS CAMPS ARNAU

Venda - Reparació - Lloguer - Afinació

Planeta, 41 - Barcelona (Gràcia)